

Кароль Лір

Уільям Шэкспір

Пераклад Юркі Гаўрука

АСОБЫ

ЛІР *кароль Брытаніі*
КАРОЛЬ ФРАНЦУЗСКІ
ГЕРЦАГ БУРГУНДСКІ
ГЕРЦАГ КОРНУАЛ
ГЕРЦАГ АЛЬБАНИ
ГРАФ КЕНТ
ГРАФ ГЛОСТЭР
ЭДГАР *сын Глостэра*
ЭДМУНД *пабочны сын Глостэра*
КУРАН *прыдворны арандатар у Глостэра*
СТАРЫ СЕЛЯНІН
ЛЕКАР
БЛАЗЕН
ОСВАЛЬД *дварэцкі Ганерыльы*
АФІЦЭР ПРЫ ЭДМУНДЗЕ
ДВАРАНІН СА СВІТЫ
КАРДЭЛІ
ГЕРОЛЬД
СЛУГІ ГЕРЦАГА
КОРНУАЛА
ГАНЕРЫЛЬЯ *дочкі караля Ліра*
РЭГАНА
КАРДЭЛІЯ
РЫЦАРЫ СА СВІТЫ ЛІРА,
АФІЦЭРЫ, ГАНЦЫ,
САЛДАТЫ І ПРЫДВОРНЫЯ

Месца дзеі — Брытанія.

АКТ ПЕРШЫ

Сцэна першая

Палац караля Ліра.

Уваходзяць Кент, Глостэр і Эдмунд.

КЕНТ

Я думаў, што каралю больш падабаецца герцаг Альбані, чым Корнуал.

ГЛОСТЭР

Усім нам так здавалася, але цяпер, пры падзеле каралеўства, нельга ўявіць, каторы з герцагаў яму даражэйшы: кожнаму даецца роўная доля, як ні прыкідвай.

КЕНТ

Гэта ваш сын, мілорд?

ГЛОСТЭР

Так, сэр, і прыплод мой і гадоўля мая. Калісьці я саромеўся прызнацца ў гэтым, а цяпер прывык.

КЕНТ

Не разумею вас.

ГЛОСТЭР

Затое маці гэтага хлопца зразумела адразу, живот яе акругліўся, і прыдбала яна сына ў калыску раней, чым мужа ў пасцель. Грахі маладосці, сэр.

КЕНТ

Калі ваша сяўба, сэр, дала такія выдатныя ўсходы, я магу вас толькі павіншаваць.

ГЛОСТЭР

У мяне ёсць яшчэ адзін сын, законны, гадамі старэйшы, але гэты не менш мілы майму сэрцу. Парушыў, шэльма, усякую прыстойнасць: вылез на свет, не пачакаўшы, пакуль яго папросяць, але маці яго была прыгожая, і абдымкі яе былі гарачыя, — прыйшлося прызнаць байструка. — Ты ведаеш гэтага джэнтльмена, Эдмунд?

ЭДМУНД

Не, мілорд.

ГЛОСТЭР

Граф Кент, мой друг і прыяцель.

ЭДМУНД

Пакорны слуга вашай светласці.

КЕНТ

Слаўны хлопец. Ад душы рад пазнаёміцца.

ЭДМУНД

Пастараюся апраўдаць ваша давер'е, сэр.

ГЛОСТЭР

Дзевяць гадоў не было яго тут, і вось трэба зноў выпраўляць у дарогу. Кароль ідзе.

Трубы за сцэнай.

*Уваходзяць Лір, Корнуал, Альбані,
Ганерылья, Рэгана, Кардэлія
і світа.*

ЛІР

Кароль Французскі і Бургундскі герцаг

Чакаюць нас. Прымі іх, Глостэр.

ГЛОСТЭР

Добра.

Глостэр і Эдмунд выходзяць.

ЛІР

Тым часам мы аб'явім нашу волю.

Падайце карту. Падзялілі мы

На тры часціны наша каралеўства.

І цвёрды наш намер, рашэнне наша:

Пазбавіцца на старасці гадоў

Дзяржаўных клопатаў, ускласці іх

На плечы маладыя, а самім

Адпачываць, ісці няспешным крокам

Насустрач смерці — Зяць наш Корнуал
 І ты, не менш нам любы, зяць Альбані,
 Каб прыпыніць і папярэдзіць спрэчкі,
 Жадаем мы апавясціць цяпер жа,
 Які пасаг даецца нашым дочкам.
 Уладары французскі і бургундскі,
 Два кандыдаты на руку і сэрца
 Дачкі малодшай нашае, даўно
 Прыехалі і сватаюцца. Сёння
 Ім будзе наш адказ. Мае вы дочки,
 Скажыце нам, мы ўсё вам аддаём —
 І ўладу нашу, і прыбыткі нашы —
 Каторая з вас трох нас болей любіць?
 Каб мы маглі, узважыўшы пачуцці,
 Натуру і заслугі кожнай з вас,
 Прызначыць лепшай лепшую часціну? —
 Спачатку выслухаем Ганерылью,
 Старэйшую дачку. — Адказвай.
ГАНЕРЫЛЬЯ

Сэр,
 Мая любоў мацнейшая, чым словы.
 Я вас люблю бязмежна і бязмерна:
 Больш, чым святло, чым сонца, чым свабоду,
 Вы даражэй мне скарбаў і багацця,
 Вы для мяне жыццё, здароўе, шчасце,
 Не выказаць, як я люблю вас, бацька —
 Любоўю перапоўнена душа.

КАРДЭЛІЯ

(убок)

А што тады Кардэліі казаць?
 Хлусіць не буду, лепей прамаўчу.
ЛІР

Усю зямлю, адгэтуль і дагэтуль,
 Дрымучы лес і нівы залатых,
 Квяцістыя прасторы сенажацей,
 І рэкі паўнаводныя, і ўсё,
 Што тут акрэслена, ўвесь гэты край
 Мы аддаём табе з тваім патомствам
 На векі вечныя — Што скажа нам
 Рэгана, наша дачка другая,
 Па мужу Корнуал?

РЭГАНА

Высокі сэр,
 Мая сястра і я адной пароды —
 Цаніце роўна нас. Я з ёю згодна,
 Але павінна многае дадаць.
 Я заяўляю: мне выгод не трэба;
 Вас аднаго кахаючы пяшчотна,
 Для вас гатова я на ўсе ахвяры.
 Няма на свеце большай асалоды,
 Як дагаджаць і быць уцехаю вам,
 Мой дарагі, мой неацэнны бацька.

КАРДЭЛІЯ

(убок)

Ні спрытнасці ў мяне, ні красамоўства:

Любіць магу, хваліцца не умею.

ЛІР

Табе і ў спадчыну тваім навечна

Вось гэта трэць Брытаніі прыгожай:

Прыволя тут і ўсякага добра

Не меней, чым у долі Ганерылы —

Ну, мілае дзіця, наш квет апошні,

Які прывабіў хараством сваім

Да нас у госці двух магутных прынцаў,

Француза і Бургундца, што нам скажаш,

Каб заслужыць трэць лепшую, чым сёстры?

КАРДЭЛІЯ

Нічога.

ЛІР

Нічога?

КАРДЭЛІЯ

Нічога, сэр.

ЛІР

З нічога нічога мець не будзеш.

Думай, думай!

КАРДЭЛІЯ

Якая я няшчасная! Мне цяжка

Рабіць прызнанні. Я люблю вас, сэр,

Як мне загадвае мой абавязак,

Не болей і не меней.

ЛІР

Што? Як, як?

Кардэлія, каму ты так гаворыш!

Не наклікай бяды!

КАРДЭЛІЯ

Мой добры бацька,

Мяне вы парадзілі, ўгадавалі,

Мяне любілі вы, за гэта я

Павінна быць удзячнай, шанаваць вас,

Любіць і слухацца. Як гэта сёстры

Сабе ўзялі мужоў, а вам гавораць,

Што любяць толькі вас? Мо калі-небудзь

Мне прыйдзеца самой ісці к вянцу.

І я аддам свайго кахання часць

І сэрца часць, увагу, вернасць, ласку

Другому чалавеку. Калі б я

Любіла аднаго вас, я б ніколі

Не выйшла замуж.

ЛІР

Ты гэта шчыра кажаш?

КАРДЭЛІЯ

Шчыра, сэр.

ЛІР

Такая маладая і такая

Бяздушная!

КАРДЭЛІЯ

Калі ж бо гэта праўда.

ЛІР

Хай будзе так. Вазьмі ж ты сваю праўду
 Сабе ў пасаг. Клянуся бляскам сонца,
 Клянуся таямніцамі начнымі,
 Клянуся дзейнасцю нябесных сфер,
 Што пасылаюць нам жыццё і гібель —
 Ты не дачка мая. Я разрываю
 Той кроўны вузел, што яднае нас,
 І выкідаю прэч цябе, чужою,
 З грудзей і сэрца. Дзікі варвар скіф,
 Агідны людаед, што пажырае
 Свой род і племя, мне цяпер мілей,
 Радней і бліжэй, чым мая дачка,
 Чым гэты вырадак.

КЕНТ

Мой уладар!..

ЛІР

Маўчы, не лезь дракону ў зубы, Кент!
 Яе любіў я больш за ўсіх, я думаў —
 Яна мяне прытуліць і сагрэе.

(Кардэліі.)

Прэч, адыдзі! Труна мяне прытуліць,
 А я табе не бацька — Дзе Француз?
 Вы чуеце? Пазваць сюды Бургундца! —
 Альбані, Корнуал, бярыце ўсё,
 Дзяліце між сабой і гэту трэць.
 Няхай ёй гордасць будзе жаніхом.
 Знайшла дзе праўду! Вас мы узвышаем
 І аддаём вам двум пяршыства наша,
 Правы і прывілеі караля.
 І, пакідаючы сабе ад свету
 Сто рыцараў, мы будзем вас наведваць
 Памесячна у вызначаны тэрмін.
 Жадаем адпачыць на схіле дзён
 Пад вашым доглядам. Імя і тытул
 За намі застаюцца; кіраўніцтва,
 Расправа, суд, прыбыткі ўсе — у вас.
 О любыя сыны, вось вам карона.
 Жывіце, царствуйце!

(Аддае карону.)

КЕНТ

Вялікі Лір,
 Я шанавалі цябе як караля,
 Любіў як бацьку, праслаўляў цябе,
 Маліўся на цябе, як на святога...

ЛІР

Наш лук нацягнуты, не вытыкайся!

КЕНТ

Спускай стралу сваю. Хай джала злое
 Праб'е мне сэрца. Кент маўчаць не будзе,
 Калі шалее Лір. Стары, што робіш?
 Ты думаеш, што ўсе цябе баяцца?
 Цябе улесцілі. Ты траціш гонар,
 Не толькі розум. Будзь такім, як быў.
 Не паддавайся гневу, адмяні

Нядобрае рашэнне. Галавой
 Ручаюся, малодшая дачка
 Цябе не меней любіць: не пусты
 Душою той, хто ціхі.
 ЛІР
 Кент, маўчы
 Пад страхам смерці!
 КЕНТ
 Што мне тая смерць!
 Я ёй глядзеў у вочы, калі ў бой
 Ішоў за Ліра, калі кроў сваю
 За Ліра праліваў.
 ЛІР
 Прэч, непакорны!
 КЕНТ
 Адумайся, зірні ў сваё сумленне —
 Яно перад табою тут.
 ЛІР
 Клянуся Апалонам...
 КЕНТ
 Клянуся Апалонам, што дарэмна
 Клянешся ты, кароль.
 ЛІР
 Адступнік! Зраднік!
 (*Хапаецца за меч.*)
 АЛЬБАНИ, КОРНУАЛ
 Не трэба, сэр.
 КЕНТ
 Сячы мячом, знішчай!
 Забіўшы лекара, сваю карону
 Надзень хваробе. Лір, не раскідайся.
 Я пратэстую, Лір. Пакуль у горле
 Не задушылі крык мой, я кажу:
 Ты робіш дрэнна.
 ЛІР
 Слухай жа, бунтар,
 Калі ты рыцар, слухай наша слова.
 За тое, што адважыўся ты, дзёрзкі,
 Публічна ганьбіць клятвенны наш вырак
 І ў сатанінскай гордасці паўстаў
 Супроць рашэння нашага і нас,
 Чаго натура нашая і веліч
 Цярпець не могуць, мы цябе караем.
 Пяць дзён даём на зборы — падрыхтуйся
 Ў дарогу дальнюю; на шосты дзень
 Пакінеш каралеўства наша. Прэч!
 Калі праз дзесяць дзён ты будзеш тут,
 Смерць ліхадзею. Выйдзі, ненавісны!
 Юпітэрам клянуся, мы казалі,
 І будзе так, як мы казалі. Прэч!
 КЕНТ
 Бывай, упарты Лір. Іду ў выгнанне
 У незнаёмы, але вольны край.
 Няма свабоды у цябе. Бывай.

(Кардэліі.)

Дзіця праўдзівае, бывай і ты.
Бог не пакрыўдзіць беднай сіраты.

(Рэгане і Ганерылы.)

А вам жадаю, каб любілі вы
Ад сэрца, не ад хітрай галавы —
Мы самым блізкім прычыняем боль —
Бывайце, герцагі! — Бывай, кароль!
(Выходзіць.)

*Уваходзяць Глостэр, кароль Французскі
герцаг Бургундскі і світа.*

ГЛОСТЭР

Яго вялікасць і яго высокасць
Кароль Французскі і Бургундскі герцаг.

ЛІР

Шаноўнейшы Бургундзец, мы спачатку
Спытаемся у вас. Вы і кароль
Абодва маеце адзін інтэрас
Да нашае дачкі. Скажыце нам,
Ці шмат вы патрабуеце пасагу?

Якая ваша крайняя цана?

ГЕРЦАГ БУРГУНДСКІ

Вялікі уладар зямлі брытанскай,
Прэтэнзій лішніх у мяне няма;
Усё, што вы прызначылі за ёю,
Я рад прыняць. Вы ж меней не дасце?
ЛІР

Шаноўны уладар зямлі бургундскай,
Была пара, мы ёю даражылі,
Цяпер тавар падзешавеў. Глядзіце,
Мяркуйце на свой густ і, калі вам
У гэтай кволай дробненькай істоце,
Нялюбай нам, пазбаўленай пасагу,
Што-небудзь даспадобы, забірайце.
Збываем з рук.

ГЕРЦАГ БУРГУНДСКІ

Я вас не разумею.

ЛІР

Жадаеце вы ўзяць сабе за жонку
Дзяўчыну, ад якой мы адракліся,
З яе заганами, з яе красою
І з нашаю няласкаю ў прыдачу?

ГЕРЦАГ БУРГУНДСКІ

Прашу пардону, ваша вялікасць,
Шлюб немагчымы пры такіх умовах.
ЛІР

Тады яе пакіньце. Прысягаю,
Пералічыў я ўсё яе багацце —
А вам, кароль вялікі, я не буду
Рабіць і прапановы: брыдка мне
Вам сватаць тое, што другім нягожа.
І я прашу вас пашукаць сабе
Нявесту больш дастойную, забыць
Пра гэтае няўдалае стварэнне,

Нам ненавіснае.

КАРОЛЬ ФРАНЦУЗСКІ

Якое дзіва!

Не верыцца, каб мілая прынцэса,
Прадмет хвалы і прыклад далікацтва,
Што, як бальзам, гаіла вашу душу
І, як зара пад мантыяй нябёс,
Цудоўна аздабляла вашу старасць,
Магла так раптам, за кароткі міг
Скаціцца з недасяжнай вышыні
У багну адшчапенцаў і злачынцаў.
Не можа быць! Вы ж так яе любілі.
Не веру! Не ўмяшчае галава,
І сэрца не прымае.

КАРДЭЛІЯ

Уладар.

Я не прывыкла гаварыць прамовы
І абяцаць, каб потым не выконваць.
Прашу вас, растлумачце гэтым людзям:
Каб ведалі, што я не ліхадзейка
І не разбойніца, маё сумленне
Пакуль што чыстае і чэсць мая
Не мае плям, што страціла я ласку
І стала вам нялюбаю за тое,
Што ў прастаце душой не пакрывіла,
Негнулася, не паглядала ласа
На большы кус і языком мядовым
Падачак не выпрошвала. Ну што ж!
Хай будзе так, як ёсць. Я не зайздошчу.
Не гневайцеся, бацька.

ЛІР

Грубіянка!

Мяне раўняеш з іншымі, пярэчыш!

Вось парадзіў змяю!

КАРОЛЬ ФРАНЦУЗСКІ

І гэта ўсё?

Быць стрыманай не значыць быць нячулай —

Якое вашае рашэнне, герцаг?

Скажыце канчаткова ёй. Каханне

З разлікам на пасаг не ёсць каханне.

Жадаеце узяць? Вось перад вамі

Стаіць дзяўчына — залатое сэрца.

ГЕРЦАГ БУРГУНДСКІ

Ах, ваша каралеўская вялікасць,

Вы дайце толькі ёй, што абяцалі,

І я яе да шлюбу павяду

І назаву бургундскай герцагіняй.

ЛІР

Сказаў, не дам нічога — і не дам.

Я — цвёрды чалавек.

ГЕРЦАГ БУРГУНДСКІ

Шкада, шкада.

Я вельмі спачуваю вам, мілэдзі —

Няма у вас ні бацькі больш, ні мужа.

КАРДЭЛІЯ

Удзячна вам за спачуванне, герцаг —
 Быць вашай жонкай невялікі гонар.

КАРОЛЬ ФРАНЦУЗСКІ

Кардэлія, о колькі хараства
 Ё тваёй пакрыўджанасці адзінокай!
 Як ты багата ў беднасці сваёй!
 Цябе не любяць. Дык свяці ж мне, зорка!

Пакінутая ўсімі, будзь мая.

Як непрытульна тут, як сцюжа!

Я прыгарну цябе да сэрца, ружа,

У Францыю за мора павязу,

І сонца высушыць тваю слязу.

Скажы «бывай» радні сваёй суровай,

Ты знойдзеш шчасце у краіне новай.

Будзь каралевай! Мы цябе абралі —

Вы прагадалі, герцаг, прагадалі.

ЛІР

Бяры яе, Француз, яна твая.

Ідзіце прэч, каб вас не бачыў я.

Благаслаўлення вам майго не будзе,

Яе забыў я, хай мяне забудзе —

Хадзем, шануюны герцаг.

*Трубы. Выходзяць Лір, герцаг Бургундскі
 Корнуал, Альбані, Глостэр і світа.*

КАРОЛЬ ФРАНЦУЗСКІ

Развітайся з сваімі сёстрамі.

КАРДЭЛІЯ

О сёстры, сёстры,

Апора бацькава, як мне балюча,

Як горка мне у гэты час разлукі!

Я знаю вашы слабасці, але

Ліхога слова на скажу. Любіце

І даглядайце бацьку, прытуліце

Старога да грудзей сваіх. Мой божа!

Няхай бы мне даверыўся ён! Можна,

Знайшоўся б для яго прытулак лепшы.

Шчасліва аставацца.

РЭГАНА

Не вучы нас.

ГАНЕРЫЛЬЯ

Лепш навучыся мужу дагаджаць,

Што з міласці узяў цябе, жабрачку,

Не адварнуўся. Добра, добра. Варта.

Не зазнавайся і не будзь упартай.

КАРДЭЛІЯ

Рассудзіць час, хто вінаваты болей.

Не смейцеся, сястрыцы, над нядоляй.

Жадаю шчасця.

КАРОЛЬ ФРАНЦУЗСКІ

Пойдзем, дарагая.

*Выходзяць кароль Французскі
 і Кардэлія.*

ГАНЕРЫЛЬЯ

Сястра, мне трэба з табою пагаварыць, гэта вельмі важна для нас абедзвюх. Я думаю, бацька сёння ўвечары выедзе адгэтуль.

РЭГАНА

Напэўна; спачатку будзе жыць у цябе, а праз месяц прыедзе да нас.

ГАНЕРЫЛЬЯ

І што ён сёння толькі вытварыў! Ты заўважыла, якая перамена? Сястру ж ён любіў больш, а прагнаў як міленькую. І за што? Глупства!

РЭГАНА

Ашалеў на старасці. Хоць, праўду кажучы, на яго і раней часам дурасць находзіла.

ГАНЕРЫЛЬЯ

Гарачы занадта. Яшчэ не тое будзем бачыць. За столькі год ён так урос у свой трон, што цяпер, апроч дзікага самадурства, старэчых немачаў і капрызаў, нічога добрага ад яго не дачакаешся. РЭГАНА

Ён можа і на нас кінуцца з мячом, як на гэтага Кента.

ГАНЕРЫЛЬЯ

А як табе падабаецца развітанне з каралём Французскім? Нам трэба быць заадно, сястрыца. Бо калі даць яму ўладу, то пры яго нораве гэтыя яго дары нам бокам вылезуць.

РЭГАНА

Падумаем, абмяркуем.

ГАНЕРЫЛЬЯ

Трэба нешта рабіць, і неадкладна.

Выходзяць.

Сцэна другая

*Замак графа Глостэра.
Уваходзіць Эдмунд з пісьмом.*

ЭДМУНД

Прырода, ты — мой бог, табе служу я.

Чапляць на рукі ланцугі прывычак?

Ісці з усімі разам? Дапусціць,

Каб чалавечы гурт мяне таптаў?

За што? — за тое, што законны брат

Забег наперад, першым нарадзіўся?

А чым я горшы? Чым я незаконны?

Хіба не тое ж цела? Я — здаровы,

Разумны, зграбны, смелы, малады.

Хто даў ім права нас не прызнаваць?

Хто ім дазволіў зваць нас байструкамі?

Законныя, законныя! — Прырода

Дае законы, а не вы, і здольнасць

З'яўляецца на свет не там, дзе ў ложку,

Прагучным ад штодзённага ужытку,

Спяць мірна дурні — Знай, законны Эдгар:

Што я, што ты — нас бацька любіць роўна.

І ўсё ж я забяру тваю зямлю,

Прысвою ўсё сабе. Верх возьме Эдмунд,

Бо Эдмунд — сіла. Ёсць тут у мяне

Адно пісьмо для гэтай мэты. Хай

Жывуць і працвітаюць байструкі!

Уваходзіць Глостэр.

ГЛОСТЭР

Прагнаны Кент! Француза угнявіў!

Усё раздаў! Адрокся ад прастола!
 Сам выехаў уночы! Так раптоўна!
 Хто мог чакаць! — Якія весткі, Эдмунд?

ЭДМУНД

(хаваючы пісьмо)

Ніякіх, ваша светласць.

ГЛОСТЭР

То чаго ж ты спужаўся? Што за пісьмо хаваеш?

ЭДМУНД

Нічога асаблівага, мілорд.

ГЛОСТЭР

Я пытаю, што ты чытаў? Што гэта за паперка?

ЭДМУНД

Ды так, дробязь.

ГЛОСТЭР

Хлусіш. Па вачах бачу. Дробязь так не хаваюць. Пакажы. Калі дробязь, то я разбяруся і без акулераў.

ЭДМУНД

Прашу прабачэння, сэр, гэта пісьмо ад брата. Я яшчэ ўсяго не прачытаў, але вам яго не варта паказваць.

ГЛОСТЭР

Дай сюды.

ЭДМУНД

Пакажу ці не пакажу, вы ўсё роўна пакрыўдзіцеся. Хваліць няма за што.

ГЛОСТЭР

Пабачым, пабачым.

ЭДМУНД

У апраўданне брату, я спадзяюся... я думаю... мне здаецца... ён напісаў гэта, каб праверыць маё сумленне.

ГЛОСТЭР

(чытае) «Гэтыя пачцівыя адносіны да старых толькі атручваюць нам лепшыя гады жыцця, льюць горыч у вясёлы кубак нашага юнацтва, пазбаўляюць нас багацця, а калі яно, нарэшце, і трапіць нам у рукі, то ўсё ў нас перагарыць, астыне, і мы ўжо не зможам ім карыстацца з належным смакам. Мне абрыдла тыранія сівой барады, надакучыла рабства. Яны маюць уладу не ад сваёй сілы, а ад нашага патурання. Прыходзь да мяне, мы з табою пагаворым. Каб мой бацька мог заснуць і не прачынацца, пакуль я сам яго не разбуджу, ты меў бы палову бацькавых прыбыткаў і жыў бы прыпяваючы маім наймілейшым братам. Эдгар». Што гэта? Змова? «Заснуць і не прачынацца... Ты меў бы палову бацькавых прыбыткаў...» — Эдгар, сын мой! Хто гэта піша? Гэта ён піша? У яго галаве маглі з'явіцца такія мыслі? Калі ты атрымаў? Хто прынёс? ЭДМУНД

Ніхто мне не прынёс, мілорд, мне ўкінулі праз акно. У тым-то ўся і штука.

ГЛОСТЭР

І гэта напісана рукой твайго брата?

ЭДМУНД

Каб што добрае, то я пакляўся б, а ў такое не хочацца верыць.

ГЛОСТЭР

Яго рука.

ЭДМУНД

Рука-то яго, ваша светласць, але сэрца чужое.

ГЛОСТЭР

А дагэтуль ён не рабіў табе ніякіх прапаноў?

ЭДМУНД

Ні разу, мілорд. Праўда, чуў я, нейк ён выказваў думку, што калі сыны дарослыя, а

бацька дажывае век, то было б лепш, каб бацька аддаў усё сынам, а сам перайшоў да іх на ўтрыманне.

ГЛОСТЭР

Скаціна, нахабная скаціна! Ён гэта ж самае і піша. Драпежнік! Звер! Агідны, бесчалавечны, подлы звер! Найпадлейшы звер! — Гэй, людзі! Лавіць яго! Хапаць яго! Я згнаю яго ў падзямеллі — Падлюга! Зладзюга! — дзе ён?

ЭДМУНД

Я добра не ведаю, мілорд. Адважуся прасіць вашу светласць стрымаць сваё абурэнне супраць майго брата, вашага сына, пакуль не будзе выяўлены корань яго намеру з усімі акалічнасцямі. Прашу супакоіцца. Справа вельмі далікатная. Найменшая памылка, якая можа з'явіцца ў выніку неасцярожнай паспешнасці, нанясе глыбокую рану вашаму гонару і разаб'е ўшчэнт яго прыхільнасць да вас. Смела ручаюся жыццём, ён напісаў гэта толькі для таго, каб выпрабаваць шчырасць маіх пачуццяў да вашай светласці. Ніякіх шкодных намераў у яго не было.

ГЛОСТЭР

Ты так думаеш?

ЭДМУНД

Калі ваш гонар не пярэчыць, то я пакажу вам, дзе схавацца, і вы зможаце падслухаць маю з ім размову пра гэта, пераканацца на свае ўласныя вушы. Я зраблю гэта сёння ж, і не пазней як увечары.

ГЛОСТЭР

Не можа ён быць такім страшыдлам, не!

ЭДМУНД

Безумоўна, ні ў якім разе.

ГЛОСТЭР

Ісці супраць бацькі, які яго любіць ад усяго сэрца — Божа, божа! — Эдмунд, знайдзі яго. Дай мне зірнуць яму ў нутро. Рабі як знаеш, табе відней: я гатоў на ўсё, каб ведаць праўду.

ЭДМУНД

Мілорд, я яго знайду зараз жа. Я дам справе належны кірунак і буду трымаць вас у курсе ўсіх падзей.

ГЛОСТЭР

І зацьменне сонца было і зацьменне месяца... Не, не прычкакаць нам добра. Хай мудрацы тлумачаць і так і гэтак, а пакрыўджаная прырода сваё бярэ. Любоў астывае, дружба развальваецца, у гарадах бунт, у сёлах нязгода, у палацах здрада, сувязь паміж бацькамі і дзецьмі распадаецца. І збываецца прадказанне: і паўстане сын на бацьку свайго, і прагоніць бацька дзіця сваё, і затрасуцца троны, і пападаюць каралі. Аджылі мы свой лепшы час. Махлярства, пуэтапарожнасць, вераломства і ўсякае ліха абступілі нас і не даюць спакойна памерці — Знайдзі мне гэтага нягодніка, Эдмунд. Пастарайся. Я аддзякую — Мужны, праўдзівы Кент асуджаны на выгнанне. А за што? За сваю шчырасць! — Дзіўна! (*Выходзіць.*)

ЭДМУНД

Вось яшчэ цемра людская! Абы-якая бяда альбо няўдача, а ў няспрытных заўсёды не ладзіцца, то мы абвінавачваем у гэтым сонца, месяц, зоркі, нібы мы прахвосты па неабходнасці, блазнюкі з ласкі божай, жулікі і шэльмы па загаду лёсу, п'яніцы, хлусы і распуснікі ад няўхільнага і неадольнага ўплыву планет. Кожны свой ганебны ўчынак мы стараемся апраўдаць воляю неба. Баіцца стары бабнік грахоў і свае казліныя пачуцці чапляе на зорку. Мой бацька абняў маю маці пад хвостом у Дракона, а нарадзіўся я пад Вялікай Мядзведзіцай: з аднаго боку юрлівасць, з другога нахабства. Фатальная камбінацыя характару. Тфу! Бо каб нават найчысцейшая зорка нявіннасці пазірала на маё незаконнае нараджэнне, я быў бы такім, які я ёсць.

Уваходзіць Эдгар.

Лёгка на ўспамін. Як развязка ў старажытнай камедыі: прыходзіць тады, калі яе

чакаюць. Напушчу на сябе меланхолію і пачну ўздыхаць, як Том з Бедлама — О, гэтыя зацьменні, гэтыя зацьменні! Яны сведчаць аб дысгармоніі свету! Фа, соль, ля, мі.

ЭДГАР

Эдмунд, здароў! Што ты такі сумны? Аб чым ты думаеш?

ЭДМУНД

Думаю, браце, пра гэтыя зацьменні. Нядаўна я вычытаў такія страхі, што мяне аж калоціць. ЭДГАР

Знайшоў чым займацца.

ЭДМУНД

А я табе кажу, што прароцтвы, на жаль, збываюцца. Вось што там напісана: варожасць паміж бацькамі і дзецьмі, мор, голад, распад даўняе дружбы, усобіцы, бунт супраць караля і дваранства, празмерная падазронасць, пакаранне бязвінных, развал у войску, скасаванне шлюбаў і яшчэ шмат чаго.

ЭДГАР

З якога часу ты пачаў цікавіцца астралогіяй?

ЭДМУНД

А ты не смейся. Ты даўно бачыў бацьку?

ЭДГАР

Учора ўвечары.

ЭДМУНД

Ты з ім гаварыў?

ЭДГАР

Цэлыя дзве гадзіны.

ЭДМУНД

А як вы разышліся? Добра? Дрэнна? Ён не быў сярдзіты?

ЭДГАР

Не, не быў.

ЭДМУНД

Ты мне скажы, чым ты яго так угнявіў? Я прашу цябе, не пападайся яму на вочы. Няхай ён трохі астыне. Ён цяпер у такім абурэнні, што гатоў разарваць цябе.

ЭДГАР

Не іначай абгаварыў які-небудзь падлюга.

ЭДМУНД

Вось гэтага я і баюся. Прашу цябе як брата, будзь асцярожны, няхай яго злосць перакіпіць. А то, ведаеш што, хадзем да мяне, і я зраблю так, што ты сам пачуеш, што гаворыць бацька. Вось табе ключ ад маіх дзвярэй. Калі ласка. А захочаш выйсці, бяры зброю.

ЭДГАР

Што ты, брат! На што мне зброя?

ЭДМУНД

Слухай, брат, я табе раю як лепш. Я чалавек сумленны і павінен папярэдзіць: пад цябе робяць падкоп. Я сказаў тое, што чуў і бачыў, але я не ўсё сказаў. Ты нават не можаш сабе ўявіць, якая небяспека над табою навісла. Ідзі, ідзі адгэтуль.

ЭДГАР

Ты хоць бы мне растлумачыў.

ЭДМУНД

Я табе памагу, не сумнявайся.

Эдгар выходзіць.

Старому абы верыць: забабоны,

Ўсе плёткі, чуткі ён збярэ да кучы.

Брат — прастадушны, зла не прызнае

І чортам не спакушан; сяду верхам

І буду аб'язджаць, хай прывыкае.

Наперад, лейцы ў рукі і ўгало!
Я панаваць хачу, я — не халоп.

(Выходзіць.)

Сцэна трэцяя

*Палац герцага Альбані.
Уваходзяць Ганерылья і Освальд.*

ГАНЕРЫЛЬЯ

Гэта праўда, што мой бацька набіў майго прыдворнага за тое, што той пасварыўся з яго блазнам? **ОСВАЛЬД**

Праўда, мілэдзі.

ГАНЕРЫЛЬЯ

Ён не дае жыцця мне. Вось мучыцель!

Наехалі, перавярнулі дом:

Крык, лямант, лаянка. Не пацярплю!

Абрыдлі мне яго прыдзіркі — Слухай:

Калі яны прыскачуць з палявання,

То я не выйду; запытае, дзе я —

Даложыш, што мілэдзі нездарова.

І не старайся вельмі услугоўваць,

Рабі ўсё з халадком — так будзе лепей.

За сцяной чуваць паляўнічы рог.

ОСВАЛЬД

Мілэдзі, едуць.

ГАНЕРЫЛЬЯ

І дворня каб не бегала за ім

З паклонамі. Што, працы не хапае?

Пытанне стаўлю рубам: я ці ён?

Не падабаецца, то, калі ласка:

Вунь дзверы, вунь парог, хай выязджае

У госці да сястры: сястра Рэгана

Таксама, як і я, не надта любіць,

Каб ёй вантробы грызлі. Мулка стала

Яму на троне, злез; дык і маўчаў бы,

А то выбражае, задаецца.

Здзяцінеў ён, пражыўшы столькі веку;

Наш абавязак — узмацніць апеку,

Дурной сваволі патураць не след.

Камандаваць прыехаў, дармаед!

Не пацярплю — Ды помні.

ОСВАЛЬД

Буду помніць,

Святлейшая мілэдзі.

ГАНЕРЫЛЬЯ

І накажы, каб дворня не заводзіла дружбы з яго рыцарамі. Холаду, холаду болей.

Калі што якое, то я за вас заступлюся. Я хачу вывесці іх на чыстую ваду, і я выведу —

Я зараз жа напішу сястры, каб яна ведала — Падавай абед.

Выходзяць.

Сцэна чацвёртая

*Зала там жа.
Уваходзіць пераапануты Кент.*

КЕНТ

Калі б я мог і голас перайначыць
Так, як змяніў аблічча, то, напэўна,
Лягчэй бы дасягнуў той добрай мэты,
Якая прывяла мяне сюды.
І прыйдзеца табе, выгнаннік Кент,
Забыўшы крыўду, паслужыць яшчэ раз
Свайму ранейшаму гаспадару.

*Ражкі за сцэнай.
Уваходзяць Лір, рыцары і слугі.*

ЛІР

Гэй, абедаць! Зараз жа! Чакаць не будзем.

Адзін слуга выходзіць.

Ты хто?

КЕНТ

Чалавек.

ЛІР

Што за чалавек? Чым займаешся? Чаго табе ад нас трэба?

КЕНТ

Чалавек я такі, якім здаюся. Хто мне верыць, таму служу верна; хто сумленны, таго паважаю; хто разумны і маўклівы, з тым гавару; sudoў баюся, без прычыны не б'юся, рыбы не ем.

ЛІР

Хто ты?

КЕНТ

Чалавек з сэрцам, а яшчэ ёсць душа. Такая ж голь, як і сам кароль.

ЛІР

На тым свеце ўсе будзем голыя. Чаго ты хочаш?

КЕНТ

Хацеў бы наняцца служыць.

ЛІР

Каму?

КЕНТ

Вам.

ЛІР

А ты мяне ведаеш?

КЕНТ

Не, сэр, я вас не ведаю, але ў вашым абліччы ёсць нешта такое, што я хацеў бы служыць толькі вам.

ЛІР

Што ты знайшоў у маім абліччы?

КЕНТ

Сляды магутнасці.

ЛІР

А што ты ўмееш?

КЕНТ

Умею даць добрую парадку, ездзіць конна, хадзіць пеша, пацешныя казкі лгаць; чалавек я просты: тупават, грубават; здольнасці ў мяне малыя, але работу люблю: што загадаюць, тое і раблю.

ЛІР

Колькі табе гадоў?

КЕНТ

Не такі малады, сэр, каб пакахаць дзяўчыну за прыгожыя спевы, і не такі стары, каб палюбіць чорт ведае што. Дзякуй богу, маю ўжо сорок восем гадоў.

ЛІР

Астайся, прымаю на службу. Калі не ўгнявіш мяне да вечара, то ўнаровіш і заўтра — Гэй, абедаць, зараз жа! — А дзе мой блазен? Дзе гэтая круцёлка? — Па-зваць сюды майго блазна.

Уваходзіць Освальд.

Гэй, ты, парсюк, дзе мая дачка?

ОСВАЛЬД

З вашага дазволу... (*Выходзіць.*)

ЛІР

Што сказаў гэты хамуйла? Падаць мне сюды яго морду!

Адзін з рыцараў выходзіць.

Гэй, вы там, дзе мой блазен? — Ды што гэта такое, што гэта вы ўсё ходзіце, як сонныя!

Вяртаецца рыцар.

Ну, што? Дзе гэта свіння ў гамашах, знайшлі?

РЫЦАР

Ваша вялікасць, ён гаворыць, што вашай дачцэ нездаровіцца.

ЛІР

А чаму гэты халоп не вярнуўся, калі я яго клікаў?

РЫЦАР

Не хоча, ваша вялікасць, так і сказаў. Не хоча.

ЛІР

Не хоча?

РЫЦАР

Сэр, не магу дазнацца, у чым справа, але, на мой погляд, у дачыненні да вашай вялікасці няма таго агульнага замілавання, якое было раней. Назіраецца ўпадак павагі і паслушэнства. І не толькі слугі выходзяць з рамак прыстойнасці, а нават сам герцаг і ваша дачка.

ЛІР

А! Ты гэта заўважыў?

РЫЦАР

Прашу прабачэння, сэр, можа, гэта не так, але я не магу маўчаць, калі крыўдзяць вашу вялікасць.

ЛІР

Ты мне толькі напамніў тое, аб чым я і сам здагадваюся. Нядаўна я адчуў адзін тонкі ўкол, але я толькі папракнуў сябе за сваю падазронасць. Мала што. Нельга ж думаць, што ўсё ліхое робіцца знарок. Пагляджу, што будзе далей — Дзе ж гэта мой блазен падзеўся? Два дні я яго не бачу.

РЫЦАР

З таго часу, як прынцэса Кардэлія выехала ў Францыю, блазен вельмі занудзіўся.

ЛІР

Не напамінай, я сам гэта заўважыў — Ідзі, скажы маёй дачцэ, што я жадаю з ёю гаварыць.

Рыцар выходзіць

Гэй, вы, знайдзіце майго блазна.

Другі слуга выходзіць.

Уваходзіць Освальд.

А, сэр! Гэта вы, сэр! Падыдзіце сюды, сэр. Хто я такі?

ОСВАЛЬД

Бацька яе светласці.

ЛІР

Бацька яе светласці? Ах ты, шэльма яе светласці! Паршывы шчанюк! Халоп! Раб!

ОСВАЛЬД

Выбачайце, мілорд, я не шчанюк і не раб. Прашу прабачэння.

ЛІР

Ты яшчэ агрызаешся! Падлюга! *(Б'е яго.)*

ОСВАЛЬД

Я не дазволю, каб мяне білі.

КЕНТ

Любіш, каб цябе гладзілі? Цяльпук чараваты!

(Перакульвае яго ўніз галавой.)

ЛІР

Дзякуй табе, хлопча. Ты служыш добра, і ты мне падабаешся.

КЕНТ

Ну-ну, сэр, стаў на ногі сваю бочку і каціся. Што, людзей не ўмееш адрозніваць? Дык я навучу. Направа, налева, марш! А будзеш падшпільваць свой мяшок, то я так дам, што як на санках выедзеш адгэтуль. Вон!

(Вытхвае Освальда за дзверы.)

ЛІР

Дзякуй, дружа. Маладзец! Вось табе ў задатак за верную службу. *(Дае Кенту грошы.)*

Уваходзіць блазен.

БЛАЗЕН

І я яму нешта дам, і я яму нешта дам — На табе, галубчык, гэту шапачку з вушкамі.

(Працягвае Кенту сваю шапку.)

ЛІР

Ах ты, мой блазен дарагі! А я без цябе засумаваў.

БЛАЗЕН

Ты бяры, бяры шапачку, калі даюць.

КЕНТ

А навошта мне, блазен, твая шапка?

БЛАЗЕН

Як навошта? Дурной галаве — асліныя вушы. Не прыставай да таго, хто ляжыць, а даганяй таго, хто бяжыць. Круці нос за ветрам: туды, дзе мяса, а не туды, дзе юшка. Бяры, бяры шапачку. Вось у гэтага дзеда былі тры дачкі: прагнаў ён адну, прагнаў другую, а трэцюю благаславіў за мора шукаць шчасця. Калі ты хочаш яму служыць, то бяры шапачку — яна табе спатрэбіцца — Як маешся, кум? Эх, каб у мяне былі дзве дачкі і дзве шапкі!

ЛІР

Што б ты з імі рабіў, мой хлопчык?

БЛАЗЕН

Аддаў бы дочкам усю маёмасць, а сабе на памяць пакінуў бы шапкі. У мяне ёсць адна, вазьмі, а другую папрасі ў дочак, яны табе не адмовяць.

ЛІР

Сцеражыся: бізун.

БЛАЗЕН

Праўда, як сабака — павінна сядзець у будцы. І нават тады, калі перад носам спраўляюць сабачае вяселле.

ЛІР

Горкая праўда, горкія словы.

БЛАЗЕН

А я цябе пацешу.

ЛІР

Пацеш.

БЛАЗЕН

Слухай, кум.

Не знаеш — вучыся;

Не ўмееш — лаўчыся;

Не прасіяся, не гніся,
 Сваім не хваліся,
 За чужым не ганіся,
 З людзьмі не сварыся;
 Да баб не хадзі,
 Ё карчме не сядзі;
 Шануй сваю хатку —
 Пражывеш у дастатку.

КЕНТ

Гародзіш ты глупства, блазен.

БЛАЗЕН

Як адвакат у судзе, якому не заплацілі — Скажы, кум, што можна высмактаць з сухое косткі?

ЛІР

Нічога.

БЛАЗЕН

Правільна. У сухой костцы і ў пустой галаве мозгу няма. Не хацеў есці кашку з маслам, дык еш нішчымніцу. (*Кенту.*) Раствумач яму ты, я — дурань, мне ён не паверыць.

ЛІР

Дурань гы горкі.

БЛАЗЕН

А якая розніца паміж дурнем горкім і дурнем салодкім?

ЛІР

Не ведаю, скажы.

БЛАЗЕН

Каб таго пана, які навучыў цябе раздаць зямлю, вымазаць мёдам і паставіць з табою побач, то былі б два дурні: адзін — горкі, а другі — салодкі.

ЛІР

Ты мяне называеш дурнем, мой хлопчык?

БЛАЗЕН

А як жа іначай? Тое, што ты меў, ты раздаў, а гэта у цябе прыроднае.

КЕНТ

Сэр, гэты дурань — не зусім дурань.

БЛАЗЕН

Бо мне не дазваляюць. Каб я адзін меў манаполію на дурасць, то паны і лорды палопаліся б ад зайздрасці: кожны хоча мець сваю долю, асабліва жанчыны — Кум, прадай яйка, дам табе дзве кроны.

ЛІР

Якія дзве кроны?

БЛАЗЕН

Беленькія. Яйка я вып'ю, а шкарлупіны аддам табе: чапляй на галаву і насі здароў. Эх, кум, кум, зіхацела на табе карона залатая, а цяпер толькі лысіна свеціць. Злезла курка са свайго гняздзечка, згубіла курка залатое яечка — І пашкадаваў ён асла свайго, узваліў на плечы і перанёс цераз лужыну — Я кажу табе гэта, бо я дурань, а калі хто іншы пачне брахаць — дай яму бізуна. (*Спявае.*)

Настаў для блазнаў цяжкі час,

Хоць у труну кладзіся:

Дурных прыбавілася ў нас,

Разумныя звяліся.

ЛІР

Калі ты вывучыў столькі песень?

БЛАЗЕН

Нядаўна. З таго часу, як твае дочкі сталі табе нянькамі; калі ты даў ім розгу і спусціў

свае парадныя штаны.

(*Спявае.*)

Яны ад шчасця зарыдалі,

Я з гора засмяўся:

Вялікі Лір, кароль брытанскі,

У дурні запісаўся.

Слухай, кум, наймі мне трапача ў настаўнікі — хачу вучыцца хлусіць.

ЛІР

Будзеш хлусіць, адлупцюю.

БЛАЗЕН

Бач ты які! — які сам, такія ў цябе і дочки. Яны збіраюцца біць мяне за праўду, а ты за хлусню. Калі я маўчу, мяне таксама б'юць. Не хачу быць блазнам. Лепш наняцца ў пастухі, чым служыць у адстаўнога караля. Кум, у цябе дзірка ў макаўцы — вераб'і розум выпілі — Сперажыся! — дыбае птуха-сакатуха, дзюбу навастрыла, хвост распусціла. Кудых-кудах-кудах!

Уваходзіць Ганерылья.

ЛІР

Што з табою, дачка мая? Чаму ты такая хмурная?

Нешта ты апошнім часам пачала моршчыцца.

БЛАЗЕН

Які ты, кум, стаў прыветлівы, харошы. Раней ты не прыглядаўся так да чужых маршчын, у цябе свае былі, ты быў кароль — персана, а цяпер я — персана, бо я дурань, а ты нуль без палачкі. (*Ганерылья.*) Маўчу, маўчу, мілэдзі. Ваш ледзяны позірк пранізвае мяне наскрозь. Брр!

Дажыліся кулікі:

Ані хлеба, ні мукі.

(*Паказвае на Ліра.*)

Перад вамі вылушчаны бабовы струк.

ГАНЕРЫЛЬЯ

Не толькі, сэр, вы распусцілі блазна,
Але ўся ваша чэлядзь, волю ўзяўшы,
Дайшла да непрыстойнасці. Як можна?

Што ні хвіліна — бойкі, сваркі. Сэр,

Я спадзявалася, зрабіўшы вам

Належнае паведамленне, мець

І адпаведны вынік, а тым часам,

Паводле вашых слоў і вашых спраў,

Я маю страх, што вы ў хаўрусе з імі,

Што вы — пратэктар гэтых звадыяшаў.

І, з вашага дазволу, я рашыла

Устанавіць парадак, даць спакой

Сабе і вам. Абразы тут няма,

І гневацца не трэба. Асцярожнасць

І клопаты аб вас дыктуюць мне

Быць жорсткай і суровай.

БЛАЗЕН

Што, кум?

Палюбіла зязюлька старога дразда:

Павыкідвала зязюлька яго дзетак з гнязда.

Свечка пагасла — цёмная ноч.

ЛІР

Ты нам дачка ці не?

ГАНЕРЫЛЬЯ

Пара вам, сэр, узяць сябе у рукі.

Я вымушана вам падкрэсліць, сэр,
Што вашыя ўсе гэтыя гуморы
Вам толькі шкодзяць.

БЛАЗЕН

Ты што, не бачыш, карова, што воз вязе конь? — Гэй, гэі, сівы! Трымай хвост
дудкай. Я цябе люблю.

ЛІР

Хто я такі, скажыце? Я — не Лір!
Лір так не ходзіць! Лір так не гаворыць!
Ці, можа, я аслеп? Мо страціў розум?
А можа, гэта сон? Не, я не сплю.

Хто я такі, скажыце мне?

БЛАЗЕН

Цень Ліра.

ЛІР

Тут нешта не так, у гэтым трэба разабрацца. Мне здаецца ўсё-такі, што я кароль. Але
я не бачу каля сябе маіх дочак. Дзе я знаходжуся?

БЛАЗЕН

У багадзельні.

ЛІР

Як вас зваць, прыгожая дама!

ГАНЕРЫЛЬЯ

Сэр, вашы кампліменты недарэчы.
Без жартаў, калі ласка. Я прашу вас
Уразумець як след мае намеры.
Вы — чалавек стары, паважны, мудры,
А пры сабе трымаеце сто слуг:
Сто рыцараў, сто гультаёў і п'яніц.
І гэтая узброеная банда,
Як саранча, дарваўшыся да хлеба,
Знішчае ўсё. Дэбошы, гульні, песні.
Я — не прыхільніца эпікурэйства.
Мой мірны замак — не начлежны дом
І не карчма. Я проста чырванею.
Як дапусцілі вы! Мы прапануем,
Мы просім вас, хоць і без просьбы можам
Распарадзіцца самі, скараціць
Лік вашай світы. Хопіць з вас паловы.
Пакіньце пры сабе людзей пачцівых,
Сур'ёзных, пажылых.

ЛІР

Гром і маланкі! Хутчэй сядлайце коней! Клічце світу! —

О ненавісны вырадак! Паеду!

Нагі маёй не будзе ў вашым доме!

Ёсць у мяне яшчэ адна дачка.

ГАНЕРЫЛЬЯ

Вы многа дазваляеце сабе:

Вы сталі біць маіх людзей, а вашы

Галаварэзы задзіраюць нос!

Уваходзіць Альбані.

ЛІР

Бяда таму, хто каецца, ды позна.

(Да Альбані.)

І вы, сэр, тут? Прымаеце удзел?

Вы з ёю згодны? — Падавайце коней! —
 Няўдзячнасць, д'ябал з мармуровым сэрцам! —
 Калі ты ўлезла ў грудзі да дзіцяці,
 То ты страшней пачвары з дна марскога!

АЛЬБАНИ

Сэр, супакойцеся.

ЛІР

(да Ганерыльы)

Ілжэш, ілжэш, о ненавісны коршак!
 Народ мой чэсны, я іх выбраў сам,
 Ім этыкет вядомы дасканала,
 Ніхто парадкаў вашых не парушыў,
 Яны ахоўваюць мой гонар — Эх!
 Кардэлія, даруй, маё дзіцятка!

Як мог яе учынак нечаканы
 З маёй натуры добрай вырваць сэрца,
 Каб разлілася жоўць? О Лір, Лір, Лір!
 (Б'е сябе па галаве.)

Прагнаў ты розум і ўпусціў шаленства! —
 Народ мой дарагі, не стойце тут,
 Ідзіце.

АЛЬБАНИ

Я не вінаваты, сэр, Не ведаў я.

ЛІР

Магчыма, ўсё магчыма —
 Прырода-маці, добрая багіня,
 Ці чуеш ты мяне? Калі ты ёй
 Прызначыла мець дзетачак маленькіх,
 Не дай ёй гэтай радасці ніколі!
 Ссушы яе, пазбаў, ваўчыцу, сокаў,
 Каб у яе нутры закажанелым
 Не развіваўся плод! А калі ты
 Пашлеш дзіця ёй, то пашлі калеку
 На муку ёй, на доўгую пакуту,
 Каб вычарнела ад начэй бяссонных,
 Каб твар яе барознамі пакрыўся
 Ад безуцешных слёз, каб без пары
 Старою стала, каб яе старанне,
 І ласка матчына, і ўся любоў
 Прапалі марна! Хай тады адчуе,
 Што ў сто разоў вастраэй зубоў змяіных
 Няўдзячнасць роднага дзіцяці — Прэч!
 (Выходзіць.)

АЛЬБАНИ

Што за прычына гэтаму, о неба?

ГАНЕРЫЛЬЯ

Ат! — клопат невялікі. Не зважай.
 На ўсякае шаленства не ўнаровіш.
 Ён хоча выехаць. Трымаць не будзем.

Вяртаецца Лір.

ЛІР

Дзе мая світа? Толькі пяцьдзсят.
 Двух тыдняў не прайшло.

АЛЬБАНИ

У чым тут справа
 Скажыце, ваша я вялікасць?
 ЛІР
 Скажу, скажу,
 (Да Ганерыльі.)
 Мне сорамна, клянуся,
 Што я так аслабеў перад табою,
 Што слёзы, як вада, з мяне цякуць
 Нястрымнай плынным, і ты бачыш гэта.
 Праклятая, глядзі, як бацька плача!
 Гнілы туман табе на галаву!
 Балячкі, немач чорную у печань!
 Каб ты так аблівалася крывёю,
 Як я слязьмі! Мае старыя вочы,
 Мае дурныя вочы, перад кім
 Вы плачаце? Даволі! Я — кароль.
 Ёсць у мяне яшчэ дачка другая,
 Яна харошая, яна нас прыме;
 Калі яна дачуецца аб тым,
 Як ты пакрыўдзіла мяне, зладзейка,
 Яна учэпіцца ў твой воўчы твар
 Зубамі, кіпцямі. Яшчэ папомніш!
 Мы вернемся, мы возьмем нашу ўладу.
 Папомніш нас!

Лір, Кент і світа Ліра выходзяць.

ГАНЕРЫЛЬЯ
 Ты чуў? Ён пагражае.
 АЛЬБАНИ
 Пры ўсім маім каханні да цябе,
 Я не магу быць жорсткім, Ганерылья.
 ГАНЕРЫЛЬЯ
 Прашу цябе, не ўмешвайся — Гэй, Освальд!
 (Блазну.)
 А ты, відаць, не дурань — хітры, шэльма.
 Ты што вынюхваеш тут? Вон адгэтуль!
 БЛАЗЕН
 Дзядзечка! Дзядзечка Лір! Пачакай! Дурань астаўся.
 Вазьмі дурня з сабою.
 Лісіца-сястрыца,
 Каб ёй удавіцца —
 Намыліць вяроўку,
 Усунуць галоўку.
 Гу-та-та! Гу-ля-ля!
 Даганяю караля.
 (Выходзіць.)
 ГАНЕРЫЛЬЯ
 Сто рыцараў! Падумаць толькі! Сто!
 Карміць такое войска! Каб ён мог
 Свой кожны бзік, капрыз, недавальненне,
 Свае фантазіі, свае дзівацтвы
 Навязваць гвалтам. Не, не будзе гэтак!
 Я не жадаю жыць пад вечным страхам —
 Каму кажу я! Освальд!
 АЛЬБАНИ

Страх і пільнасць
Патрэбны не заўсёды.
ГАНЕРЫЛЬЯ
Давярацца
Не варта гэтак жа. Лепш папярэдзіць,
Чым каяцца пасля. Я добра знаю
Яго натуру. Напісала я
Сястры сваёй. Цікава, як сустрэне
Яна яго і гэтых гарлахватаў,
Якім не спадабаўся двор наш? — Освальд!
Уваходзіць Освальд.

Пісьмо гатова да сястры?
ОСВАЛЬД
Гатова.
ГАНЕРЫЛЬЯ
Бяры людзей, садзіся на каня
І выязджай. Раскажаш ёй дакладна
Пра клопат наш. І ад сябе дадай,
Каб быў малюнак поўны. Разумееш?
Хугчэй! І там не баўся!

Освальд выходзіць.

Не, мілорд.
Хоць я не папракаю вас за мяккасць,
Але тым часам гэты ваш кісель,
Прашу мне дараваць, вам не да твару.
Вы — джэнтльмен, мужчына і павінны
Глядзець не ўніз, а ўгору.
АЛЬБАЊІ
Жаданням чалавечым меж няма.
Сваю ты сцежку выбрала сама.
ГАНЕРЫЛЬЯ
І правільна.
АЛЬБАЊІ
А гэта мы пабачым.

Выходзяць.

Сцэна пятая

*Двор перад палацам Альбані.
Уваходзяць Лір, Кент і блазен.*

ЛІР
Завязеш гэтыя пісьмы ў Глостэр. Не кажы маёй дачцэ нічога, пакуль яна сама ў цябе
не запытаецца, прачытаўшы пісьмо. І не марудзь, а то я прыеду туды першы.
КЕНТ
Спаць не буду, вачэй не сплюшчу, а даручэнне выканаю, ваша вялікасць.
(*Выходзіць.*)
БЛАЗЕН
Каб гэта мазгі ўмясціць у пяты, от быў бы вялікі гуз! Праўда, кум?
ЛІР
Праўда, мой хлопчык.
БЛАЗЕН
Не журыся, кум: падмазалі нам пяты добра, а каб не свярбелі мазгі, я іх табе зараз
пачухаю.
ЛІР

Ха-ха-ха!

БЛАЗЕН

Твая другая дачка прыме цябе з радасцю. Укусіў ты ад грушы-камянічкі, паспытаеш цяпер ад райскага яблычка, але я ведаю...

ЛІР

Што ты ведаеш?

БЛАЗЕН

Што ў райскіх яблычках чарвей многа. А ведаеш, кум, чаму нос тырчыць пасярэдзіне?

ЛІР

Не.

БЛАЗЕН

Каб не драмалі вочы. Чаго не даглядзеў вокам, данюхаеш носам.

ЛІР

Я быў несправядлівы да яе...

БЛАЗЕН

А можаш ты сказаць, як вустрыца будзе сваю ракавіну?

ЛІР

Не.

БЛАЗЕН

І я не магу. Але я магу сказаць, чаму слімак ніколі не вылазіць са свайго доміка.

ЛІР

Чаму?

БЛАЗЕН

Бо яму дзеці рожкі паабрываюць.

ЛІР

Мне трэба перайначыць сваю натуру — Прагнаць такога добрага бацьку! — Коні гатовы? БЛАЗЕН

Іх сядлаюць твае аслы. Цікава, чаму, калі на небе сем зорак, то іх толькі сем?

ЛІР

Бо восьмая не ўзышла.

БЛАЗЕН

Правільна, кум. Ты адбіраеш у мяне хлеб.

ЛІР

Я вазьму ўладу сілаю. Я табе пакажу, ненавісная пачвара!

БЛАЗЕН

Каб не я ў цябе, а ты ў мяне быў блазнам, то я б табе ўсыпаў за тое, што ты так рана састарэў.

ЛІР

Чаму так?

БЛАЗЕН

Не набраўшы розуму, нельга старэць.

ЛІР

Дай мне цярпення, божа! Дай цярпення! Я вар'яцею...

Уваходзіць дваранін.

Што? Гатовы коні?

ДВАРАНІН

Гатовы, уладар.

ЛІР

Хадзем, мой хлопчык.

БЛАЗЕН

Хачу і дзяўчатам сказаць я славецка:

Дзе блудзіць баранчык, там стогне авечка.

Выходзяць.

АКТ ДРУГІ

Сцэна першая

Двор у замку Глостэра.

Уваходзіць Эдмунд, яму насустрач Куран.

ЭДМУНД

Прывітанне, Куран.

КУРАН

Маё вам таксама, сэр. Я толькі што ад вашага бацькі, перадаў яму паведамленне, што герцаг Корнуал і герцагіня Рэгана сёння ўночы будуць у нас.

ЭДМУНД

З чаго ж бы гэта?

КУРАН

Не ведаю. А вы чулі апошнія навіны? Ведаеце, на што намякаюць людзі? Пакуль што гэта вялікі сакрэт.

ЭДМУНД

Што такое? Скажы, будзь ласкаў.

КУРАН

Як? Хіба вы не чулі, што будзе вайна паміж герцагам Альбані і герцагам Корнуалам?

ЭДМУНД

Не, не чуў.

КУРАН

Ну, то хутка пачуеце. Бывайце здаровы, сэр.

(Выходзіць.)

ЭДМУНД

Сюды прыедзе герцаг. Вельмі добра!

Усё складаецца як мае быць.

Стары крычыць і енчыць, даў каманду

Узяць пад варту сына. Скарыстаю

Яшчэ адзін я далікатны спосаб.

Без рызыкі няма і ўдачы — Брат!

Сюды ідзі, спускайся! Чуеш, Эдгар!

Уваходзіць Эдгар.

Дазнаўся бацька. Брат, бяжы адгэтуль.

І хто гэта данёс, дзе ты схавашся?

Знайшоўся ж нехта!.. Ноч табе спрыяе.

Ты супраць герцага не гаварыў?

Бо герцаг Корнуал і з ім Рэгана

Па нас раптоўна едуць. Іх чакаюць

З хвіліны на хвіліну. Што ім трэба? —

А на двары так цёмна! — Можа, ты

Падтрымліваеш герцага Альбані?

Ты не заблытаны у іхніх спрэчках?

Успомні, брат.

ЭДГАР

Нічога не казаў я

І не заблытаны ні ў чым.

ЭДМУНД

Цішэй!

Сюды йдзе бацька — Выбачай — І вымі

Для віду меч, нібыта будзем біцца —

Абараняйся! — Вельмі трапны выпадак! —

Цяпер бяжы, каб бацька не злавіў —

Гэй, пасвяціце мне! — Ратуйся, брат! —
Агну, агню! — Шчаслівае дарогі.

Эдгар выходзіць.

Крыху крыві, і ён тады паверыць,
Што бой быў люты.

(Раніць сабе руку.)

У п'янцы часам і не гэтак колюць —

Стой, стой! — Дапамажыце! — Бацька, бацька!

Уваходзіць Глостэр і слугі з паходнямі.

ГЛОСТЭР

Дзе гэты злодзей, Эдмунд?

ЭДМУНД

Ён быў тут;

Стаяў у змроку, агаліўшы меч,

І, пазіраючы на месяц бледны,

Шаптаў закліяцці жудасныя.

ГЛОСТЭР

Дзе ён?

ЭДМУНД

Мяне паранілі...

ГЛОСТЭР

Дзе гэты злодзей?

ЭДМУНД

Пабег туды. Дарэмна ён хацеў...

ГЛОСТЭР

Лавіць! Хапаць!

Слугі выходзяць.

Чаго хацеў ён, Эдмунд?

ЭДМУНД

Схіліць, каб я забіў вас, ваша светласць.

Я даў яму адповедзь, я сказаў:

Вялікі грэшнік, не гняві багоў,

Не спакушай мяне на душагубства;

Апомніся, свяшчэнна сувязь родных,

Пярун нябесны пакарае тых,

Хто замышляе ліха супраць бацькі.

Убачыўшы, што я, агіды поўны,

Не паддаюся на ўгаворы, ён,

Раз'юшаны, мячом мяне параніў —

Вось — у крыві рука. Але мой дух

Быў так узняты і ў вачах гарэў

Такі агонь нянавісці, што здраднік

Спужаўся і, пачуўшы крык трывожны,

Уцёк адразу.

ГЛОСТЭР

Не ўцячэ далёка.

Дзе б ён ні быў, яго чакае кара.

У гэту ноч да нас прыедзе герцаг,

Мой гаспадар і дарагі заступнік.

І ад яго імя я аб'яўляю,

Што кожнаму, хто ліхадзея знойдзе

І прывядзе, аддзякуем мы шчодро,

Таму ж, хто дасць яму прытулак — смерць.

ЭДМУНД

І колькі я яго ні пераконваў,
 Як ні упрошваў, ён быў непакісны.
 Расхваляваўшыся, я прыгразіў,
 Што выкрыю яго. А ён мне кажа:
 «Байструк ты незаконны! Як ты смееш
 Са мной раўняцца! Думаеш, сумленне
 Паможэ выслужыцца? Паспрабуй!
 Галяк бяспраўны, хто табе паверыць?
 Я не баюся, што ў цябе пісьмо —
 Пісьмо фальшывае. Перад усімі
 Я дакажу, што ты ілгун, зайздроснік,
 Што ты заняўся практыкай вядзьмарскай,
 Каб зжыць са свету брата і прысвоіць
 Сабе яго дабро».

ГЛОСТЭР

О чорны змей!

Што чую? — і пісьмо не прызнае?

Як мог я парадзіць такога сына!

Трубы за сцэнай.

Ага, наш герцаг трубіць! — Не ўцячэ
 Нікуды ён. Я гавані замкну
 І выстаўлю пасты па ўсіх дарогах
 З дазволу герцага. Яго прыкметы
 Я разашлю ва ўсе канцы дзяржавы,
 І гада затрымаюць. Любы Эдмунд,
 Сыноч мой дарагі, цяпер ты будзеш
 Адзін маім наследнікам законным.

Уваходзяць Корнуал, Рэгана і світа.

КОРНУАЛ

Што здарылася, друг мой? Не паспеў

З каня я злезці, як мяне здзівілі

Жахлівай навіной.

РЭГАНА

Няўжо ён мог?

Ды за такое ліхадзейства мала

Садраць з жывога скуру. Як здароўе,

Шаноўны Глостэр?

ГЛОСТЭР

Ох, мая мілэдзі,

Разбілі мне маё старое сэрца.

РЭГАНА

Ваш Эдгар, бацькаў хроснік, той, якому

Мой бацька даў імя, шукаў вам смерці?

ГЛОСТЭР

Мне так балюча! Ах, мая мілэдзі,

І прызнавацца сорамна.

РЭГАНА

Скажыце,

А ці не быў ён там — пры маім бацьку?

Не кампаньён яго разбойнай світы?

ГЛОСТЭР

Не ведаю. Не ведаю. Нягоднік!

ЭДМУНД

А як жа. Быў, святлейшая мілэдзі.

РЭГАНА

Тады ўсё ясна. Школа і навучка
 Яго злачынстваў — дрэнныя сябры.
 Бандыты гэтыя, каб разам з ім
 Прагульваць скарбы, піць і есці смачна,
 Яго штурхалі на забойства. Сёння
 Я атрымала ліст. Сястра мне піша
 Пра гэту зграю жудасных рэчы
 І папярэджвае мяне, што скоро
 Яны уваліцца ў мой дом. Не буду
 Я з імі жыць!

КОРНУАЛ

Я гэтак жа, Рэгана —
 Ты, Кажуць, Эдмунд, выратаваў бацьку,
 Рызыкаваў сабой? Хвалю, хвалю.

ЭДМУНД

Я выканаў свой абавязак, сэр.

ГЛОСТЭР

Ён выкрыў падступ злодзея. Глядзіце,
 Як хлопцу беднаму руку пасеклі.

КОРНУАЛ

Пагоня выслана?

ГЛОСТЭР

Паслалі, сэр.

КОРНУАЛ

Абы схапілі! Тут жа і расправа,
 Каб больш не шкодзіў. Я вас падтрымаю
 Усім маім аўтарытэтам — Эдмунд,
 Нам падабаецца твая адданасць.
 Рэкамендацый іншых нам не трэба,
 Ты будзеш наш, цябе мы далучаем
 Да нашай свiты. Мы высока цэнiм
 Натуры маладыя з мужным сэрцам.
 Заўжды захоўвай вернасць.

ЭДМУНД

Рад служыць вам,

Святлейшы сэр.

ГЛОСТЭР

Удзячны вам за сына.

КОРНУАЛ

А знаеце, чым выклікан візіт наш...

РЭГАНА

У гэты позні час, глухою ноччу?

Шаноўны Глостэр, важныя прычыны

Прымусілі нас выехаць паспешна

Да вас у замак. Бацька і сястра

Абое пішуць нам, што ў іх нязгода,

Я ім хацела з дому даць адказ,

Але рашыла мець нараду з вамі.

Ганцы іх тут. О добры даўні друг наш,

Уцішце сэрца боль і вашы думкі

Скіруйце ў бок нялёгкай справы нашай.

Парайце нам.

ГЛОСТЭР

Я ваш слуга, мілэдзі.
Прашу ў пакоі, дарагія госці.

Сцэна другая
Перад замкiм Глостэра.
Уваходзяць Кент і Освальд, з розных бакоў.

ОСВАЛЬД

Добры вечар, дружок. Ты тутэйшы?

КЕНТ

Тутэйшы. Але я табе не дружок.

ОСВАЛЬД

Куды б гэта коней паставіць, мілы чалавек?

КЕНТ

У лужыну.

ОСВАЛЬД

Які ты? Я да цябе з любоўю, а ты з нейкай фанабэрыяй.

КЕНТ

Пляваць мне на тваю любоў!

ОСВАЛЬД

Падумаеш, які зух!

КЕНТ

Шкада, што ты не ў хляве, вяпрук — закалоў бы я цябе на сала.

ОСВАЛЬД

Што ты маеш да мяне, чалавеча? Я цябе не ведаю.

КЕНТ

Затое я цябе ведаю.

ОСВАЛЬД

А хто я, па-твойму.

КЕНТ

Гультай, шэльма, блюдаліз; нізкая, тоустая, доугая, дваццаціпудовая кормная свіння. Брудная жывёліна ў штанах і панчохах, што сядзіць перад люстрам, любуецца на свой лыч і сама сябе чухае. Сербахлёб па чужых памыйніцах. Ненажэрнае горла, варэпаўка пузатая, вош куслівая, паразіт. Круцішся на вачах у паноў, зараза, пакуль выпятка не далі. Халоп ты спрадвечны, і дзяды твае і прадзеда. У-у-у, брыдота! Па натуре воўк, а баязлівы, як заяц. Не рохай, не рохай! Чаго вытрашчыўся? Слухай, што табе людзі кажуць. Што? Не пазнаў сам сябе? Закуска не падабаецца? Я з цябе фарш зраблю, свіное ты рыла; так дам, што завішчыш не сваім голасам.

ОСВАЛЬД

Адкуль узялося гэта страшыдла? Напасці на незнаёмага чалавека і так абляяць ні з таго ні з сяго!

КЕНТ

Я табе дам «ні з таго ні з сяго»! Кароткая памяць у цябе, абармоцкая твая храпа! Забыў, як два дні таму назад паставіў я цябе дагары нагамі ў прысутнасці караля і як ты выпашаў ад яго на карачках, франт з паліваным носам? Вымай меч, паскуда! Нічога, што ноч, мне і месяц пасвеціць. Я спушчу з цябе юху чарцям на падліўку, сабачая твая печань! Вымай меч!

(Вымае меч.)

ОСВАЛЬД

Аддзі ад мяне! Чаго ты да мяне прычапіўся!

КЕНТ

Вымай меч, падлюга! Вазіць даносы на караля! Зневажаць яго вялікасць! Пасол ад бабскае спадніцы! Вымай меч, а то будзеш, як рэшата. Вымай меч, нягоднік!

ОСВАЛЬД

А мамачкі! Ратуйце! Гвалт! Гвалт!

КЕНТ

Вымай, гад! Абараняйся! Куды ўцякаеш, падла?

(*Б'е яго.*)

ОСВАЛЬД

А мамачкі! Забіваюць!

*Уваходзяць Эдмунд, Корнуал,
Рэгана, Глостэр і слугі.*

ЭДМУНД

Прэч! Я вам пакажу! Што тут такое?

КЕНТ

Зялёны ты яшчэ, хлопча, мне паказваць. Ідзі сюды, падушэма, я цябе трохкі прывучу да сырога мяса.

ГЛОСТЭР

Мячы ў руках! Чаго вы? Што за сварка?

КОРНУАЛ

Спыніць! Хто варухнецца, той не ўстане.

Што тут у вас?

РЭГАНА

Ганцы ад караля

І ад сястры.

КОРНУАЛ

Чаго не падзялілі?

ОСВАЛЬД

Сэр, я ледзьве дыхаю, сэр.

КЕНТ

Засопся, даганяючы сваю храбрасць. Што, шэльма, баішся за свой трыбух? Прырода не магла стварыць такую дрэнь. Мабыць, цябе шыў кравец з гнілое матэрыі гнілымі ніткамі.

КОРНУАЛ

Дзіўныя словы! Калі гэта было, каб кравец шыў чалавека?

КЕНТ

Толькі кравец, сэр. Яны ўсе партачы. Ні маляр, ні муляр такога паскудства не зробіць. КОРНУАЛ

Чаго вы завяліся? Што ў вас выйшла?

ОСВАЛЬД

Святлейшы сэр, вось гэты грубіян,

Якога я, шануючы яго

Сівую бараду, пашкадаваў,

Якога я...

КЕНТ

Я, я... Затычка ты паскудная! Першая літара ад хваста! Ён мяне пашкадаваў? — Дазвольце, мілорд, я растаўку яго ў ступе і вымажу смердзюхом гэтым сцены ў нужніку. — Жаба надзьмутае! Кулік балотны!

КОРНУАЛ

Маўчы, халоп! Знай, перад кім стаіш.

КЕНТ

Я знаю, сэр. Але я повен гневу.

Гарыць нутро маё.

КОРНУАЛ

Чаго ты ўз'еўся?

КЕНТ

Што гэты раб, як рыцар, носіць меч,

А гонару не мае ні на волас.
 З ухмылачкай такія пацукі
 Гатовы перагрызці ўсякі вузел,
 Любую сувязь між людзьмі. Цалуюць
 Бізун у кулаку гаспадара,
 Раздзьмухваюць распалены пажар,
 На вушка шэпчуць, божацца і хлусяць
 І, праглынуўшы ў свой жылот сумленне,
 На свеце множаць ліха. Падхалімы!
 Падлізнікі! Сабачыя натуры!
 Чуму ім чорную ў тупыя морды! —
 Не смейцеся! — Чаго, гусак, гагочаш?
 Папаўся б ты мне на Сарэмскім полі,
 Загнаў бы я цябе ў Камлот.

КОРНУАЛ

Ты што,
 Здурэў, стары?

ГЛОСТЭР

Чаго ты ўзбушаваўся?

КЕНТ

Я ненавіджу подласць. Я і ён —
 Дзве процілегласці.

КОРНУАЛ

Ты кажаш: подласць?
 Чым ён перад табою правініўся?

КЕНТ

Мне твар яго агідны.

КОРНУАЛ

Твар агідны?

(Паказваючы на Эдмунда і на Рэгану.)

Дык, можа, і яна, і я, мы ўсе

Табе не даспадобы?

КЕНТ

Сэр, прабачце,

Я чалавек праўдзівы і скажу:

Даводзілася бачыць мне ў жыцці

Людзей намнога лепшых.

КОРНУАЛ

Вось як? Смела!

Мы хамаў ведаем. Даволі раз

Іх пахваліць за прастату, яны

Вас аплююць сваёю прастатою.

Ліслівіць ён не хоча, рубіць праўду

Ў брыво, у вока, ў лоб — яму ўсё роўна,

Ён — шчыры. Знаем вас, прахвостаў шчырых!

У вашым праўдалюбстве, як у багне,

Гнюсоты і каварства ў сто разоў

Таіцца больш, чым у душы халона

Пакорнага, услужлівага.

КЕНТ

Сэр,

У трапятанні здзіўленага сэрца

Перад бліскучым вашым хараством,

Што зіхаціць у німбе залатым,

Як сонечная калясніца...

КОРНУАЛ

Што?

КЕНТ

Нічога, сэр. Прабую адвыкнуць ад простаі мовы, якая вам не да густу. Шліфую свой шурпаты язык. Калі той хам, пра якога вы гаворыце, вас апляваў прастатою, на тое ён і хам. Не, сэр, я не з такіх людзей, хоць вам і вельмі хочацца, каб я быў такім.

КОРНУАЛ

(да Освальда)

Чым ты яго пакрыўдзіў?

ОСВАЛЬД

Я? Нічым.

Не так даўно кароль, яго ўладар,

Быў не ў гуморы і мяне ударыў.

І вось, жадаючы унаравіць

Яго благім настроям, ён зайшоў

За спіну мне, збіў з ног і над ляжачым

Чыніў і глум, і здзек. Яго учынак

Кароль адобрыў. Маючы падтрымку,

Нахабнік гэты гордасці набраўся

І сёння зноў, угледзеўшы мяне,

Накінуўся, як тыгр.

КЕНТ

Паслухаць шчанюка, што брэша з будкі,

Дык ён герой, храбрэйшы, чым Аякс.

КОРНУАЛ

Падаць калодкі! — мы цябе правучым,

Махляр стары!

КЕНТ

Сэр, позна мне вучыцца.

Калодкамі не пагражайце. Я —

Пасол яго вялікасці. Прыехаў

Па даручэнні караля. І вы,

Караючы мяне злым самаўпраўствам,

Яго асобу ганьбіце.

КОРНУАЛ

Калодкі!

Клянуся гонарам, ты прасядзіш

У іх да поўдня.

РЭГАНА

Што? Да поўдня? Мала.

Хай дзень сядзіць і ноч сядзіць.

КЕНТ

Мілэдзі,

Каб я быў бацькі вашага сабакам,

І то на ласку меў бы права.

РЭГАНА

Сэр,

Вас трэба лашчыць кіем.

Прыносяць калодкі.

КОРНУАЛ

Бунтаўшчык!

Відаць, адзін з тых самых, пра якіх

Сястра пісала нам — Надзець калодкі!

ГЛОСТЭР

Святлейшы мой, прашу я вас, не трэба.
 Ён нагрубіў, і добры наш кароль
 За гэта не даруе. Але кара,
 Якую вы у мэтах выхавання
 Мяркуеце ужыць, даецца толькі
 Істотам нізкім, подлым, за крадзеж
 І дробныя правіннасці. Балюча
 І крыўдна будзе каралю старому.
 Уважце, сэр.

КОРНУАЛ

Адказваць буду я.

РЭГАНА

Мая сястра пакрыўдзіцца яшчэ больш,
 Што джэнтльмен яе, пасланы к нам,
 Меў непрыемнасць — Ушчаміце ногі!
 Няхай сядзіць.

Кента садзяць у калодкі.

Хадзем адгэтуль, друг мой.

Выходзяць усе, апроч Глостэра і Кента.

ГЛОСТЭР

Шкада цябе мне, братка; герцаг наш
 Суровы чалавек, круты, няўмольны.
 Але ты не бядуй, я заступлюся.
 Пачну хадайнічаць.

КЕНТ

Не трэба, сэр.
 Змарыўся я з дарогі і не спаў:
 Пасплю гадзінку, потым пасвішчу.
 Хто ведае, дзе захавана шчасце.
 Да пабачэння.

ГЛОСТЭР

Нядобра робіць герцаг, ох, нядобра!

(Выходзіць.)

КЕНТ

Кароль мой, праўду прыказка газорыць:
 Змяніў ты рай на пекла.
 Глянь на мяне з вышынь, маяк нябесны,
 Дай мне святла, каб мог я прачытаць
 Весць радасную — Толькі у нядолі
 З'яўляюцца нам дзівы — Не забыла
 Кардэлія пра нас, пісьмо прыслала;
 Дачулася, што мы ў бядзе вялікай,
 Дазналася, дзе я. Збавенне прыйдзе.
 Засну, самкну стамлёныя павекі,
 Каб знік з вачэй ганебны гэты дом.
 Фартуна, усміхніся мне яшчэ раз!
 Спакойнай ночы.
(Засынае.)

Сцэна трэцяя

Дзікае поле.

Уваходзіць Эдгар.

ЭДГАР

Я чуў свой вырак.
 Ледзь-ледзь уратаваўся ад пагоні,
 Схаваўшыся ў дупле. Няма дзе дзецца.
 Узброеная варта раз'язджае
 Па ўсіх кутках. Да мора не падыдзеш,
 Адразу зловяць. Трэба нешта думаць.
 Змяню аблічча. Беднасць і нядоля
 Звярамі робяць нас. Што ж, апушчуся
 На тое дно, дзе тонуць адшчапенцы:
 Абмажу брудам твар, парву адзежу,
 Ёскудлачу валасы, на паясніцу
 Дзяругу начаплю і, як бяздомак,
 Бадзяцца буду пад дажджом і ветрам.
 Наш край кішыць вар'ятамі, жабрацтва
 Усюды, скрозь. Па сёлах і па фермах,
 Па выганах, каля млыноў і рэк
 Блукаюць з енкам гіблыя істоты,
 Яны працягваюць худыя рукі,
 Панатыкаўшы ў іх цвікоў, калючак,
 І, жудасныя, з рогатам шалёным
 Альбо малітвай ціхай, просяць хлеба.
 О бедны Том! О бедны Тэрлігод! —
 Вас ведаюць, шкадуе вас народ.
 А Эдгара ніхто не ўспомніць.

*(Выходзіць.)***Сцэна чацвёртая**

*Перад замкам Глостэра.
 Уваходзяць Лір, блазен і рыцар.*

ЛІР

Тут нешта ёсць. Чаго было ім ехаць?
 Ганца майго не адаслалі...

РЫЦАР

Сэр,
 Магу вам далажыць: яшчэ учора
 Ніхто з іх не збіраўся ў падарожжа.

Уваходзіць Кент.

КЕНТ

Вітаю вас, вялікі уладар.

ЛІР

А! Гэта ты? Што за ганебны жарт!

КЕНТ

Які тут жарт!

БЛАЗЕН

Ха-ха-ха! Хто гэта ўдружыў табе драўляныя чобаты? Коням надзяюць аброць,
 сабакам і мядзвездзям ашыйнікі, малпу прывязваюць за тулава, а чалавеку
 ўшчамляюць ногі, каб сядзеў і не рыпаўся. Дзе ты дастаў такі раскошны абутак?

ЛІР

Хто мог абважыцца? Што гэта значыць?

Хто пасадзіў цябе сюды?

КЕНТ

Ваш зяць

І ваша дачка.

ЛІР

Няпраўда!

КЕНТ

Праўда.

ЛІР

Ілжэш!

КЕНТ

Не.

ЛІР

Быць не можа!

КЕНТ

Праўда, сэр.

ЛІР

Юпітэрам клянуся, не.

КЕНТ

Юпітэрам клянуся, так.

ЛІР

Яны не зробіць гэтага, не могуць,
 Рука ў іх не падымецца. Ды гэта ж
 Горш, чым забойства. Кроўная абраза.
 Хутчэй раскажвай, што ты натварыў,
 За што яны цябе. Кажы парадкам.

КЕНТ

Мой уладар, з'явіўшыся ў іх дом,
 Пачціва я уклечыў і падаў
 Ад вашае вялікасці пасланне.
 І не паспеў я ўстаць, як убягае,
 Задыханы, увесь абліты потам,
 Ганец ад Ганерылы і, нахабна
 Мяне спыніўшы, ім падсунуў ліст.
 І ліст той быў прачытаны адразу.
 Пасля чаго яны сазвалі дворню
 І выехалі, загадаўшы мне
 Халодным тонам: быць непадалёку.
 Чакаць, пакуль іх светласці адпішучь.
 І тут ізноў папаўся мне на вочы
 Той самы пасланец, юрлівы шкоднік,
 Які нядаўна вас пасмеў зняважыць
 І ўсюды лезе першы. Гнеў ударыў
 Мне ў галаву, і памутнеў мой розум.
 Схапіў я меч. А ён як закрычыць,
 Падняў усіх. Дачка ваша і зяць
 Знайшлі патрэбным пакараць мяне,
 Як бачыце.

БЛАЗЕН

Не ў той бок паляцелі гусі.
 Э, да вясны яшчэ далёка.
 Было ў бацькі шмат дабра,
 Ён падабаўся дочкам,
 А як раздаў усё, з двара
 Пайшоў у свет з кіёчкам.
 Няма удачы бедняку:
 Усюды дзверы на замку.

Эх, кум, набраўся ты ліха на цэлы год
ЛІР

Як сэрца наліваецца тугою!
О роспач, роспач! Не паддамся смутку!
Уцішся, боль! Дзе гэтая дачка?

КЕНТ

У замку графа, сэр.

ЛІР

Пабудзьце тут,
Адзін пайду.
(*Выходзіць.*)

РЫЦАР

І больш нічога? І за гэта кара?

КЕНТ

За гэта кара.

Чаму у караля так мала світы?

БЛАЗЕН

За такое пытанне я б на цябе начапіў калодкі яшчэ большыя, пудоў на дваццаць.

КЕНТ

За што ж гэта, дурань?

БЛАЗЕН

Ты хоць бы ў мурашак павучыўся: яны зімой не працуюць. Кожны шукае цяплейшага кутка: хто відушчы — вачамі, а хто сляпы — той вобмацкам; і што гэта за нос, які не чуе смуроду ад падлы. Не чапляйся, калі кола з гары коціцца — карак скруціш; чапляйся, калі ўгору імчыць — сам на гары будзеш. Няхай табе разумны дасць лепшую параду, а мне, дурню, аддай маю: ёю будзе карыстацца шэльма — яны дурняў любяць.

Той, хто, віляючы хвастом,

Падлізваўся ўвесь час,

Калі над вамі грывне гром,

Пакіне першы вас.

Я — дурань, да ўсяго прывык,

Ад вас не пабягу —

Магу быць дзёрзкім на язык,

Быць подлым не магу.

КЕНТ

Спяваеш, дурань?

БЛАЗЕН

А чаго мне плакаць, дурань? Я ж не ў калодках.

Уваходзяць Лір і Глостэр.

ЛІР

Прыняць не могуць, кажаш? Захварэлі?

Здарожыліся? Ехалі ўсю ноч?

Хлусня! Непаслушэнства! Адгаворкі!

Схадзі яшчэ раз.

ГЛОСТЭР

Дарагі кароль мой,

Вы знаеце, які гарачы герцаг,

Які ён наравісты і упарты

Ў сваіх рашэннях.

ЛІР

Смерць! Чума! Пагібель!

Упарты? Наравісты? — Глостэр, Глостэр,

Каму ты гэта кажаш? Далажы ім,

Што я жадаю бачыць іх. Ты чуеш?

ГЛОСТЭР

Я ім дакладваў, ваша явялікасць.

ЛІР

Дакладваў? — Мабыць, ты не ўсё дакладваў.

Мяне ты разумееш?

ГЛОСТЭР

Разумею.

ЛІР.

Кароль жадае герцага пабачыць,

Дачку абняць жадае родны бацька,

Чакае ласкі і прывету. Глостэр,

Ты гаварыў ім гэта? — Кроў мая!

Часціна майго цела! — Наравісты,

Гарачы герцаг! Дык пайдзі скажы

Гарачаму ты герцагу, што я...

Не, не, нічога. Мала што бывае.

Мо сапраўды ён занядужаў. Нельга

На хворых гневацца. Калі прырода

Нам пасылае боль, то чалавеку

Тады нішто не міла, і душа

Ў замарачэнні. Пацярплю.

(Глядзіць на Кента.)

Д'ябальства!

Ганец мой у калодках. Ясна ўсё.

Яны з намерам выехалі. Хітрасць!

Шукаюць дурняў! — Вызваліць яго! —

А ты ідзі, скажы, каб безадказна,

Каб зараз жа з'явіліся абое.

Пагавару я з імі. А не выйдучь,

Пачну у дзверы барабаніць так,

Што мёртвыя прагнуцца.

ГЛОСТЭР

Хоць бы ж яно наладзілася, ох!

(Выходзіць)

ЛІР

Не вырываю! К сэрцу падкаціла.

БЛАЗЕН

А ты па ім стукні палкай і крыкні, як тая кухарка на ўюноў, калі кідае іх жывымі ў цеста: «Ціха вы, рызыканы». А то яшчэ быў у тае кухаркі брат, ён так любіў свайго каня, што даваў яму сена з маслам.

Уваходзяць Корнуал, Рэгана,

Глостэр і слугі.

ЛІР

Дзень добры вам.

КОРНУАЛ

І вам таксама, сэр.

Кента выпускаюць.

РЭГАНА

Я рада бачыць вашу высокуюкасць.

ЛІР

Ты рада бачыць? Думаю, што рада:

На гэта ёсць прычыны. Калі б ты

Не рада мне была, то я б развёўся

З магілай мацеры тваёй, прызнаў бы
Яе за шлюху.

(Кенту.)

А, устаў нарэшце?

Пра гэта потым — Любая Рэгана,
Твая сястра — зладзейка. О, Рэгана,
Яна мяне параніла сюды...

(Паказвае на сэрца.)

Змяя няўдзячная! Не маю слоў,
Каб выказаць табе, мая Рэгана,
Як горка мне і крыўдна. Ах, Рэгана!

РЭГАНА

Сэр, супакойцеся. Не веру я,
Каб абавязак свой сястра забыла.

Вы мала цэніце яе фатыгу,

Я так мяркую.

ЛІР

Я не разумею.

РЭГАНА

Яна аб вас клапаціцца. Але ж
У вашай свіце завялося хамства,
Прышлося абмяжоўваць. Што ж такога,
Ды гэта ж толькі на карысць, і крыўды
Ніякай тут няма.

ЛІР

Праклён ёй!

РЭГАНА

Сэр,

Вы чалавек стары, на схіле веку,
Адольвае вас немач. Неабходна,
Каб розум свежы вамі кіраваў,
Такі, што ведае натуру вашу
Лепш, чым вы самі. Я вам раю, сэр,
Вярнуцца да сястры і перад ёю
Прызнаць віну сваю.

ЛІР

Перапрашаць?

Каго? Яе? Наш род яшчэ не гнуўся.

(Становіцца на калені.)

Укленчыць і сказаць ёй: «Дарагая
Дачка мая, прымі мяне назад;
Стары я стаў, нікому не патрэбны,
Даруй мне, калі ласка, дай прытулак,
Вады і хлеба».

РЭГАНА

Перастаньце, сэр!

Трымайцеся прыстойна! Я вам раю

Усё ж вярнуцца.

ЛІР

Нізашто, Рэгана!

Яна апалавініла мне світу,
Абмежавала ўсе мае уцехі,
Яна мяне у сэрца укалола
Злым языком сваім. О помста неба,

Удар і пакарай яе за гордасць!
Няхай сухотка ўлезе ёй у косці,
Каб корчылася крукам!

КОРНУАЛ

Тфу, тфу, тфу!

ЛІР

Хай высмаліць ёй вочы бліскавіца!
Няхай ліхая пошасць ад балот,
Паднятая увысь магутным сонцам,
Усочыцца ў нутро ёй маладое,
Каб адцвіла без цвету!

РЭГАНА

Што я чую!

Вы будзеце і мне жадаць таго ж
У час нядобры?

ЛІР

Не, мая Рэгана.

Мае праклёны на цябе не лягуць.

Ты — далікатная, твая натура

Да жорсткасці не здатна. Лютым зверам

Яна глядзела на мяне; твой позірк

Пяшчотны, ласкавы, мяне ён грэе,

Не будзеш ты мае забавы ганьбіць,

Сварыцца, разганяць маіх людзей,

Не будзеш папракаць, што многа трачу.

І замыкаць на ключ свае пакоі,

Каб я не дакучаў. Ты так не зробіш,

Сардэчнае прыхільнасці да бацькі

Не заглушыла ты, маё дзіця.

Табе я даў палову каралеўства, Т

ы гэта помніш.

РЭГАНА

Сэр, бліжэй да справы.

Трубы за сцэнай.

ЛІР

Хто пасадзіў майго ганца ў калодкі?

КОРНУАЛ

Хто трубіць там?

РЭГАНА

Прыехала сястра;

Яна пісала мне, што будзе ў госці.

Уваходзіць Освальд.

Скажыце, ваша лэдзі з вамі?

ЛІР

Вось ён,

Той подлы раб, што гонар свой пазычыў

З дзіравае кішэні панскай — Вон,

Паскуда!

КОРНУАЛ

Сэр, што гэта значыць?

ЛІР

Хто закаваў майго слугу? — Рэгана,

Пра гэта ты не ведала, я знаю.

Уваходзіць Ганерылья.

Хто там ідзе? Яна ідзе — О неба,
 Калі ты любіш і шануеш старасць,
 Калі ў тваіх прасторах ёсць спагада,
 Калі ты вечнае, то заступіся, Укрыў мяне!
 (Ганерыльі.)

І як табе не брыдка
 Глядзець мне ў твар? — Няўжо, Рэгана, ты
 Дасі руку ёй?

ГАНЕРЫЛЬЯ

А чаму ж не даць?
 Віны ў мяне ніякай. Вось яшчэ!
 Не ўсё — ліхое, што ліхім здаецца
 Старэчай дурасці.

ЛІР

О мускул сэрца,
 Які ты жылісты! Ніяк не лопнеш —
 Хто пасадзіў майго ганца ў калодкі?

КОРНУАЛ

Я, сэр. За непачцівасць і буянства.
 Спагнанне лёгкае занадта.

ЛІР

Ты?

Твая работа?

РЭГАНА

Бацька, я прашу вас,
 Не трэба абурацца, спакайней.
 Сястра вас прыме, раю вам вярнуцца,
 Без лішняй свiты толькі, дажывіце
 Свой месяц у яе і прыязджайце
 Да нас у замак. Тут выгод няма,
 Ды і запасаў мала. Мы — не дома.

ЛІР

Вярнуцца да яе? Паменшыць свiту?
 Я лепш бадзяцца буду ў дзікім полі,
 На ветры мерзнуць, мокнуць пад дажджом.
 Я лепей з лютым воўкам пасябрую,
 З начной савой — Васцёр нядолі зуб!
 Жыць разам з ёю? Гэтага не будзе.
 Ды я хутчэй паеду да Француза,
 Што без пасагу ўзяць пагарачыўся
 Малодшую дачку маю, уклечу
 І, як васал, пачну прасіць падачкі,
 Каб не памерці з голаду — Вярнуцца! —
 Мо ты параіш мне быць канюхом
 У гэтага халопа?

(Паказвае на Освальда.)

ГАНЕРЫЛЬЯ

Воля ваша.

ЛІР

Дачка, паслухай, не даводзь мяне!
 Я трачу розум... Што ж, бывай, дзіцятка!
 Не буду замінаць табе, не буду
 Хадзіць па сцежках вашых, мы — чужыя,
 І ўсё ж ты мне радня, ты — кроў мая,

Плод немачы маёй, мая балячка,
 Карбункул гнойны на маіх грудзях.
 Я не клянў цябе. Надыдзе час —
 І сорам прыйдзе сам. Я на цябе
 Не скарджуся перад прастолам Зеўса
 І вышняя кары не прашу. Стань іншай.
 Калі ты можаш, у душу зірні,
 Мо там дзе-небудзь ёсць яшчэ сумленне,
 А я тым часам буду жыць з Рэганай,
 Я і сто рыцараў.

РЭГАНА

О, што вы, сэр!
 Я не магу трымаць такую колькасць,
 Не маю сродкаў, я вас не чакала.
 Сястра вам слушна прапануе. Кожны,
 Калі глядзець на ваш запал спакойна,
 Вам скажа, што старыя вы. Сястра —
 Практычная, яна ўсё з толкам робіць.
 ЛІР

Так думаеш?

РЭГАНА

І гавару у вочы.
 Паўсотні чэлядзі хіба вам мала?
 Нашто вам больш, дазвольце запытаць?
 І гэта многа. Жарты, пяцьдзсят!
 Выдаткі лішнія і небяспечна.
 Не могуць столькі слуг ужыцца мірна
 Ў адным двары у двух гаспадароў.
 Не абярэшся клопату.

ГАНЕРЫЛЬЯ

Мілорд,
 Чаму б вам не згадзіцца ўзяць абслугу
 Яе альбо маю?

РЭГАНА

Я той жа думкі.
 Калі пакрыўдзяць вас, мы з іх спагонім,
 Мы іх правучым. Вось што я скажу,
 Калі мяркуеце вы жыць са мною.
 А я прадбачу гэта, я прашу вас,
 Пакіньце дваццаць пяць.

ЛІР

Я вам усё аддаў...

РЭГАНА

Пахвальны ўчынак.

ЛІР

Аддаў уладу вам, маё багацце
 З умоваю, што пры сабе пакіну
 Сто рыцараў. Няўжо мяне ты прымеш
 З такой мізэрнай світай? Дваццаць пяць!
 Я, можа, не дачуў?

РЭГАНА

О не, мілорд,
 Вы правільна пачулі. Дваццаць пяць.
 ЛІР

І злая баба перад бабай злейшай
Здаецца добраю.
(Ганерылы.)
Хай будзе так.
Паеду да цябе. Паўсотні слуг
Усё ж не дваццаць пяць. Ты любіш болей.

ГАНЕРЫЛЬЯ

Па-мойму, сэр, і дваццаць пяць вам многа.
Нашто вам дзесяць, пяць, калі ў нас слуг
Сваіх хоць адбаўляй. Належны догляд
Мы вам дадзім.

РЭГАНА

І аднаго не трэба.

ЛІР

Што значыць — трэба? Тое, што нам трэба,
І ў самых бедных ёсць. Жабрак апошні —
І той дастатак мае ў неабходным.
Абмежаваць прыроду чалавека,
Спыніць яго імкненні — і жыццё
Звярыным стане. Ты вось — герцагіня,
У пышным плаці ходзіш, хоць убор твой
Цябе не грэе, нам жа трэба толькі
Крыху цяпла і сонца — Што мне трэба?
О божа, божа, мне цярпенне трэба.
Ці чуеш ты мяне, слабога старца,
Раздаўленага горам і гадамі?
Ці бачыш ты маё няшчасце? Неба,
Калі азлобіла ты гэтых дочак,
Што бацьку мучаць, катуюць — даволі!
Не здзекуйся, каб я трываў пакорна,
А запалі ва мне высокі гнеў!
Пазбаў мяне жаночай зброі — слёз,
Дай мужнасці! — Не, ведзьмы, не!
Я вам адпомшчу, я вам так адпомшчу,
Што ўся зямля... О, я зраблю такое!..
Я сам не ведаю, але ўвесь свет
Ад жаху здрыганецца. Я не плачу.
Не думайце, што я заплачу!
Мне ёсць аб чым заплакаць, але сэрца
Хутчэй расколецца, крывёю пырсне
У вочы вам, чым я заплачу! — Блазен,
Я вар'яцею.

Выходзяць Лір, Глостэр, Кент і блазен.

КОРНУАЛ

Хадзем адгэтуль, будзе навальніца.

Чуваць далёкія грымоты.

РЭГАНА

Малы ўсё ж дом. Няма дзе размясціць
Старога і людзей.

ГАНЕРЫЛЬЯ

Сам вінаваты.

Не захацеў спакою, дык няхай,

Шалёны, каецца.

РЭГАНА

Яго самога
Я прыняла б ахвотна, але толькі!
Без свiты.
ГАНЕРЫЛЬЯ
Безумоўна, я таксама.
А дзе граф Глостэр?

Уваходзіць Глостэр.

КОРНУАЛ
Вось ён, тут;
Старога выправаджваў за вароты.
ГЛОСТЭР
Кароль у лютым гневе.
КОРНУАЛ
А куды ж ён Мяркуе ехаць?
ГЛОСТЭР
Загадаў сядлаць.
Куды сабраўся, да каго сабраўся,
Не ведаю.
КОРНУАЛ
Хай едзе — свет вялікі,
Затрымліваць не будзем.
ГАНЕРЫЛЬЯ
Цалкам згодна.
Падумаеш! Не нам яго упрошваць.
ГЛОСТЭР
Ноч набліжаецца. Халодны вецер
Пранізвае наскрозь. На многа міль
Хоць бы дзе дрэўца.
РЭГАНА
Граф, людзям свавольным
Бяда, накліканая імі ж, будзе
Служыць навукаю. Замкніце браму!
Сярод мяцежных рыцараў ён можа
Схіліць сваё падатлівае вуха
На ўсякі нагавор. Нам трэба быць
Напагатове.
КОРНУАЛ
Дзверы на завалу!
Якая ноч! Рэгана раіць слухна.
Перачакаем навальніцу ў замку.

Выходзяць.

АКТ ТРЭЦІ
Сцэна першая
Дзікае поле.

Бура з громам і бліскавіцамі. Уваходзяць з розных бакоў Кент і дваранін.

КЕНТ
Хто тут блукае ў буру?
ДВАРАНІН
Чалавек,
Як гэта бура, неспакойны духам.
КЕНТ
Я вас пазнаў. А дзе кароль?

ДВАРАНІН

Змагаецца з разгневанай стыхіяй.
 Ён просіць вецер, каб здзьмухнуў у мора
 Зямлі нікчэмны шар альбо падняў
 Слуп вадзяны, шпурнуў яго на сушу
 І, змыўшы нечысць, перайначыў свет.
 Рве валасы сівыя, і без жалю
 Іх расцярушвае халодны вецер.
 Сячэ мячамі дождж, пярун грукоча,
 А ён слабою сілай чалавечай
 Перамагчы імкнецца бунт нябёс.
 Ён такую ноч ляжыць у берлагу
 Галодная мядзведзіца; і леў,
 І воўк худы мачыць не будзе шэрсці.
 Як прывід, з непакрытай галавой,
 Ён бегае у распачы па полі.

КЕНТ

Хто з ім яшчэ?

ДВАРАНІН

Нікога, толькі блазен
 Стараецца яго адчай развеяць
 Сваімі жартамі.

КЕНТ

Я знаю вас.

І вам, мілорд, магу даверыць тайну
 Для ўсіх нас важную. У nelaдах,
 Хоць гэта і не кідаецца ў вочы,
 Альбані з Корнуалам. Ёсць у іх,
 Як і у кожнага, хто ўзняты лёсам
 Высока над людзьмі, сярод прыдворных
 Разведчыкі-шпіёны. І французам
 Вядома ўсё, што дзеецца у нас:
 Грызня паміж наследнікамі трона,
 Нялюдскі гвалт і здзекі з караля.
 Ёсць, мабыць, і глыбейшыя прычыны,
 Адкуль бярэ свае вытокі смута,
 А толькі факт бяспрэчны, што французы
 На нас ідуць вайной. Нядбайнасць наша,
 Драбленне ўлады і падзел зямель
 Дазволілі ім высаджыцца ўпотай
 У нашых лепшых гаванях, і хутка
 Яны адкрыта выступаць. Дык вось,
 Даверыўшыся вам, я вас прашу
 Як найхутчэй накіравацца ў Довер,
 Там знойдзеце прыхільнікаў, якія
 З падзякай выслухаюць слова праўды
 Аб жудасных пакутах караля.
 Я — кроўны дваранін, адной мы думкі,
 І гонар ваш — гарантыя, што справа
 Ён у руках надзейных.

ДВАРАНІН

Я хацеў бы з вамі
 Пагаварыць яшчэ.
 КЕНТ

Няма патрэбы.

А ў пацвярджэнне шчырасці маёй
І знатнасці пад вопраткаю простаі —
Вазьміце ўсё, што ў гэтым кашальку.
Калі вам давядзецца мець размову
З Кардэліяй, а вы яе, напэўна,
Пабачыце, то пакажыце ёй
Мой персцень, і яна вам растлумачыць,
Хто я такі і што за чалавек.

А бура не сціхае. Дзе ж кароль?

ДВАРАНІН

Дазвольце, сэр, паціснуць вам руку.
Што маеце дадаць?

КЕНТ

Дадам нямнога.

Шукайце караля, ідзіце ў той бок,
Я ў гэты бок, і хто раней натрапіць
На след яго, хай першы адгукнецца.

Разыходзяцца.

Сцэна другая

Другая частка дзікага поля.

Бура не сціхае.

Уваходзяць Лір і блазен.

ЛІР

Дзьмі, вецер, дзьмі, пакуль не лопнуць шчокі!

Шумі, бушуй, як з прорвы ліся, дождж,

Каб патанулі замкі, вежы замкаў

Да самых шпіляў! Серныя агні,

Лятучыя, як думка, вестуны

Дубадрабільных стрэлаў перуновых,

Узвейцеся над галавой маёй!

О суд нябесны, справядлівы гром,

Удар, раструшчы тоўсты шар зямны,

Разбі прыроды формы, задушы

Зародкі подласці, ўсё злое племя

Людзей няўдзячных.

БЛАЗЕН

Эх, кум, памяняў бы я цяпер гэтыя дажджавыя рэкі на святую вадзічку і цёплы
куток! Дзядзечка, хадзем. Пакайся, старэнькі, перад дочкамі. У такую ноч і

разумнаму і дурню — усім холадна. ЛІР

Рыгай, плюй, грукачы на ўвесь живот!

Ні дождж, ні гром, ні вецер — мне не дочкі,

За вашу лютасць я вас не кляню,

Я не дзяліў вам царства, я не зваў вас

Сваімі дзецьмі, у маім падданстве

Вы не былі. Што ж, цешцеся цяпер!

Адзін я перад вамі, я — ваш раб,

Нядужы, кволы валацуга-старац.

Гэй, вы, ліхія служкі подлых дочак,

Вы ў змове з імі, каб мяне згубіць!

Вы радуецца майму няшчасцю!

Губіце, біце! О! Як вам не сорам!

БЛАЗЕН

Хоць бы якая тычка над галавою! Ніякага парадку ў прыродзе.

Жыў-быў на свеце Сіваграк,

Меў ён дупло і грошы,

Як ажаніўся Сіваграк,

Яго заелі вошы.

Пайшоў упрочкі Сіваграк,

Блукае ў паняверцы,

Нацёр сабе ён мазалі

На пятах і на сэрцы.

Не зважай, кум. Кожная краля крыўдзіцца на сваё люстэрка.

Уваходзіць Кент.

ЛІР

О не, цяпеннем я яшчэ багаты.

Ні слова больш!

КЕНТ

Хто тут?

БЛАЗЕН

Што? Не пазнаў? Накалі вочы на спіцу. Кароль і асліныя вушы. У мудраца два рубца, а ў дурня адзін.

КЕНТ

Вы, вы, мой уладар! Эх! І начніцы

Бягуць перапалоханыя. Ярасць

Стыхій нябесных заганяе ў нетры

Звяроў і птушак. Як жыву — не помню,

Каб гэтак выла, бушавала бура;

Такога ліўня, яркіх бліскавіц,

Такіх грымот не чуў я і не бачыў.

Страх агартае чалавека.

ЛІР

Богі,

Хто вораг ваш? Грымі, святая кара!

Суд адбываецца. Дрыжы, злачынец,

Не вырвешся, закон з цябе спагоніць!

Рука крывавае, згінь, згінь у змроку!

Ага, папаўся, сыты блудадзей,

Бляднееш, круцішся! І ты тут, гад,

Што зубы натачыў цішком на брата? —

Грызі зямлю, выпручвайся, канай!

Распаліся скляпенні таямніц,

І агаліўся грэх. Плач, энк і скогат.

О неба, злітуйся! Даруй мне грэх мой!

Я — чалавек, але вялікай крыўды

Нікому не зрабіў.

КЕНТ

Мой уладар,

Прастудзіцеся вы. Тут ёсць будан,

Схавацца можна ў ім ад навальніцы.

Вам трэба адпачыць. А я пайду

Зноў стукацца ў той ненавісны дом —

Я быў там, вас шукаў, не адчынілі.

Не ўчуюць людзі, дык пачуюць сцены,

Ўварвуся сілаю.

ЛІР

Мой розум гасне —
 Хадзем, мой хлопчык. Як тваё здароўе?
 Па-мойму, ты азяб. І я азяб —
 Скажы мне, дружа, а там ёсць салома? —
 Калі бяда спасцігне чалавека,
 Мой бедны блазен, мой пацешнік горкі,
 Ты не нудзіся, я цябе шкадую.

БЛАЗЕН

(спявае)

Хто мае і розум і волю —
 Гэй-то, дождж шуміць, дождж шуміць —
 Той не наракае на долю,
 Хоць бы ён і вымак наскрозь.

ЛІР

Праўду кажаш, мой хлопчык — Хадзем у будан.
Выходзяць Лір і Кент.

БЛАЗЕН

Бррр! Выгнаць бы цяпер гуляшчую дзеўку з цёплай пасцелі, от бы ляскала зубамі.
 На развітанне скажу вам прароцтва:
 Калі папоў не будуць людзі слухаць,
 А карчмары ваду у піва бухаць,
 Калі ў судах звядзецца ашуканства
 І беднякоў не будзе крыўдзіць панства,
 Падавіцца на слове злоязыкі,
 Скасуюць і арэнды і пазыкі,
 Калі зладзеі перастануць красці,
 А ліхвяры у куфар грошы класці,
 Калі паліць не будуць недаверкаў
 І шлюхі ў складчыну збудуюць цэркаў —
 Тады ўвесь Альбіён ахопіць змок,
 Зямля павернецца у іншы бок,
 Запалыхае неба дзіўным знакам —
 Хто дажыве, не будзе поўзаць ракам.
 Гэта вам прадкажа чарадзея Мерлін, які народзіцца пасля мяне.
(Выходзіць.)

Сцэна трэцяя

*Пакой у замку Глостэра.
 Уваходзяць Глостэр і Эдмунд.*

ГЛОСТЭР

Бяда, бяда, Эдмунд! Не па сэрцы мне гэта ліхая справа. Я папрасіў у іх дазволу прыняць яго ў свой дом — яны мне адмовілі. Яны адабралі ў мяне мае права на гасціннасць і, пад страхам вечнай няласкі, забаранілі мне не толькі дапамагаць яму, а нават і ўспамінаць пра яго.

ЭДМУНД

Якая дзікасць! Якая бесчалавечнасць!

ГЛОСТЭР

Маўчы, не гавары нікому. Герцагі пасварыліся, але гэта не ўсё. Уночы я атрымаў пісьмо — ціха, аб гэтым ні слова — яно ў мяне пад замком у шафе. Крыўда, якую церпіць кароль, выклікала вялікае абурэнне, рыхтуецца помста. Мы павінны стаяць за караля. Я знайду яго і ўсё, што ў маіх сілах, зраблю прыватным парадкам. А ты ідзі да герцага, падтрымлівай з ім размову, каб ён не заўважыў маёй адсутнасці. А

калі надумае спытацца, дзе я, скажы, што я хворы, што я ў пасцелі. Можа, мяне чакае смерць, як ён мне пагражаў, але я не магу дапусціць, каб стары кароль, мой гаспадар, блукаў без прыстанішча. Чорныя хмары навіслі над краінай нашай. Сыноч мой, будзь асцярожны.

(Выходзіць.)

ЭДМУНД

Закаркаў грак. Аб гэтым спачуванні

Даложым герцагу: не будзе больш

Хаваць ён шкодныя лісты у шафу.

Прычына добрая, каб выгнаць з дому.

Прэч, труп стары! Дарогу маладому!

(Выходзіць.)

Сцэна чацвёртая

Дзікае поле. Будан.

Уваходзяць Лір, Кент і блазен.

КЕНТ

Вось і будан. Заходзьце, уладар мой,

Нягоды гэтай жудаснае ночы

Хто можа выцерпець?

Бура не сціхае.

ЛІР

Пакінь мяне.

КЕНТ

Мой уладар, заходзьце, я прашу вас.

ЛІР

Разбіць мне хочаш сэрца?

КЕНТ

Я гатоў

Сваё разбіць. Заходзьце, уладар мой.

ЛІР

Ты думаеш, мне страшны гэты лівень?

Ты, можа, і баішся, але там,

Дзе боль бязмежны, дробная пакута

Не адчуваецца. Ты пабяжыш,

Наткнуўшыся у лесе на мядзведзя,

Але, убачыўшы перад сабой

Раз'юшанае мора, ты адступіш

І кінешся назад — мядзведзю ў лапы

Калі дух вольны, чулае і цела.

Ва мне ж усё бунтуецца. Мой дух

Надломлены, ўсё вырвана з карэннем,

І ў пуштаце, там, дзе любіла сэрца,

Кроў капае. Адзіякавалі дочки!

Кусаць руку, якая корміць вас?

Ды што ж гэта? О не, я ім адпомшчу.

Не трэба плакаць. У такую ноч

Прагнаць мяне! Хай хвошча дождж, хай мочыць,

Я выцерплю. Рэгана, Ганерылья,

Каго прагналі вы? Старога бацьку.

За што? За што? За дабрату маю.

Я не хачу вар'ятам быць. Даволі!

Маўчы, душа.

КЕНТ

Заходзьце, уладар мой.

ЛІР

Заходзь ты сам, шукай сабе палёгкі.

А я тут застануся, гэта бура

Мне не дае задумацца аб большым.

Але я ўсё ж пайду.

(Блазну.)

Мой бедны хлопчык,

Ты тут, дзіця маё? Жабрак бяздомны

Ты, як і я, ідзі. Я памалуся

І, памаліўшыся, таксама лягу.

Блазен уваходзіць у будан.

Няшчасны чалавек, дзе б ты ні быў,

Галодны, босы, ў лахманах дзіравых,

Пад гэтым чорным небам навальнічным

Як ты пакутуеш! Не думаў я

Раней аб простых людзях. О вялікі,

Вучыся, адчувай на ўласнай скуры

Боль бедняка! Раздай набытак лішні.

Хай меншыцца няроўнасць на зямлі!

ЭДГАР

(у будане)

Сажань з паловай, сажань з паловай! Бедны Том!

Блазен выбягае з будана.

БЛАЗЕН

А дзядзечка, не хадзі туды, там нячыстая сіла. Ратуйце! Ратуйце!

КЕНТ

Дай мне руку. Хто там?

БЛАЗЕН

Чорт, чорт. Ён кажа, што яго завуць бедны Том.

КЕНТ

Хто там рыкае у саломе? Выходзь.

З будана выходзіць Эдгар у вопратцы вар'ята.

ЭДГАР

Прэч ад мяне! За мною чэрці следам.

«Дзьмуць, свішчуць вятры у цярных кустах...»

М-м-м! Сагрэйся ў халоднай пасцелі.

ЛІР

Хіба ты маеш дочак? Хто прывёў

Цябе сюды?

ЭДГАР

А ці падасць хто што беднаму Тому? Нячыстая сіла гнала яго праз агонь, праз полымя, цераз вір, цераз брод, па балотах, па багнах, падкладвала яму нажы пад голаў, мышыную атруту ў міску, вяроўку пад лаўку, прымушала яго скакаць на гнядым кані цераз масток шырынёй вяршок, хапаючыся абаруч за свой уласны цень: стой, здраднік, не ўцячэш! — А дай вам, божа, здароўя! — Тому холадна. У-у-у-у! — Ратуй вас, божа, ад віхраў, ад ураганаў, ад пошасці зорнай, ад пошасці азёрнай. Падайце, калі ласка, беднаму Тому. Злы дух яго мучыць. Я мог бы яго злавіць. І тут... і тут... і тут.

Бура не сціхае.

ЛІР

Хто абабраў яго? Напэўна, дочки.

Усё для іх. Што ж ты сабе пакінуў?

БЛАЗЕН

Дзяругу, каб не так было сорамна.

ЛІР

Хай мор, няхай балячкі, што з паветра,

Як чэрві, сыплюцца на кару нам,

Падушачь тваіх дочак!

КЕНТ

Мой уладар, у яго няма дочак.

ЛІР

Ілжэш, ёсць дочкі, ёсць. Прыроду ганьбіць

Так могуць толькі ліхадзейкі-дочки —

Скажы, выгнаннік-бацька, як ты можаш

Так абыходзіцца з няшчасным целам?

А што ж? — і справядліва. Не пладзі

Пачвар доўгавалосых.

ЭДГАР

Пілікок, на купіне Пілікок! У-у-у-у!..

БЛАЗЕН

Ну і ноч! Сапраўды здурнець можна.

ЭДГАР

Асцерагайся чорта, слухайся бацькоў, дарэмна не бажыся, трымайся слова, не спакушай чужых жанок, не чапляй на сябе пышных убораў, не заводзь фанабэры. Тому холадна.

ЛІР

Кім ты быў раней?

ЭДГАР

Кавалерам. Драў нос угору, а сэрца яшчэ вышэй. Завіваў кучары, на капелюшы насіў рукавічку, дагаджаў капрызам сваёй дамы і тварыў з ёю ўночы грэх. Клятвы і прысягі выляталі з мяне, як ітушкі, на ўсё мне было начхаць, чхаў я на неба і трымаўся за зямлю. Кладучыся спаць, выдумляў сабе распусту на заўтра, а прачнуўшыся, смакаваў яе. Выпіць любіў страшэнна, у косці гуляць — страшэнна, а што да жанчын, то майму гарэму султан турэцкі пазайздросціў бы. Меў сэрца лжывае, вушы шырокія, рукі крывавыя, быў ляны, як свіння, хітры, як ліса, прагавіты, як воўк, шалёны, як сабака, люты, як леў. Не дапускай, каб рыпучымі чаравічкамі і шалясценнем шоўку тваё беднае сэрца ўзяла пад уладу жанчына. І блізка не падыходзь да вясёлага дома, не ацірайся каля спадніцы, не падпісвай вэксяляў, змагайся з нячыстаю сілай.

Дзьмуць, свішчуць вятры у цярных кустах...

Зум-зум, гэі, ф'ю, с-с-с!

Сыноч мой, дафін мой, на рэзвым кані...

Прэч, прэч!..

Бура не сціхае.

ЛІР

Лепш табе ляжаць у магіле, чым выстаўляць сваё голае цела пад бізуны нябёс — Вось перад вамі чалавек, які ён ёсць. Глядзіце! Няма на ім ні шоўку ад чарвей, ні скуры ад звера, ні воўны ад авечак, ні парфумы ад мускуснай кошкі. Так! Мы трое — не людзі, мы — лялькі. Вось ён чалавек без прыкрас: бедная голая жывёла на дзвюх нагах — Не хачу насіць чужое, крадзенае. Драць, драць! — Адшпіліце мне!

(Рве на сабе адзенне.)

БЛАЗЕН

А дзядзечка, а родненькі, супакойся! Ты ж не збіраешся плаваць. Раскласці б нам з табою цяпло, маленькі агеньчык у полі, ён быў бы, як сэрца старога бабніка:

пасярэдзіне жар, а навокал сцюжа — Ой, гляньце, агонь да нас сам ідзе!

ЭДГАР

Гэта д'ябал Фліберціджыбет, ён выходзіць звечара і вандруе да першых пеўняў,
насылае бельмы, касавокасць, заечую губу, псуе жыта ражкамі, кожнаму, кагоні
стрэне, робіць шкоду.

І тройчы руку святы Вітальд прасцёр,

Сустрэўшы Мару і яе сяцёр.

— Сястрыцы, едзьма.

— Згінь, злая ведьма!

Згінь, згінь, згінь!

КЕНТ

Што з вамі, уладар мой?

Уваходзіць Глостэр з паходняй.

ЛІР

Хто гэта?

КЕНТ

Хто ты? Каго шукаеш?

ГЛОСТЭР

А вы хто будзеце? Што вы за людзі?

ЭДГАР

Бедны Том, які глытае жаб, апалонікаў, яшчарак і ў ярасці сэрца, калі пачне
бушаваць у ім нячыстая сіла, збірае лапухі з-пад каровы і жуе іх замест салаты,
глытае пацукоў, жукоў, здохлых сабак, п'е зялёную ваду ў стаячым балоце. Дзе б ён
ні з'явіўся, усюды яго б'юць, у турму валакуць, у калодкі садзяць, а былі ў яго тры
гарнітуры і шэсць перамен бялізны, і конь і меч.

Няшчасны Том з'еў многа жаб

І вось за сем гадоў аслаб.

Ратуйце, тут мой мучыцель. Ціха, Смолкін. Згінь, злы дух!

ГЛОСТЭР

Нягожа быць вам, ваша вялікасць,
У гэтакай кампаніі.

ЭДГАР

А Сатана хіба не дваранін?

Ёсць між чарцей і князь, завецца — Модус.

ГЛОСТЭР

Здрабнелі людзі, ўсё ідзе на звод:

Мы ненавідзім тых, хто парадзіў нас.

ЭДГАР

Беднаму Тому холадна.

ГЛОСТЭР

Хадзем, мой уладар. Не ў сілах я

Прымаць удзел у іхняй жорсткай справе.

Хоць мне і загадалі вашы дочки

Замкнуць вароты і пакінуць вас

Уночы аднаго у чыстым полі,

Але я смеласці набраўся выйсці

На пошукі. Прашу вас да цяпла.

Вячэра вас чакае.

ЛІР

О, я сыты. У нас тут гутарка.

(Да Эдгара.)

Скажы, філосаф,

Адкуль бярэцца гром?

КЕНТ

Мой уладар,

Прыміце прапанову. Вы прамоклі.

ЛІР

Маўчы. Мне трэба вырашыць пытанне
З фіванскім мудрацом — Што ставіш мэтай?

ЭДГАР

Паразганяць чарцей і выбіць гадаў.

ЛІР

Цішэй; у нас сакрэтная нарада.

КЕНТ

О сэр, упрошвайце яго, вядзіце;

Ён непрытомны.

ГЛОСТЭР

Што ж, я не дзіўлюся:

Прагналі бацьку дочкі. Бедны Кент,

Дзе ён цяпер? Ён гэта ўсё прадбачыў.

Ты кажаш: непрытомны? Ах, мой дружа,

Мой розум гэтак жа зайшоўся з гора.

Я сына меў і ад яго адрокся.

Мой сын жадаў мне смерці. Дружа мілы,

Хіба ж я не любіў яго? Ах, божа,

За што ты нас караш?

Бура не сціхае.

Цёмна, страшна.

Хадзем адгэтуль, ваша вялікасць.

ЛІР

Прашу прабачыць, я загаварыўся —

За мною, паважаны мой філосаф.

ЭДГАР

Тому холадна.

ГЛОСТЭР

А ты залазь у свой будан і грэйся.

ЛІР

І я з табой.

КЕНТ

Сюды, мой уладар.

ЛІР

О не, ў будан, у госці к мудрацу.

КЕНТ

Мілорд, пацешце караля, вазьміце

З сабой і гэтага.

ГЛОСТЭР

Няхай ідзе.

КЕНТ

Вылазь, жабрак, ідзі і ты за намі.

ЛІР

Хадзем, шаноўны мой афінец.

ГЛОСТЭР

Ціха,

Ступайце асцярожна.

ЭДГАР

Да чорнае вежы пад'ехаў Раланд.

— Ух, ух! — закрычаў людаед —

Сягоння ў нас будзе мясны абед:

Запахла брытанскаю кроўю.

Выходзяць.

Сцэна пятая

*Пакой у замку Глостэра.
Уваходзяць Корнуал і Эдмунд.*

КОРНУАЛ

Не выеду адгэтуль, пакуль з ім не распраўлюся.

ЭДМУНД

Ваша высокасць, мяне могуць абвінаваціць у тым, што я абавязак стаўлю вышэй пачуццяў роднасці. Мяне гэта непакоіць.

КОРНУАЛ

А я раблю вывад, што твой брат не ад злое натуры шукаў яму смерці, а, маючы пахвальную мужнасць, не мог цяпець яго нізасці і подласці.

ЭДМУНД

О я няшчасны! Як мне цяжка быць справядлівым! Вось тое пісьмо, аб якім я гаварыў. Яўны доказ, што ён шпіён на карысць французай. О неба, і нашто яму было ўмешвацца ў гэту здраду! Каго я выкрываю? Роднага бацьку.

КОРНУАЛ

Хадзем да герцагіні.

ЭДМУНД

Калі тое праўда, што ў пісьме, колькі ў вас будзе турбот, святлейшы герцаг!

КОРНУАЛ

Праўда ці няпраўда, але гэта пісьмо зрабіла цябе графам Глостэрам. Знайдзі бацьку, мы яго зараз жа арыштуем.

ЭДМУНД

(убок)

Вось каб ён папаўся з каралём, гэта б яшчэ больш падліло б масла ў агонь.

(Корнуалу.)

Я не сыду з дарогі, на якую паставіла мяне вернасць і служба, але маё сэрца абліваецца кроўю. КОРНУАЛ

Не сумнявайся, будзь заўсёды цвёрды.

Мая любоў табе заменіць бацьку.

Выходзяць.

Сцэна шостая

*Пакой на ферме каля замка.
Уваходзяць Глостэр і Кент.*

ГЛОСТЭР

Тут вам будзе лепей, чым на двары. І за гэта дзякуй богу. А я пайду прынясу сее-тое, каб вам было ўтульна і выгодна. Я доўга не забавялюся.

КЕНТ

Удар быў такі моцны, што розум яго падаўся. Добры вы чалавек, сэр. Дзякуй вам.

Глостэр выходзіць.

Уваходзяць Лір, Эдгар і Блазен.

ЭДГАР

Паклікаў мяне Фратэрэта і кажа, што ў пекле на беразе чорнага возера сядзіць Нерон і вудзіць рыбу. Маліся, дурненькі, не вер злomu духу.

БЛАЗЕН

Дзядзечка, скажы мне, хто вар'ят: пан ці мужык?

ЛІР

Кароль, кароль.

БЛАЗЕН

Няпраўда; мужык, сын якога вылез у пані і сеў бацьку на карак — тут нехаця

звар'яцеш.

ЛІР

Хай тысячная зграя ўсіх нячыстых

Падыме іх на вілы агнявыя

І з рогатам шпурне у пекла!

ЭДГАР

Ой, нячысцік укусіў мяне ў спіну.

БЛАЗЕН

Дурны той, хто верыць рахманаму воўку, конскаму здароўю, каханню недаростка і клятвам гуляшчай дзеўкі.

ЛІР

Пачнём хіба. Вось лава для падсудных.

(Эдгару.)

Садзіцеся, вучоны пракурор.

(Блазну.)

Вы будзьце членам, паважаны сэр —

Падаць сюды лісці.

ЭДГАР

Мадам, працу не выскаляцца! —

Вы на судзе, і мы не кавалеры.

Дык пльві, мая ты Бэтсі,

Падплывай жа, мілачка.

БЛАЗЕН

Бэтсін човен вады повен,

У тым чоўне дзірачка.

ЭДГАР

Адзін чорт салаўём спявае; а каторы чорт Хопданс, той пішчыць у Тома ў жываце, каб даў селядца. Не брыкайся, не стукай капытамі: чым я цябе накармлю, калі я сам нічога не еў.

КЕНТ

Аб чым вы думаеце, уладар мой?

Вы ляжце, адпачніце, вась падушка.

ЛІР

О не, судзіць, судзіць! Паклічце сведак.

(Эдгару.)

Ты ў мантыі, дык будзь за старшыню.

(Блазну.)

Ты побач сядзь, за пракурора будзеш.

(Кенту.)

Сядай, юрист.

ЭДГАР

Прыступім да разгляду.

Ой не спі, пастух вясёлы,

Дзе твае авечкі?

Засвіталі пасвісцёлы

Ў лузе каля рэчкі.

Псік, шэрая кошка!

ЛІР

Вядзіце яе сюды. Гэта Ганерылья. Панове суддзі і ўся высокая грамада, прысягаю і даказваю, што яна выгнала з дому беднага караля, свайго бацьку, голага, як стаіць.

БЛАЗЕН

Падыдзіце бліжэй, мілэдзі. Гэта вы будзеце Ганерылья?

ЛІР

Яна, яна.

БЛАЗЕН

Прабачце, я памыліўся, я думаў, што вы табурэтка.

ЛІР

Вось і другая спадылба глядзіць,
Паблісквае драпежнымі вачамі.
Яе злачынства выкрыта. Трымайце!
Бяжыце ўслед! Да зброі! Здрада, здрада!
Хто выпусціў яе? Суд падкупілі.

ЭДГАР

(убок)

Прасвятлі яго, божа!

КЕНТ

Не вытрываць! О гора! Уладар мой,
Дзе ж вашае хвалёнае цярпенне?

ЭДГАР

(убок)

Ад жалю не магу стрымаць слязы.

Баюся, што сябе я выдам.

ЛІР

Гляньце,
Мае сабачкі тут: Трэй, Бланш і Ласка.
Чаго яны так брэшуць на мяне?
Не прызнаюць мяне ўжо і сабакі.

ЭДГАР

От я ім дам гэтым сабакам!

Галава мая — гарбуз.

Як шпурну ў іх галавой,

Што тут будзе — о-ё-ёй!

Сквіл падняўшы шматгалосы,

Кінуцца ўцякаць барбосы,

Таксы, мопсы, выжлы, догі,

Фокстэр'еры і бульдогі —

Ўся сабачая сям'я.

А за ёю следам я.

Гэй, гэі, гэі! — у мястэчка на кірмаш на прастольнае свята — Апаражніў Том свой капшук.

ЛІР

Запрасіце хірургаў. Няхай разрэжуць Рэгану і паглядзяць, што ў яе каля сэрца. Нам трэба ведаць, ад якой прычыны цвярдзее чалавечае сэрца.

(Эдгару.)

Выбіраю вас маім рыцарам і далучаю да сваёй сотні. Толькі мне не падабаецца фасон вашага адзення. Вы скажаце, што гэта ўбор персідскі. Раю вам яго перамяніць.

КЕНТ

Прыляжце, адпачніце, уладар мой.

ЛІР

Без крыку, без крыку! Завесьце ложкак. Так, так, так. Павячэраем заўтра раніцай.

(Засынае.)

БЛАЗЕН

А я высплюся ў поўдзень.

Уваходзіць Глостэр.

ГЛОСТЭР

Хадзі сюды. Хутчэй. Дзе наш кароль?

КЕНТ

Ён тут, але яго вы не трывожце.
 Ён непрытомны, толькі што заснуў.
ГЛОСТЭР
 Вазьмі яго на рукі, добры дружа.
 Падслухаў я іх змову. Караля
 Збіраюцца забіць. Насілка там.
 Паложыш на насілка і ў дарогу.
 Не трацьце часу, бо праз паўгадзіны
 І ён, і ты, і прыяцелі вашы,
 Усе будуць злоўлены. Ратуй яго,
 Кіруйся ў Довер, знойдзеш там прытулак
 І абарону. Я падрыхтаваў
 Праваднікоў і харч. Хутчэй, хутчэй.

КЕНТ
 Спіць стомлены пакутнік. Хай жа сон
 Уцішыць боль і праясніць твой розум!
 (Блазну.)

Чаго задумаўся? Бяры, нясі
 Свайго гаспадара. Не адставай.

ГЛОСТЭР
 Хутчэй, хутчэй.

Выходзяць Кент, Глостэр і блазен, выносячы Ліра.

ЭДГАР
 Калі ў няшчасці блізкі, дарагі,
 Не адчуваеш так сваёй тугі.
 З самотаю ж сябруе толькі рэха,
 Былая радасць сэрцу не уцеха,
 Ад гора не схаваешся нідзе —
 І ўсё ж лягчэй цярпець у грамадзе.
 Што сумаваць! На свеце крыўды многа.
 Зламала крыўда караля старога.
 Ён меў дзяцей, а я меў бацьку, дом.
 Дык прывыкай да бур жыццёвых, Том!
 Хай неба хмурыцца, глядзіць варожа,
 Надыдзе час, і праўда пераможа.
 (Выходзіць.)

Сцэна сёмая

*Пакой у замку Глостэра.
 Уваходзяць Корнуал, Рэгана,
 Ганерылья, Эдмунд і слугі.*

КОРНУАЛ

Вяртайцеся хутчэй да вашага мужа, пакажыце яму гэта пісьмо. Французскае войска
 высадзілася — Знайсці здрадніка Глостэра!

Выходзяць некалькі слуг.

РЭГАНА

Удавіць яго тут жа!

ГАНЕРЫЛЬЯ

Выкалаць яму вочы!

КОРНУАЛ

Пакіньце яго мне на расправу — Эдмунд, ты будзеш суправаджаць нашу сястру.
 Нягожа, каб помста, якую мы намераны ўчыніць над тваім бацькам, адбывалася ў
 тваёй прысутнасці. Прапануй герцагу, да якога паедзеш, тэрмінова падрыхтавацца,

мы гэтак жа прыем меры. Наладзім пастаянную сувязь і будзем абменьвацца ганцамі — Бывайце, дарагая сястра наша — Бывай, граф Глостэр.

Уваходзіць Освальд.

Што з каралём?

ОСВАЛЬД

Збег, ваша высокаяць.

Граф Глостэр дапамог яму схавацца.

А за варотамі яго сустрэлі

Не менш як трыццаць рыцараў, заядлых

Прыхільнікаў улады каралеўскай.

Былі сярод іх і васалы графа.

Яны паспешна рушылі у Довер,

Мяркуючы знайсці там падтрыманне

Людзьмі і зброяй.

КОРНУАЛ

Хутчэй сядлайце коней для мілэдзі.

ГАНЕРЫЛЬЯ

Бывайце, мілы герцаг і сястра.

КОРНУАЛ

Да пабачэння, Эдмунд.

Выходзяць Ганерылья, Эдмунд і Освальд.

Сюды яго! Злавіць! Звязаць! Прывесці!

Слугі выходзяць.

Караць яго нам нельга без суда,

Але законны гнеў наш топча права.

Хай праклінаюць злыя языкі,

Абы галовы гнуліся.

Слугі ўводзяць Глостэра.

У, здраднік!

РЭГАНА

Няўдзячная блудлівая лісіца!

КОРНУАЛ

Круціце вылюдку худыя рукі!

ГЛОСТЭР

Што трэба вашым светласцям? Вы ж госці,

Вы ў маім доме. Не жартуйце, герцаг.

КОРНУАЛ

Вяжыце! Так!..

Слугі вяжуць Глостэра.

РЭГАНА

Мацней, мацней! — Сабака!

КОРНУАЛ

Прывязвайце да крэсла! — Будзеш помніць.

Рэгана хапае Глостэра за бараду.

ГЛОСТЭР

А божачка! Што робіце? Як можна

Так зневажаць старога чалавека?

РЭГАНА

А, шэльма сівая! Стары сабака!

ГЛОСТЭР

Бязлітасныя людзі, кожны волас,

Які ты выскубаеш, ажыве

І закрычыць. Разбойнікі і тыя

Саромеліся б гвалт чыніць у доме,

Дзе ім далі прытулак і начлег.

Чаго вам трэба ад мяне?

КОРНУАЛ

З Французам

Ты маеш перапіску? Гавары.

РЭГАНА

Ды не хітруй, мы ведаем усё.

КОРНУАЛ

Намерыўся наш край прадаць чужынцам?

Спрыяеш ворагам? Вайны жадаеш?

РЭГАНА

Куды ты дзеў вар'ята-караля?

Што ж ты маўчыш?

ГЛОСТЭР

Я атрымаў нядаўна

Адно пісьмо, пісаў яго не вораг,

А чалавек нейтральны.

КОРНУАЛ

Хлусіш!

РЭГАНА

Брэшаш!

КОРНУАЛ

Куды справядзіў караля?

ГЛОСТЭР

У Довер.

КОРНУАЛ

Навошта ў Довер? Хто табе дазволіў?

РЭГАНА

У Довер? Бач! Кажы, навошта ў Довер?

ГЛОСТЭР

Я звязаны. Што хочаце рабіце.

РЭГАНА

Навошта ў Довер?

ГЛОСТЭР

Каб не глядзець, як будзеш ты, звярыца,

Сваімі кіпцюрамі выдзіраць

Яму старыя вочы, каб не бачыць,

Як дзікая сястра твая ўпускае

Свіныя іклы ў цела караля.

У ноч, у буру, з голай галавою

Блукаў ён, бедны. Мора бушавала,

Ляцелі пырскі аж да самых зор,

А ён дажджом ліў слёзы, небарака,

Пад цёмным небам безуцешна плакаў.

У гэты час, калі б ваўкі завылі

Пад замкаваю брамай, ты б сказала:

«Ідзі і адамкні ім, добры стораж».

Змякчыўся б ліхадзей! Але пабачу,

Яшчэ пабачу я над вамі кару,

Над гэтакімі дзецьмі.

КОРНУАЛ

Не пабачыш! —

Гэй, вы, трымайце крэсла! Вырву вока

І растапчу!

(Вырывае яму вока.)

ГЛОСТЭР

Ратуйце, хто жадае
Дажыць да старасці! Звер, звер! О божа!
РЭГАНА

Каб твар не быў крывы, рві і другое.

КОРНУАЛ

Ты хочаш кару бачыць?..

ПЕРШЫ СЛУГА

Стойце, герцаг!

Я вам служу з маленства і яшчэ раз
Хацеў бы верна паслужыць. Не трэба!
Стрымайце гнеў! Не трэба!

РЭГАНА Гэта што?

Раб! Хам!

ПЕРШЫ СЛУГА

(Рэгане)

Каб з барадою вы былі,
Я б вывеў вас, за бараду схапіўшы.

Што вы надумалі?

КОРНУАЛ

О подлы раб!

(Вымае меч і кідаеца на слугу.)

ПЕРШЫ СЛУГА

Што ж, калі так, дакажам праўду кроўю.

(Вымае меч.)

Яны б'юцца, Корнуал паранены.

РЭГАНА

(другому слуге)

Дай мне свой меч! Што бачу? Хамскі бунт!
(Хапае меч, заходзіць ззаду і забівае слугу.)

ПЕРШЫ СЛУГА

О смерць мая! Яшчэ у вас ёсць вока —
Глядзіце, граф! Ён — пакараны. О!

(Памірае.)

КОРНУАЛ

А не даждаў ты! — Прэч, агідны студзень!

(Вырывае Глостэру другое вока.)

Гнюсота! Фу!

ГЛОСТЭР

Мне цёмна, цёмна. Сын мой,
Сыноч, сыночак, Эдмунд! Запалі
Увесь агонь сваёй любові адданаі,
Адпомсці за знявечанага бацьку.

РЭГАНА

Вон здраднік! Не крычы! Сын не пачуе.
Такіх бацькоў, як ты, ён ненавідзіць,
Ён сам нам выдаў твой сакрэт зладзейскі,
Ён ад цябе адрокся.

ГЛОСТЭР

Ах, я дурань!

Дык, значыць, Эдгар мой не вінаваты.

О мілы божа, выратуй яго,

А мне даруй.

РЭГАНА

Вазьміце гэту падлу,
Шпурніце за вароты ў яму носам,
Хай нюхае дарогу ў Дозер — Любы,
Табе нядобра? Што з табою, друг мой?

КОРНУАЛ

Я ранены, і цяжка. Дарагая,
Пабудзь са мною — Вывесці адгэтуль
Сляпога ліхадзея! Труп раба
На сметнік выкіньце! — Рэгана, я
Слабею, млосна мне, сплываю кроўю.
І трэба ж так не ў час! Дай мне руку.

*Корнуал выходзіць у суправаджэнні Рэганы.
Слугі развязваюць і выводзяць Глостэра.*

ДРУГІ СЛУГА

Калі за гэта ім не будзе кары,
Я на грахі плюю.

ТРЭЦІ СЛУГА

Калі яна,
Пражыўшы век, памрэ сваёю смерцю,
Жанчыны чорту душу прададуць.

ДРУГІ СЛУГА

Нам трэба паспрыяць старому графу
І адшукаць яму ў правядыры
Якога-небудзь жабрака з Бедлама,
Хлапчыну скрытнага.

ТРЭЦІ СЛУГА

Ідзі. А я
Вазьму кудзелі і бялкоў яечных,
Каб да вачэй прыкласці невідучых
І кроў суняць. Хай бог яму паможа!

Выходзяць.

АКТ ЧАЦВЁРТЫ

Сцэна першая

Поле.

Уваходзіць Эдгар.

ЭДГАР

Яно лепш ведаць, што бяздомак ты,
Чым жыць у пазалочанай няволі.
Бядняк уніжаны, з ярмом на шыі,
Жыве надзеяй і не мае страху.
Баіцца ўпасці той, хто ўзлез высока,
А хто упаў, той можа усміхацца.
Прывет табе, о вецер палявы!
Мяне на дно ты скінуў, як пушынку,
І бура мне цяпер не страшна — Хто там?

*Уваходзіць Глостэр,
яго вядзе стары селянін.*

Мой бацька, з ім жабрак. О свет, свет, свет!
Калі б не пераменлівасць твая,
Не люты бой паміж дабром і ліхам,
Жадаў бы я жыць вечно.

СТАРЫ СЕЛЯНІН

А мой дарагі гаспадар, арандаваў я зямлю ў вашага бацькі, царства яму нябеснае, і тым часам у вас арандую. Восемдзсят гадоў жыву на вашай зямліцы.

ГЛОСТЭР

Ідзі адсюль, пакінь мяне, мой дружа.

Ты мне не дапаможаш, а сабе

Бяду наклічаш.

СТАРЫ СЕЛЯНІН

Сэр, ды вы ж дарогі

Не бачыце.

ГЛОСТЭР

Няма ў мяне дарогі,

І вочы не патрэбны мне. Відушчым

Я спатыкаўся. Так яно і выйшла:

Меў вочы — розуму не меў, сляпы стаў —

Знайшоўся розум — Сын мой, мілы Эдгар,

Бязвінная ахвяра дурня-бацькі!

Каб мог я пальцамі цябе крануць

Мой родненькі, я б ачуняў, здаецца.

СТАРЫ СЕЛЯНІН

А хто там ходзіць?

ЭДГАР

(убок)

Божа, хто дакажа,

Што ён за ўсіх няшчасней? Дзе мяжа

Няшчасцю чалавечаму? Вось мне

І горай стала.

СТАРЫ СЕЛЯНІН

Гэта бедны Том,

Вар'ят тутэйшы.

ЭДГАР

(убок)

Гора налілося,

Разбухла, і канца яму няма.

Канец — зямля сырая, маці наша.

СТАРЫ СЕЛЯНІН

Куды ідзеш ты, хлопча?

ГЛОСТЭР

Ён — жабрак?

СТАРЫ СЕЛЯНІН

Але, сэр, страціў розум і жабруе.

ГЛОСТЭР

Калі жабруе, розуму не страціў:

Змагаецца за існаванне. Мне

Мінулай ноччу ў буру давялося

Сустрэць адну істоту. Я падумаў:

Чым розніцца чарвяк ад чалавека?

І ўспомніў сына; на яго тады

Я ў гневе быў, цяпер я знаю праўду.

Мы для багоў, як мухі для дзяцей:

Ім наша смерць — забава.

ЭДГАР

(убок)

Што рабіць?

Прыкідвацца, быць блазнам перад горам
Знявага людзям і сабе — Дзень добры!

ГЛОСТЭР

Дык гэта ён, той самы, голы-босы?

СТАРЫ СЕЛЯНІН

Але, мілорд.

ГЛОСТЭР

Ідзі. Калі ў знак дружбы

Ты хочаш паслужыць мне, то дагоніш

Праз мілю нас на Доверскім шляху.

І прынясі адзежыну якую,

Каб мог прыкрыцца хлопец; я вазьму

Яго ў павадыры.

СТАРЫ СЕЛЯНІН

Ён жа вар'ят.

ГЛОСТЭР

Такі наш час: сляпых вядуць вар'яты.

Зрабі, што я прашу, альбо як хочаш.

Бывай здароў, ідзі.

СТАРЫ СЕЛЯНІН

О, гаспадар мой,

Ды я аддам свой гарнітур найлепшы.

Не памінайце ліхам!

(Выходзіць.)

ГЛОСТЭР

Жабрак, ідзі сюды.

ЭДГАР

Тому холадна.

(Убок.)

Як цяжка строіць блазна! Сэрца плача!

ГЛОСТЭР

Ідзі, не бойся.

ЭДГАР

(убок)

Але я павінен.

Мір акрываўленым вачам тваім!

ГЛОСТЭР

Скажы, ты ведаеш дарогу ў Довер?

ЭДГАР

Ведаю ўсе лазы і пералазы, дарогі конныя і сцежкі пешыя. Адбілі Тому памаракі. Не давядзі, божа, табе, добры чалавек, знацца з нячыстаю сілай. Напала на беднага Тома пяцёра д'яблаў: Абідзікут — чорт юру і свербу, Хабідзіданс — князь нямых і без'языкіх, Маху — злодзей, Модус — забойца, а яшчэ Фліберціджыбет — чорт-малпа, той самы, што найбольш круціцца каля ахмістрынь і служанак. А не дай табе, божа, такога сяброўства.

ГЛОСТЭР

Вось кашалёк, вазьмі яго сабе,

Бядняк, пакрыўджаны людзьмі і небам.

Няхай бяда мая табе дасць шчасце —

Ушчунь жа, неба, ўсіх багатыроў,

Што, заляжаўшыся ў пярынах мяккіх,

Сумленне страцілі! Бі іх няшчадна,

Каб ведалі, які ў нядолі смак!

Тады падзеліцца багацце роўна

І кожны будзе сыты —
 Ты быў у Доверы?
 ЭДГАР
 А як жа, сэр.
 ГЛОСТЭР
 Там ёсць скала высокая над морам,
 Вяршыняй грозная глядзіцца ў вір.
 Мяне ўзвядзеш на гэтую скалу,
 Паставіш над абрываам, і цябе
 Я адпушчу, аддзякаваўшы шчодро.
 Адтуль я не вярнуся.
 ЭДГАР
 Дай руку. Ідзі за бедным Томам.

Выходзяць.

Сцэна другая

Перад палацам герцага Альбані.

Уваходзяць Ганерылья і Эдмунд, насустрач ім Освальд.

ГАНЕРЫЛЬЯ
 Вось мы і дома. Але я дзіўлюся,
 Што мой ласкавы муж нас не страчае —
 Дзе гаспадар?
 ОСВАЛЬД
 Ён у сваіх пакоях.
 І што за перамена ў чалавеку?
 Я далажыў, што вораг наступае.
 Ён толькі усміхнуўся. Я сказаў,
 Што вы прыехалі. Ён мне на гэта:
 «Тым горш». А калі я пачаў расказваць
 Пра здраду Глостэра і пра адвагу
 Іх светласці, які ўсё гэта выкрыў,
 Ён дурнем абазваў мяне, сказаў,
 Што я не ўмею разбірацца ў справах.
 Ліхія весткі радуюць яго,
 А добрыя — гнявляць.
 ГАНЕРЫЛЬЯ
 Ах, так!
 (Эдмунду.)
 Чакайце!
 Цялячы дух яго агорнут страхам.
 А калі крыўда вымагае помсты,
 Патрэбны тут не вялыя натуры.
 Усё, аб чым мы думалі дарогай,
 Збываецца. Вяртайцеся у Корнуал,
 Збірайце войска і вядзіце ў бой.
 Мне прыйдзеца самой за зброю ўзяцца,
 А мужу ў рукі даць верацяно.
 За сувязнога будзе мой дварэцкі,
 Ганец правераны, і вельмі сора,
 Умейце толькі смелым быць, пісьмо
 Вы атрымаеце ад вашай лэдзі.
 Насіце гэту памятку.
 (Дае яму стужку.)

Ні слова!
 Нагніцеся — Каб пацалунак мой
 Мог гаварыць, душа б твая ўзляцела
 У высі шчасця — Помні і бывай!
 ЭДМУНД
 Я твой — да смерці.
 ГАНЕРЫЛЬЯ
 Мілы, мілы Глостэр!

Эдмунд выходзіць.

Як розніцца мужчына ад мужчыны!
 Адзін прывабны, сэрца так і млее,
 А мне дастаўся ёлуп.

ОСВАЛЬД
 Ваша светласць,
 З'явіўся герцаг.
 (*Выходзіць.*)

Уваходзіць Альбані.

ГАНЕРЫЛЬЯ
 Мілая сустрэча!
 Удзячна вельмі. Ні фанфар, ні бубнаў.
 Што, прызнаваць не хочаш?
 АЛЬБАНИ
 Ганерылья,
 Дарожны пыл, што на тваім абліччы,
 Чысцей, чым ты. Мне страшна за цябе.
 Натура, што губляе чалавечнасць,
 Знішчае пад сабою карань свой.
 Галіна, адламаная ад дрэва,
 Без сокаў сохне — на агонь яе
 Кладуць як непатрэбную.

ГАНЕРЫЛЬЯ
 Даволі!
 Прашу мне ваших баек не вычытваць.
 АЛЬБАНИ
 Дабро і мудрасць — дрэнныя для дрэнных.
 Бруд любіць сам сябе. Што вы зрабілі!
 О вырадкі! О лютыя тыгрыцы!
 Велікадушнага старога бацьку,
 Якога сівізну мядзведзь лізаў бы,
 Вы да вар'яцтва давялі, згубілі
 Сваім дзікунствам.
 Як мог такое дапусціць мой брат,
 Мужчына, герцаг, караля наследнік!
 І калі неба вам даруе гэта,
 Не пакарае вас за ваш учынак,
 То чалавецтва, страціўшы сумленне,
 Да людаедства дойдзе.

ГАНЕРЫЛЬЯ
 Баязлівец!
 Твая шчака чакае аплявухі,
 Лоб доўбні просіць. Што ты плюшчыш вочы?
 Не бачыш ты, дзе гонар твой, дзе ганьба.
 Слімак ты, калі ворагаў шкадуеш:
 Іх трэба загадзя знішчаць, не даўшы

Агледзецца. Не чую барабанаў!
 Французскі сцяг нахабна паказаўся
 Над мірным краем нашым, і забойцы,
 Пярнатыя шаломы начапіўшы,
 Ідуць на нас, а ты глядзіш спакойна,
 Бязвіннае дзіця, адно ўздыхаеш:
 Чаму ды што?

АЛЬБАНИ

Глянй на сябе, пачвара!
 Не так агідны валасаты чорт,
 Як д'ябал у спадніцы.

ГАНЕРЫЛЬЯ

Дурань! Ёлуп!

АЛЬБАНИ

І сораму ў цябе няма, звярыца!
 Не перакошвай твар! Каб я даў волю
 Сваім рукам, паддаўшыся пачуццям,
 Я разарваў бы ўсю цябе на часткі,
 Змяшаў бы косці з мясам, але ты,
 Хаця і чорт, а ўсё-такі жанчына,
 Прыходзіцца улічваць.

ГАНЕРЫЛЬЯ

Ну, нарэшце, Знайшлася храбрасць.

Уваходзіць ганец.

АЛЬБАНИ

Што новага?

ГАНЕЦ

Святлейшы уладар,
 Сканаў раптоўна герцаг Корнуал;
 Яго забіў слуга ў час самасуду
 Над Глостэрам, якому рвалі вока.

АЛЬБАНИ

Што ты гаворыш?

ГАНЕЦ

Абураны расправаю слуга
 Не выцерпеў і, выхапіўшы меч,
 Хацеў спыніць злачынную руку,
 І тут жа ўпаў, праколаты наскрозь.
 Але і герцаг доўга не пражыў,
 Памёр ад ран.

АЛЬБАНИ

Святая справядлівасць!
 О, ёсць на небе суддзі, што караюць
 За ліхадзейства. Бедны, бедны Глостэр!
 Гаворыш, вока вырвалі?

ГАНЕЦ

Абодва;
 Аслеп навекі — Вам пісьмо, мілэдзі,
 Ад вашае сястры. Яна прасіла,
 Каб тэрмінова быў адказ.

ГАНЕРЫЛЬЯ

(убок)

Навіны

Прыемныя, але ёсць небяспека:

Цяпер яна ўдава, пры ёй мой Эдмунд,
 І ўвесь будынак мар маіх жыццё
 Зрабіць салодкім — можа разваліцца.
 І ўсё ж я рада — Зараз прачытаю
 І дам адказ.
 (Выходзіць.)

АЛЬБАНИ

Скажы, а дзе ж быў сын?
 Як дапусціў ён гэта?

ГАНЕЦ

З вашай лэдзі;
 Рабіў ёй провады.

АЛЬБАНИ

Што, ён быў тут?

ГАНЕЦ

Быў, ваша светласць, паскакаў назад.
 Мы размінуліся дарогай.

АЛЬБАНИ

Ён пра злачынства ведаў?

ГАНЕЦ

Ведаў, сэр.
 Ён сам, не хто другі, ім выдаў бацьку;
 І, каб вальней іх лютасць бушавала,
 Паспешна выехаў.

АЛЬБАНИ

Ты чуеш, Глостэр?
 Праславім жа любоў тваю да Ліра!
 Жадаю жыць! Я спаганю з іх кроўю
 За вочы бедныя твае — Хадзем,
 Раскажаш мне ўсю праўду.

Выходзяць.

Сцэна трэця

Французскі лагер каля Довера.

Уваходзяць Кент і дваранін.

КЕНТ

Ці не скажаце вы мне, чаму французскі кароль так раптоўна вярнуўся ў Францыю?

ДВАРАНИН

Ён адлучыўся, не закончыўшы важных дзяржаўных спраў. Тым часам высветлілася, што каралеўству пагражае сур'ёзная небяспека і неабходна яго асабістая прысутнасць.

КЕНТ

А хто замест яго кіруе войскам.

ДВАРАНИН

Французскі маршал, пан Лафар.

КЕНТ

Скажыце,
 Калі пісьмо чытала каралева,
 Было ёй цяжка?

ДВАРАНИН

Вельмі цяжка, сэр.

Яна пры мне пісьмо чытала ваша:
 І слёзы ціха, за слязой сляза,

Каціліся з вачэй яе прыгожых.
 Але яна перамагала сум,
 Што, як бунтар, схапіў яе за сэрца.
 КЕНТ

Была усхваляваная?

ДВАРАНІН

Не бурна.

Цярпенне і тута чаргой сугучнай
 Падкрэслівалі толькі хараство.
 Вы бачылі калі-небудзь вясною
 Пры сонцы дождж? Свяцілася праз слёзы
 Ёй дабрата. І кволая усмешка
 Чароўных вуснаў нібы і не знала
 Пра тых гасцей, што нападзілі вочы
 І падалі на дол, як дыяменты.
 Любіць бы можна сум, як рэдкі дар,
 Калі б ён гэтак красіў чалавека.

КЕНТ

Яна не размаўляла з вамі?

ДВАРАНІН

Не.

А толькі прашаптала: «Бацька, бацька»,
 Ёздыхнуўшы жаласна, а потым: «Сёстры!
 Жанчыны! Сёстры! І не сорам вам!
 Кент! Бацька! Сёстры! Як? Уночы? Ё буру?
 Няма на свеце літасці» — і слёзы
 Нястрымна хлынулі з крыніц блакітных,
 Заліўся плачам крык яе душы.
 Тады яна пайшла ад нас, каб з горам
 Адною астацца.

КЕНТ

Кіруюць лёсам зоркі, бо іначай
 Яднанне двух узвышаных істот
 Ніколі б не магло стварыць такога
 Непадабенства ў дзеях. А яшчэ што
 Яна казала?

ДВАРАНІН

Больш нічога, сэр.

КЕНТ

Кароль французскі быў пры вас?

ДВАРАНІН

Паехаў.

КЕНТ

Няшчасны Лір знаходзіцца ўжо тут.
 Парой, у прасвятленні, ўспамінае,
 Дзе ён і што, але дачку пабачыць
 Упарта ухіляецца.

ДВАРАНІН

Чаму?

КЕНТ

Яго сумленне мучыць. Дараваць
 Не можа ён сабе, што гэтак жорстка,
 Пазбавіўшы благаславення, выгнаў
 Любімае дзіця, паверыў дочкам

З сабачым сэрцам.
 ДВАРАНІН
 Бедны чалавек!
 КЕНТ
 Ці выступілі Корнуал з Альбані?
 ДВАРАНІН
 Ідуць сюды, вядуць з сабою войска.
 КЕНТ
 Хадзем, на вас хачу пакінуць Ліра.
 Не адлучайцеся і наглядайце.
 Я вымушан таіць сваё імя. Прычына ёсць.
 Дазнаецца, хто я — Лічыце другам.
 Пойдзем, калі ласка.
Выходзяць.

Сцэна чацвёртая

*Французскі лагер. Палатка.
 Уваходзяць Кардэлія, лекар, афіцэр і салдаты.*

КАРДЭЛІЯ
 Ах, гэта ён! Яго сустрэлі ў полі
 Шалёнага, як мора ў непагоду —
 Хаваўся ў жыце і спяваў. На ім
 Вянок з чартапалоху, крапіва,
 Куколь, валошка, дзікія званочкі,
 Балігалоў і ўсякая трава,
 Што глушыць збожжа — Выдзеліце сотню.
 Няхай агледзяць поле, абшукаюць
 Усе куткі і прывядуць яго.

Афіцэр выходзіць.

Якія сродкі ад хвароб душэўных
 Ёсць у навуцы? Выратуй яго,
 Табе я ўсё аддам.
 ЛЕКАР
 О каралева!
 Навука-медыцына мае сродкі.
 Найпершы наш збавіцель — гэта сон.
 Галоўнае, што ён не спіць. Ёсць зёлкі,
 Якія твораць цуд: ён вып'е зёлак,
 Уціхне і засне.

КАРДЭЛІЯ
 Ўсе таямніцы
 Нявыведаных сіл зямлі і неба,
 Паўстаньце ад слязы маёй, вярніце
 Яму здароўе і спакой — На пошук!
 Знайсці абавязкова! Бо іначай
 Ён можа з распачы і адзіноты
 Пакончыць самагубствам.

Уваходзіць ганец.

ГАНЕЦ
 Каралева,
 Дакладваю: брытанцы недалёка.
 КАРДЭЛІЯ

Я гэта ведаю, мы іх чакаем —
 О бацька мой, о дарагі мой бацька,
 Іду, каб заступіцца за цябе.
 Крануты слёзнай просьбаю маёй,
 Кароль французскі пасылае войска.
 Паднята зброя наша не для славы:
 Любоў і гнеў вядуць у бой крывавы.
 Хугчэй бы з ім пабачыцца!

Выходзяць.

Сцэна пятая

*Пакой у замку Глостэра.
 Уваходзяць Рэгана і Освальд.*

РЭГАНА
 А герцаг, брат наш, войска выслаў?
 ОСВАЛЬД
 Выслаў.
 РЭГАНА
 Паехаў сам?
 ОСВАЛЬД
 Паехаў сам, мілэдзі,
 Хаця і неахвотна. Герцагіня,
 Сястра ваша, намнога лепшы воін.
 РЭГАНА
 А што рабіў граф Эдмунд? Меў размову
 Ён з вашым герцагам?
 ОСВАЛЬД
 Не давялося.
 РЭГАНА
 Дык, значыцца, ў цябе пісьмо да графа.
 А што ў пісьме?
 ОСВАЛЬД
 Не ведаю, мілэдзі.
 РЭГАНА
 Паехаў ён адсюль па пільнай справе.
 Было памылкай пакідаць жывым
 Сляпога Глостэра! Прагнаны з дому,
 Ён супраць нас пачне ўзбунтоўваць людства.
 І Эдмунд, літасць маючы, рашыў
 Прыкончыць старца, на той свет справядзіць,
 Каб нам не замінаў, і заадно
 Разведаць сілы ворага.
 ОСВАЛЬД
 Мілэдзі,
 Перапрашаю, я павінен ехаць.
 РЭГАНА
 Куды? Чаго? Мы заўтра выступаем.
 Паедзеш заўтра з намі. Небяспечна
 Быць аднаму ў дарозе.
 ОСВАЛЬД
 Выбачайце,
 Я слова даў, мой абавязак, гонар...
 РЭГАНА

Аб чым пісаць ёй Эдмунду? Цікава?
Тут нешта ёсць — Паслухай, а на словах
Ты мне не перакажаш? Грошай дам.
Я толькі гляну.

ОСВАЛЬД

Не магу, мілэдзі.

РЭГАНА

Яна не любіць мужа, гэта факт.
Калі яна была тут, то ўвесь час
На графа кідала агністы позірк,
Прываблівала вокам. Ты ў яе
Давераны па справах сэрца?

ОСВАЛЬД

Я?

РЭГАНА

Кажу, бо гэта так, не адпірайся.
Дык вось, мая табе парада, думай:
Мой муж памёр, мы з Эдмундам у згодзе,
І лепей быць яму маім законна,
Чым у сястры ў любоўніках. Узваж.
Сустрэнеш графа, перадай яму
Мой падарунак. А сястры скажы,
Каб у чужое рук не запускала.
Няхай астыне трошкі. Можаш ехаць.
Калі дзе зловіш здрадніка сляпога,
Сячы, рубі і галаву ў мяшок,
За галаву яго — кішэня грошай.

ОСВАЛЬД

Адно каб ён папаўся мне, мілэдзі,
Жывым не выпушчу.

РЭГАНА

Да пабачэння.

Выходзяць.

Сцэна шостая

*Мясцовасць каля Довера.
Уваходзяць Глостэр і Эдгар,
адзеты ў сьянскую вопратку.*

ГЛОСТЭР

Калі ж мы узбяромся на гару?

ЭДГАР

Мы узбіраемся. Уздым круты.

ГЛОСТЭР

А мне здаецца, роўна.

ЭДГАР

Што вы? Круча.

Вы чуеце шум мора?

ГЛОСТЭР

Не, не чую.

ЭДГАР

Тады у вас баляць не толькі вочы,

А вушы і ўсё цела.

ГЛОСТЭР

Мо і праўда.
 І голас у цябе перамяніўся,
 І мова складная.
 ЭДГАР
 Падман пачуццяў.
 Я толькі ў новай вопратцы.
 ГЛОСТЭР
 Магчыма,
 Магчыма, але ты гаворыш лепей.
 ЭДГАР
 Трымайцеся, ўзышлі — Якая круча!
 Зірнуць уніз, аж сэрца замірае.
 Вароны, галкі кружацца пад намі,
 Як чорныя жукі, і чалавек,
 Адважна учапіўшыся за выступ,
 Павіс між небам і зямлёй:
 Збірае кроп. Жахлівая работа!
 Як дзіўна меншацца усе прадметы!
 Вунь рыбакі праходзяць чарадою,
 Драбнейшыя, чым мышы. Карабель
 Стаіць на якары, зусім як лодка,
 А лодка з паплавок, ледзь-ледзь прыкметна.
 Высокі вал бяжыць, у бераг плешча,
 Шаруе шэры камень, але гул
 Сюды і не даносіцца — Даволі!
 Мне млосна робіцца. Яшчэ раз глянуць,
 І я сарвуся ў прорву.
 ГЛОСТЭР
 Пастаў мяне туды, дзе ты стаіш.
 ЭДГАР
 Бярыцеся, сэр, за маю руку.
 Вы на краі прадоння. Ой, як страшна!
 Я б не саскочыў ніза што на свеце.
 ГЛОСТЭР
 Пусці ж мяне цяпер і не трывож.
 Вось кашалёк яшчэ, ў ім дыямент:
 Для беднякоў, як ты — вялікі скарб.
 Хай духі светлыя табе спрыяюць!
 Ідзі сабе. Забудзь усё ліхое!
 Ідзі, каб я пачуў.
 ЭДГАР
 Мой добры сэр,
 Бывайце, шчыра дзякую.
 (Адыходзіць на некалькі крокаў.)
 ГЛОСТЭР
 Шчасліва!
 ЭДГАР
 (убок)
 Клін выб'ю клінам. З горам не жартуюць.
 ГЛОСТЭР
 О богі моцныя ў прасторах вечных!
 Адрокшыся ад свету, перад вамі
 Складаю я сваю тугу і боль.
 Не маю сіл трываць. Бунтуе дух мой.

Даруйце мне, што я не дачакаўся,
Пакуль жыцця майго агарак чадны
Пагасне сам. Благаславіце Эдгара, сыночка! —
Ну, дружа мой, бывай!
ЭДГАР
Пайшоў. Бывайце!

Глостэр кідаецца і падае.

(Убок.)

Гавораць, што і думка забівае,
Калі няма жадання жыць. Каб ён
Быў там, дзе думаў, быў бы ён нябожчык.

(*Мяняючы голас.*)

Жывы ці мёртвы? Сэр, што з вамі? Сэр?
Сэр, адгукніцеся! Скажыце слова! —
Відаць, разбіўся — Не, ён ажывае!
Адкуль вы? Хто вы?

ГЛОСТЭР

Прэч! Дай мне памерці.

ЭДГАР

Ты, чалавеча, з пуху альбо з пер'я?
Зваліўшыся з такое вышыні,
Ты трэснуў бы, як яйка, ўвесь бы выцек.
Але ты дыхаеш, крыві ні знаку,
Здаровы, цэлы! Дзіва, проста цуд!
У дзесяць мачтаў не ўвабраць гару,
З якой ты паляцеў старчма ў прадонне.
Вялікі цуд! Яшчэ раз адгукніся.

ГЛОСТЭР

Я падаў ці не падаў?

ЭДГАР

Ты упаў

Са страшнай вапняковае скалы.
Зірні ўверх. Сцяна падперла неба!
І жаўранка, што звонка славіць сонца,
Пачуць адгэтуль нельга. Паглядзі!

ГЛОСТЭР

Я, братачка, сляпы.

Няўжо няма канца маім пакутам?
І смерць забраць не хоча. Прабаваў
Бядняк зламаць ярмо, знайсці збавенне
Ад тыраніі панскае — не выйшла.

ЭДГАР

Дай мне руку. Устань. Ну, што? Як ногі?

ГЛОСТЭР

Стаяць-то я стаю.

ЭДГАР

Не даў бы веры,
Але сам сведка. Цуд! Скажы мне, старча,
А хто там быў з табою на гары,
Прывеў цябе?

ГЛОСТЭР

Жабрак адзін убогі.

ЭДГАР

А мне здалося знізу — нехта іншы.

Жах агарнуў мяне. Увесь у шэрсці,
 Блішчалі вочы, як у поўню месяц,
 І сто насоў жывым клубком звісалі,
 Як гады, варушыліся, і рогі
 Тырчалі пакручастыя. То быў,
 Напэўна, д'ябал. О шчаслівы старац,
 Падзякуй жа багам! Мяжы няма
 Для волі найвышэйшай. Ты збавёны.
 ГЛОСТЭР

Век буду памятаць. Што ж мне рабіць?
 Зноў сваё гора пакладу на плечы
 І панясу, пакуль яно само
 Не крыкне: «Досыць!» І тады памру.
 А я прыняў яго за чалавека.
 Ён нездарма ўвесь час шаптаў мне ў вуха:
 «Злы дух, злы дух». Павадыром быў чорт.
 ЭДГАР
 Цяпер ты можаш уздыхнуць свабодна.
 А гэта хто яшчэ?

Уваходзіць Лір, дзівосна прыбраны ў палявыя кветкі.

Здаровы розум
 Не выдумаў бы гэткага убрання.
 ЛІР
 Не, не, яны мне не забароняць чаканіць чырвонцы.
 Я — кароль.
 ЭДГАР
 О жаласны малюнак!

ЛІР
 Прырода ў гэтай справе найлепшы мастак. Вось вам грошы, найміце салдат. Як ты
 трымаеш лук? Варона! Пудзіла! Нацягвай стралу як след! Глян'це, гляньце — мыш.
 А мы яе на сыр. Хап! Ёсць. Кідаю жалезную рукавіцу. Выклікаю на бой велікана.
 Падаць сюды алебарды! Трапна паляцела птушка. Ф'ю!.. У морду, у самую пысу. —
 Пароль?
 ЭДГАР
 Духмяны маяран.

ЛІР
 Праходзь.
 ГЛОСТЭР
 Знаёмы голас!

ЛІР
 А! Барадатая Ганерылья! — Абрасла? Пасівела? — Яны мяне гладзілі, як сабачку.
 Гаварылі: беленькі, сівенькі! Ці ж я ўвесь час быў сівенькі? Маладосці не меў? Што б
 я ні сказаў, на ўсё яны — так, так, так альбо — не, не, не. Гэта не па-сяброўску: і
 хвостом віляць і кусацца. Вось як прамачыў мяне дождж, як заляскаў я зубамі ад
 холаду, загадаў грому спыніцца, а ён не паслухаўся, тады я зразумеў, убачыў іх
 наскрозь. Ёсць людзі шчырыя і няшчырыя. Яны мне казалі, што я магутны. Хлусня!

Я не магу абараніцца ад прастуды.
 ГЛОСТЭР
 Я добра ведаю, чый гэта голас.
 Ці не кароль?
 ЛІР
 Кароль, кароль ад галавы да пят.
 Ад позірку майго ўсё халадзе,
 Дрыжаць рабы — Хто там укленчыў? —

Дарую вам жыццё. У чым віна?
 За блудадзейства?
 За гэта вешаць? Не, ты не памрэш.
 І верабей, і залатая мошка
 Без сораму адкрыта твораць грэх.
 Пладзіцеся! Сын Глостэра пабочны
 Дабрэйшы быў да бацькі, чым мае
 Законныя дзве дочки.
 Распушта, радуйся! Больш, больш дзяцей!
 Патрэбны мне салдаты.
 Прашу зірнуць на гэту лэдзі: лёд,
 Святая дабрачыннасць, твар адверне,
 Пачуўшы слова «асалода»,
 Але ні тхор, ні жарабец стаенны
 Не паляцца так прагна.
 Да пояса жанчына — чалавек,
 Ніжэй — цэнтаўр, пачвара з капытамі;
 Палова зверху — спадчына нябёс,
 Спадыспаду — маёнтак чортаў:
 Там пекла, змрок, смалы кацёл кіпучы,
 Дым, чад, смурод, прадонне, прорва...
 Тфу, тфу! Фэ! — Калі ласка, пане аптэкар, дайце мне унцыю мускусу асвяхыць мазгі.
 Толькі не ў крэдыт, калі ласка. Я заплачу.
 ГЛОСТЭР
 Дазвольце мне пацалаваць вам рукі.
 ЛІР
 Іх трэба выцерці, тухлінай пахнуць.
 ГЛОСТЭР
 Прыроды зруйнаваная часціна!
 І свет увесь калі-небудзь таксама
 Разваліцца дарэшты. А мяне
 Вы помніце?
 ЛІР
 А як жа, добра помню.
 Асабліва вочы. Чаго ты іх вытрашчыў, сляпы Купідон! Не спакушай, усё роўна
 любіць не буду — Выклікаю на паядынак, чытай; бачыш, як складна напісана.
 ГЛОСТЭР
 Каб літары свяціліся, як сонца,
 Мне не разгледзець іх. Мой зрок пагас.
 ЭДГАР
(убок)
 Душа баліць, зайшлося з жалю сэрца.
 Хто даў бы веры?
 ЛІР
 Чытай жа.
 ГЛОСТЭР
 Чым? Вачніцамі пустымі?
 ЛІР
 Ого! Знайшоўся і мне таварыш. Лоб дзіравы, кішэня распората, вочы пасеяў, галаву
 прапіў, а грошы дзын-дзын, гоп і пакаціліся. Ты бачыш, што робіцца на свеце?
 ГЛОСТЭР
 Я адчуваю.
 ЛІР
 Ты што, вар'ят? Чалавек і без вачэй павінен бачыць, што робіцца на свеце. Натапыр

вушы і глядзі. Злодзея прывялі да суддзі. Чуеш, як суддзя языком лапоча. Стой ціха. Я табе нешта пакажу. Раз, два! Суддзю за каршэнь, а злодзея ў крэсла. Цяпер угадай: хто з іх злодзея, а хто суддзя? А ці бачыў ты, як хутарскі сабака брэша на жабрака?

ГЛОСТЭР

Бачыў, сэр.

ЛІР

А як жабрак уцякае ад сабакі, ты бачыў? Дык вось запомні: і сабака начальнік, калі ён на службе. Не пярэч і не супраціўляйся.

Ліхі цівун, за што лупцуеш дзеуку?

Прэч рукі, кат! Падстаў сваю спіну.

Ты сам бы да яе ў пасцель палез,

Звярынаю ахвотаю наліты.

Ліхвар павесіў шэльму: праз рыззё

Свіціцца цела, сіняе, худое.

Пад футрам і парчой грэх у цяпле.

Закуй злачынства ў панцыр залаты —

І не праткне яго кап'ё закона,

Але няшчаснага ў сарочцы зрэбнай

Уколюць і саломкай. Я кажу вам,

Я ведаю: няма ў нас вінаватых!

Я апраўдаю ўсіх. Мая улада!

Пазатыкаць раты ўсім трапачам!

Мой друг, купі сабе шклянныя вочы,

Надзьмі живот і, як палітык дрэнны,

Хоць і не бачыў, гавары, што бачыў —

Бярыся за мой бот, цягні. Ну, ну.

Натужся! Так.

ЭДГАР

(убок)

Бязглуздзіца і сэнс!

Вар'ят — ён гэтак жа свой розум мае.

ЛІР

Калі ты без вачэй не можаш плакаць,

Вазьмі мае, паплач над нашай доляй.

Цярпі, пара прывыкнуць. Кожны з нас

Радзіўся з плачам, наглытаўся слёз,

Не паспытаўшы малака. Дык слухай,

Скажу табе ўсю праўду.

ГЛОСТЭР

Горыч! Горыч!

ЛІР

Дзіця крычыць: не хочацца дзіцяці

Іграць камедыянта сярод дурняў —

Які выдатны капялюш! — Ага!

Пушчуся я на хітрасць. Падкую

Ўсіх коней лямцам, выведу уночы,

Падкрадуся паціху да зяцёў

І буду біць іх, біць, біць, біць, біць, біць.

Уваходзяць дваранін і слугі.

ДВАРАНИН

Сюды, сюды! Ён тут. Бярыце — Сэр,

Дачка ваша...

ЛІР

Ратуйце! Я ў палоне —

Куды ні кінуся, кругом няўдача —
Я выкуп дам. Мяне вязаць не трэба.
Паклічце доктара. Я вельмі хворы:

Паранены ў мазгі.

ДВАРАЊІН

Сэр, будзе ўсё.

ЛІР

Адзін... Нікога блізкага... Адзін...

Салёнымі слязамі паліваю

Дарогі пыльныя.

ДВАРАЊІН

Высокі сэр...

ЛІР

Хачу памерці горда. Як жаніх,

Спраўляю баль. Звон келіхаў і кубкаў.

Заходзьце, калі ласка. Я — кароль.

Нахмурыліся? Не пазналі?

ДВАРАЊІН

Вялікі уладар, мы вашы слугі.

ЛІР

Тады не ўсё прапала. Даганяйце!

Лавіце! Ха-ха-ха-ха-ха!

(*Выбягае.*)

Слугі за ім.

ДВАРАЊІН Уніжаны, зняважаны, прагнаны!

І хто? Кароль Брытаніі. О жудасць!

Ёсць у цябе дачка: яна прытуліць,

Падыме бацьку з рову утрапёных,

Куды яго сапхнулі дзве зладзейкі.

ЭДГАР

Дзень добры, пане!

ДВАРАЊІН

Добры дзень! Што трэба?

ЭДГАР

Хачу спытацца ў пана пра вайну.

Ці чулі вы што-небудзь?

ДВАРАЊІН

Факт бяспрэчны.

ЭДГАР

Паважуся яшчэ спытаць у пана:

А ці далёка вораг?

ДВАРАЊІН

Недалёка.

ЭДГАР

Ага. Цікава! — Вельмі вам удзячны.

ДВАРАЊІН

Хаця яе вялікасць каралева

Сама тым часам тут, але наперад

Паслана сіла войска.

ЭДГАР

Дзякуй пану.

Дваранін выходзіць.

ГЛОСТЭР

О ооп міласэрныя, спышце

Маё дыханне, выбаўце ад д'ябла,
Каб ён не спакушаў мяне парушыць
Святую вашу волю. Богі, богі,
Прашу ў вас смерці!

ЭДГАР

Добрая малітва.

ГЛОСТЭР

А хто ты будзеш, дружа мой?

ЭДГАР

Ды так.

Хаджу па беднасці, шукаю шчасця;

Травой кармлюся, горам запіваю,

І сэрца стала мяккае, як воск.

Дай мне руку. Я завяду цябе

У двор альбо на ферму.

ГЛОСТЭР

Дзякуй, дружа.

Няхай цябе узнагародзіць неба!

Свет не без міласці.

Уваходзіць Освальд.

ОСВАЛЬД

Ага! Знаходка!

Жывыя грошы! — Стой, не варушыся,

Бязвокая трухліна! — Мне шанце:

Як па ступеньках вылезу угору —

Сагні калені, здраднік! Кайся, кайся!

Меч выняты, канцы табе!

ГЛОСТЭР

Мой дружа,

Ты толькі лёгенька, адным ударам.

Эдгар заступаецца за Глостэра.

ОСВАЛЬД

Ты што, мужык? Абараняць злачынца?

Бяжы, пакуль не позна! Засяку! Пусці!

ЭДГАР

(выдаючы сябе за селяніна)

Вы, пане-ягомасць, не вельмі. Цішэй трохкі. Чалавека я ў крыўду не дам.

ОСВАЛЬД

Засяку!

ЭДГАР

А мой панок, ідзі ты па сваёй дарозе па шырокай, а мы, бедныя людзі, пойдзем па сваёй па вузенькай, не чапай нас. Не падох я на тым тыдні, то як-небудзь пратрымаюся і на гэтым. Адкасніся, навалач, ад старога чалавека! Крані толькі, раструшчу дубінаю чэрап, і не войкнеш.

ОСВАЛЬД

Прэч, смурод!

ЭДГАР

От ты які. Ну то пабачым, ці такія ў цябе моцныя зубы, як ты іх вышчарыў. Ды не махай так сваёю бляшанаю цацкай, мы не баязлівыя.

Б'юцца. Эдгар валіць Освальда.

ОСВАЛЬД

Раб, ты забіў мяне. Вось кашалёк,

Там золата, бяры, лічы, любуйся.

За гэта пахавай мяне. А пісьмы,

Каторыя пры мне, хай прачытае
Граф Эдмунд Глостэр, занясі яму
Ў брытанскі лагер, гэта вельмі важна.
Ох, нехвота паміраць.

(Памірае.)

ЭДГАР

Падлюга!

Знаёмы твар: крывавай Ганерылы
Крывавай прыхвасцень, яе брыдот
Агідны выканаўца.

ГЛОСТЭР

Што? Памёр?

ЭДГАР

Вы, бацька, сядзьце, адпачніце —
Я зараз гляну, што ў яго за пісьмы,
Магчыма, і спатрэбяцца — Ён мёртвы.
Шкада, што разлучыў яго са светам
Не кат, а я — Хаця і непрыстойна
Ламаць пячаці, трэба распячатаць.
Каб выявіць, што ў ворага на думцы,
Дзяруць і скуру часам. Што папера? —
Папера скардзіцца не будзе.

(Чытае.)

«Помні нашы ўзаемныя клятвы. Яго жыццё ў тваіх руках. Не аслабляй рашучасці,
дабірай момант. Калі маеш жаданне, то знойдуцца і сродкі. Якая мне карысць з таго,
што ён вернецца пераможцам! Ён мне зноў звяжа свет. Прыйдзі, прыйдзі, мой
збаўца, адчыні акно маёй душной цямніцы, каб я магла падняцца з пастылага ложка
і кінуцца ў твае дарагія абоймы. Твая (жонка, хацела б я сказаць) з любоўю,
Ганерылья».

Вось і ўгадай, чаго жанчына хоча!

Дамовілася мужа загубіць.

Каб апрасталася пасцель каханку —
Старайся, Эдмунд, брат! — героем будзеш —

Ганец ліхіх распуснікаў, твой труп

Пяском засыплю, дагнівай, ляжы!

А ліст, ганебны доказ цёмных спраў,

Дастаўлю сёння ж герцагу Альбані.

Пара канчаць! Напоўнілася мера.

Ніякай ласкай не сунінеш зверу.

(Выходзіць, выцягваючы труп.)

ГЛОСТЭР

Кароль — вар'ят. Што ж я не звар'яцеў:

І разумею ўсё і адчуваю.

За што мне гэта цяжкае мучэнне!

О, закруціцца б у шалёным віхры,

Згубіўшы памяць, на свой боль забыцца,

Тугу сваю у марах патапіць!

Вяртаецца Эдгар.

Здалёк чуваць барабаны.

ЭДГАР

Трывога! Чуеце, б'юць барабаны?

Хадзем. Я завяду вас да сяброў.

Выходзяць.

Сцэна сёмая

*Палатка ў французскім лагеры.
Лір у пасцелі, спіць, каля яго лекар, дваранін і слугі.
Ціхая музыка.
Уваходзяць Кардэлія і Кент.*

КАРДЭЛІЯ

Мой добры Кент, чым я табе аддзячу?
Жыццё маё кароткае, і сродкаў
Маіх не хопіць.

КЕНТ

Вашая вялікасць.
З мяне даволі ласкавага слова,
І найвышэйшы дар — прызнанне ваша.
Я раскажаў вам праўду, не прыбавіў
І не ўтаіў нічога. Так было.

КАРДЭЛІЯ

Пераадзенься, скінь убор убогі,
След цяжкіх дзён.

КЕНТ

Прабачце мне, мілэдзі,
Я вымушаны да пары да часу
Не выдаваць сябе.

КАРДЭЛІЯ

Хай будзе так.

(Лекару.)

Што з каралём?

ЛЕКАР

Яшчэ ён не прачнуўся.

КАРДЭЛІЯ

Няхай пашлюць яму здароўя богі,
Каб праяснілася яго душа.
І думак бунт, і сэрца плач пакутны
Хай згінучь, як ліхая хмара! Бацька,
О бедны мой, ты — як дзіця малое!

ЛЕКАР

Калі жадае ваша вялікасць,
То мы яго разбудзім. Ён спаў доўга.

КАРДЭЛІЯ

Рабіце так, як раіць вам навука,
Мяне вы не пытайце. Ён адзеты?

ДВАРАНІН

О так, мілэдзі. З соннага знялі
Ўсю тую вопратку. Ён спіць у чыстым.

ЛЕКАР

Мадам, прашу сюды.
Бліжэй да ложка. Зараз ён прачнецца.
Даю гарантыю, ён будзе ціхі,
Ніякага буянства.

КАРДЭЛІЯ

Вельмі добра.

ЛЕКАР

Яшчэ бліжэй! — Музыкі, грайце гучна.
Прашу што-небудзь радаснае.

КАРДЭЛІЯ

Бацька,
 Мой родны, дарагі! Жадала б я
 Мець для цябе лякарства на губах,
 Каб пацалунак мой мог загаіць
 Тваё параненае крыўдай сэрца.
 Эх, сёстры, сёстры!

КЕНТ

Зоранька мая!
 Мая ты каралева!

КАРДЭЛІЯ

Калі вам
 Ён стаў чужы, уважылі б хоць старасць!
 Трапала бура белы волас твой,
 Халодны дождж хвастаў у твар, і гром
 Пад крыжавыя выбліскі маланак
 Цябе аглушваў грукатам. Мой бедны,
 У полі, без прыстанішча, адзін,
 Як кволая трысціначка! Ды я
 Сабаку злога, што мяне ўкусіў,
 Не выгнала б, дазволіла б яму
 Ё такую ноч каля камінка грэцца.
 А ты валяўся на гнілой саломе
 З бадзямі, са свіннямі. Мой божа!
 Узяў ты розум, а жыцця не ўзяў:
 Хвала хоць і за гэта — Ён прагнуўся.
 Пагаварыце з ім.

ЛЕКАР

Не, лепей вы.

КАРДЭЛІЯ

Як адчуваеце сябе, кароль мой?
 Ці адпачылі, вашая вялікасць?

ЛІР

Нашто мяне з магілы падымаюць?
 Ты — райская душа, а я прыкован
 Да агнявога кола аблівацца
 Свінцовымі пякельнымі слязьмі.

КАРДЭЛІЯ

Кароль не пазнае мяне?

ЛІР

Пазнаў.
 Ты — здань нябесная. Даўно памерла?

КАРДЭЛІЯ

Ён не пры памяці.

ЛЕКАР

Уплывы сну.
 Вы не хвалойцеся. Працэс нармальны.

ЛІР

Дзе гэта я? Дзе быў я? — Сонца свеціць? —
 Як я пакрыўджаны! Каб так другога,
 То, глянуўшы, памёр бы я ад жалю —
 Што мне сказаць? — Мая рука ці не? —
 О! Шпілька колецца. Рука мая —
 Аднак жа мне не верыцца.

КАРДЭЛІЯ

Кароль мой,
 Благаславіце, гляньце на мяне,
 Хай наша шчасце вернецца — Ой, што вы!
 Не трэба кленчыць.

ЛІР

Я вас так прашу,
 Не насміхайцеся. Я — адзінокі,
 Стары, дурны, нікчэмны чалавек.
 Мне восемдзесят год.
 А мо і болей, я свой век пражыў
 І, можа, нават, шчыра вам скажу,
 Не ў сваім розуме. Здаецца мне,
 Што я вас недзе бачыў... і яго.
 Аднак не маю пэўнасці. Ніяк
 Не уяўляю, дзе я. І уборы
 На мне чужыя. Не магу прыпомніць,
 Дзе начаваў я. Думаецца мне...
 Здаецца мне... што гэта людзі —
 Дзіця маё, Кардэлія.

КАРДЭЛІЯ

Я! Я!

Мой родненькі!

ЛІР

Якія слёзы мокрыя! Вада.
 Не плач! Не плач! А дай мне лепш атруты,
 Каб я напіўся. Ты мяне не любіш,
 Я ведаю. Бо ад тваіх сяцёр
 Я меў так многа гора. А ў цябе
 Прычына ёсць.

КАРДЭЛІЯ

Няма, няма прычыны!

ЛІР

Дзе я? У Францыі?

КЕНТ

У сваёй дзяржаве,
 Мой уладар.

ЛІР

Ашукваеш. Няпраўда.

ЛЕКАР

Мадам, уцешцеся. Ўсё будзе добра.
 Як бачыце, прыпадак злы мінуў
 І роспач уляглася, але я
 Павінен папярэдзіць: успаміны —
 Рэч вельмі шкодная. Я раю вам
 Прайсціся з ім на свежае паветра.
 Крыніца аднаўлення сіл — прырода.

КАРДЭЛІЯ

Ці не жадае ваша вялікасць
 Пайсці гуляць?

ЛІР

Не асуджай суро́ва.
 Даруй мне, дзетка. Я стары і дурань.

Выходзяць Лір, Кардэлія, лекар і слугі.

ДВАРАНИН

Ці праўда, сэр, што герцаг Корнуал
Забіты?

КЕНТ

Гэта праўда.

ДВАРАНИН

Хто ж цяпер
У іх там за начальніка?

КЕНТ

Гавораць, Эдмунд, Глостэраў байструк.

ДВАРАНИН

А Эдгар дзе, яго законны сын?
Я чуў, гавораць, разам з графам Кентам
Хаваецца ў Германіі.

КЕНТ

Не знаю.

Ці мала ўсякіх чутак. Час падумаць
Аб болей важным. Армія брытанцаў

Пад Доверам.

ДВАРАНИН

Гарачы будзе бой. Бывайце, сэр.

(Выходзіць.)

КЕНТ

Трубі, трубач, крывавых спраў ганец!

Чакаць нядоўга, блізіцца канец.

Выходзіць.

АКТ ПЯТЫ

Сцэна першая

*Брытанскі лагер каля Довера.
Уваходзяць з барабанамі і сцягамі Эдмунд,
Рэгана, афіцэры і салдаты.*

ЭДМУНД

(афіцэру)

Спытайцеся, чаго жадае герцаг?

Не адмяніў ранейшага рашэння?

Ніякай пэўнасці! Адны хістанні!

Хай выкажацца цвёрда і дакладна.

Афіцэр выходзіць.

РЭГАНА

Няйначай з пасланцом маёй сястры

Што-небудзь здарылася.

ЭДМУНД

Мабыць, так.

РЭГАНА

Мой мілы граф, вы ж ведаеце, я

Не раўнадушна к вам: скажыце праўду

З усёю шчырасцю, без ашуканства,

Вы любіце маю сястру?

ЭДМУНД

Шаную.

РЭГАНА

А вы не прабавалі адамкнуць

Сваім ключом чужыя дзверы?

ЭДМУНД

Што вы?

Адкуль такая думка?

РЭГАНА

Мне здаецца,

Вы з ёю вельмі зблізіліся.

ЭДМУНД

Не,

Даю вам слова гонару, ніколькі.

РЭГАНА

Я б не сцярпела гэтага. Ах, Эдмунд,

Не верце ёй.

ЭДМУНД

Не бойцеся, мілэдзі.

Я цалкам ваш — А вось і герцаг з жонкай.

Увага.

*Уваходзяць з барабанами і сцягамі
Альбані, Ганерылья і салдаты.*

ГАНЕРЫЛЬЯ

(убок)

Бач, бач, нахабніца, яна з ім побач!

Лепш бой прайграць, чым уступіць ёй, подлай.

АЛЬБАНИ

Вітаю вас, шаноўная сястра! —

Сэр, чуў я, што кароль каля дачкі

І з ім усе, каго тыранства наша

Пакрыўдзіла. Я не магу быць храбрым,

Калі не бачу праўды.

Не жадаю,

Каб нашы землі вытаптаў француз,

Гатовы біцца з ім, але ніколі

Я не пайду супроць свайго народа,

Не падыму мяча на караля.

ЭДМУНД

Сэр, вы гаворыце велікадушна.

РЭГАНА

Але марнуецца дарэмна час.

ГАНЕРЫЛЬЯ

Мы з вамі аб'ядналіся для бітвы

З агульным нашым ворагам, і спрэчкі

Сямейныя тут ні пры чым.

АЛЬБАНИ

Я склікаў

Ваенную нараду. Абмяркуем

Парадак бою дэталёва там.

Прашу ў палатку.

ЭДМУНД

Зараз я прыйду.

РЭГАНА

Сястра, ты з намі?

ГАНЕРЫЛЬЯ

Не.

РЭГАНА

Ты што, сястрыца?
Трымай сябе прыстойна, пойдзем разам.

ГАНЕРЫЛЬЯ

(убок)

У, гадаўка, наскрозь відна — Хадзем.

Уваходзіць Эд гар у сялянскай адзежы.

ЭДГАР

Калі не грэбуе святлейшы герцаг
Маёй убогай вопраткай, дазвольце
Сказаць вам слова.

АЛЬБАНИ

Слухаю, кажы.

(*Да іншых.*)

Я не забаўлюся.

Выходзяць усе, апроч Альбані і Эдгара.

ЭДГАР

Вось вам пісьмо;
Перад пачаткам бітвы прачытайце.
Калі вам суджана перамагчы,
Трубіце зычна ў рог — і я з'яўлюся.
Пры ўсім мізэрным выглядзе сваім,
Я выстаўлю вам рыцара, ён кроўю
Пацвердзіць тое, што ў пісьме. Калі ж
Бяда спасцігне вас, тады — канец
І вам, і вашым клопатам, і крыўдзе.
Хай вас палюбіць лёс!

АЛЬБАНИ

Што тут такое?

Я прачытаю. Пачакай! Пастой!

ЭДГАР

Няма калі. Усё ў свой час і тэрмін.
Пачуўшы кліч герольда, я вярнуся.

(*Выходзіць.*)

АЛЬБАНИ

Што за папера? Што ў ёй можа быць?

Уваходзіць Эдмунд.

ЭДМУНД

Праціўнік блізка ўжо. Выводзьце войска.
Вось вам паведамленне ад разведкі
Аб колькасці варожых сіл. Рапучасць
І націск перш за ўсё.

АЛЬБАНИ

Я з вамі згодзен.

(*Выходзіць.*)

ЭДМУНД

Абедзвюм сёстрам кляўся я ў каханні.
Яны адна другую ненавідзяць,
Грызуцца між сабой, як дзве гадзюкі.
Каторую ж узяць? Адну? Абедзвюх?
Мо лепей ні адной? На дзве прынады
Не зловіш шчасця. Выбраць удаву?
Ад зайздрасці ўспалее Ганерылья.
А у тае ёсць муж. Які мне выйгрыш
Любіцца ўпотаі? Выцягнем з яго

Усё для перамогі. Ну, а там
Няхай яна сама шукае спосаб,
Як ад яго пазбавіцца. Ён хоча
Памілаваць Кардэлію і Ліра.
Абы яны папаліся мне ў рукі,
Я пакараю смерцю без вагання
Іх абаіх. Такі закон змагання.
(*Выходзіць.*)

Сцэна другая

*Поле паміж двух лагераў.
За сцэнай шум бітвы. З барабанамі і сцягамі
праходзяць Лір, Кардэлія і іх войска.
Уваходзяць Эдгар і Глостэр.*

ЭДГАР

Сядзь, бацька, у цяньку пад гэтым дрэвам
І памаліся горача за нас,
За справу справядлівую. Калі
Вярнуся я жывы, то прынясу
Табе уцеху.
ГЛОСТЭР
Дай вам, божа, шчасця.

*Эдгар выходзіць.
Шум бітвы ўзмацняецца.
Крыкі, потым адступленне.
Уваходзіць Эдгар.*

ЭДГАР

Бяда, стары, бяжым хутчэй адгэтуль!
Кароль разбіты, узялі ў палон
І Ліра і Кардэлію. Бяжым!
Дай мне руку.

ГЛОСТЭР
Куды мне бегчы, я і тут згнію.

ЭДГАР

Адкінь ліхія думкі! Чалавек
Не волен паміраць, як і радзіцца.
Цярпі, на ўсё свой час.
ГЛОСТЭР
Гаворыш праўду.

Выходзяць.

Сцэна трэцяя

*Брытанскі лагер каля Довера.
Урачыста, з барабанамі і сцягамі,
як пераможца ўваходзіць Эдмунд;
следам вядуць палонных Ліра і Кардэлію.
Афіцэры, салдаты ды іншыя.*

ЭДМУНД

Вазьміце іх! Трымаць пад моцнай вартай
Да выяўлення волі і рашэння
Вышэйшых суддзяў.
КАРДЭЛІЯ

Мой ты небарача,
 Хіба нам першым у жыцці няўдача?
 Плюе на дабрату людскую лёс.
 Шкада мне старасці тваёй да слёз!
 Я — маладая, выцерплю, а ты...
 Дзе дочки гэтыя, дзе тыя сёстры,
 Хоць бы сустрэцца з імі?
 ЛІР
 Нізашто!
 Не, не, не! Лепш пойдзем у турму:
 Там будзем мы спяваць з табой на пару,
 Як птушкі ў клетцы. Калі ты папросіш
 Майго благаславення, пакланюся
 Табе я ў ногі, на калені стану:
 Даруй, прабач, забудзь! Мы будзем жыць,
 Глядзець на легкакрылых матылькоў,
 На пчолку залатую, на чмяля.
 І будзе ў нас размова з беднякамі
 Пра ўсё, што дзеецца на белым свеце:
 Хто ў ласцы, хто ў няласцы, хто і чым
 Сябе праславіў. Будзем выяўляць
 Таемны сэнс і сутнасць кожнай з'явы,
 Як сведкі божыя. Так у цямніцы
 Перачакаем мы з табою ціха
 Ўсю гэту мітусню князёў зямлі,
 Што як прыліў і спад.

ЭДМУНД
 Вядзіце іх!
 ЛІР

Такім ахвярам, дзеткі, як твая,
 І богі пазайздросцяць. Ты пры мне,
 Мая Кардэлія! Хто нас разлучыць?
 Хіба украдуць бліскавіцу з неба
 І выкураць агнём нас, як лісіц.
 Не плач! Няхай іх выкурыць чума,
 Хай выгрызе з іх мяса і вантробы!
 Яны нас не прымусяць плакаць. Не!
 Палопаюцца, паздыхаюць! Пойдзем.

Выходзяць пад вартай Лір і Кардэлія.

ЭДМУНД
 Паслухай, капітан... Вазьмі запіску.
 (Дае афіцэру запіску.)
 Праводзіш іх да самае турмы.
 Табе павысіў чын я. Зробіш так,
 Як тут напісана, і шлях да славы
 Перад табой. Ідзі услед за векам.
 І памятай, што сэрца у салдата
 Павінна быць, як камень. Даручэнне
 Табе даецца важнае. Выконвай
 І не пытайся.

АФІЦЭР

Ёсць выконваць, сэр.

ЭДМУНД

І не марудзь, а то упусціш шчасце.

Яно — тваё. Старанне мы ацэнім.
 Раз-два, махнуў — і ўсё ў парадку.
 АФІЦЭР
 Ёсць. Не конская работа, маю спрыт.
 (Выходзіць.)

*Трубы.
 Уваходзяць Альбані, Ганерылья,
 Рэгана, афіцэры і світа.*

АЛЬБАНИ
 Тым часам, сэр, вас можна віншаваць.
 Вы біліся з натхненнем, і фартуна
 Была ў саюзе з вамі. Вораг здаўся.
 Мы прапануем выдаць нам палонных
 Пад наш нагляд і пад ахову нашу,
 Як вымагаюць гэтага іх годнасць
 І наш інтэрас.
 ЭДМУНД
 Сэр, я палічыў
 Разумным немачнага венцаносца
 Ёзяць пад канвой і вывесці адсюль.
 Чаруе многіх старасць, а яшчэ больш
 Высокі тытул. Адстаўны кароль
 Пачаў гарнуцца да грудзей народных,
 Даволі іскры, каб раздзьмуць пажар,
 І пікі, ашчаціненыя бунтам,
 Павернуцца супроць улады нашай.
 Пры ім і каралева. Хай сядзяць!
 Бяспечней будзе. Калі ваша светласць
 Жадае вынесці ім прыгавор,
 То можна заўтра альбо іншым разам.
 Цяпер жа мы абліты потам, кроўю,
 Яшчэ на полі не астылі трупы,
 І самы лепшы бой ані не цешыць
 Таго, каму зірнула ў вочы смерць.
 Пытанне Ліра і яго дачкі
 Не тэрміновае.

АЛЬБАНИ
 Сэр, выбачайце.
 Хто вы такі? Вы — воін, вы — начальнік,
 Але вы нам не брат.

РЭГАНА
 Сэр, збаўце тон.
 Спачатку трэба ведаць нашу думку,
 А потым гаварыць. Для нас ён брат.
 Ён замяшчаў мяне, маю асобу,
 Ён войска веў маё і можа смела
 Раўняцца з вамі.

ГАНЕРЫЛЬЯ
 Астудзі запал!
 Ён сам сабой выдатны, без тваіх
 Паслуг і міласцей.

РЭГАНА
 Маёю воляй
 Падняты ён аж да ступеней трона.

АЛЬБАНИ

Мілэдзі, вы яму не жонка часам?

РЭГАНА

Сэр, жарт ваш можа спраўдзіцца.

ГАНЕРЫЛЬЯ

Ого!

Не выйдзе — вочы косыя.

РЭГАНА

Сястра,

Знайшлася б у мяне табе адповедзь,

Але я нездарова — Генерал,

Бяры салдат маіх, палонных, скарбы,

Бяры усё. Валодай, я — твая.

Здаецца крэпасць. Прызнаю публічна

Цябе сваім гаспадаром і мужам.

ГАНЕРЫЛЬЯ

Мядку салодзенькага захацела?

АЛЬБАНИ

Дазволу у цябе пытаць не будуць.

ЭДМУНД

І ў вас таксама, сэр.

АЛЬБАНИ

Ілжэш, байструк!

РЭГАНА

(Эдмунду)

Бі ў барабан, апавясці свой тытул.

АЛЬБАНИ

Не выйдзе! Ты арыштаваны, Эдмунд.

Я заяўляю, ты — дзяржаўны здраднік.

(Паказваючы на Ганерылью.)

А гэтая бліскучая змяя —

Твая хаўрусніца. Арыштаваць!

(Рэгане.)

А вашыя прэтэнзіі, мілэдзі,

Я вымушаны адхіліць. Юнак

Упадабаўся вельмі нашай жонцы.

Спазніліся, вакансія занята.

А калі так не церпіцца вам замуж,

Я прапаную пакахаць мяне.

Чым я не кавалер?

ГАНЕРЫЛЬЯ

Камедыянт!

АЛЬБАНИ

Стой, Глостэр, зброя пры табе — Трубіце! —

Калі ніхто не з'явіцца на покліч,

Каб даказаць пры ўсіх судом крыві

Тваё каварства, прагнасць, хітрасць, здраду —

Вось мой заклад.

(Кідае на зямлю пальчатку.)

І не ўкусиўшы хлеба,

Я сам насмерць з табою буду біцца

І напішу мячом на чорным сэрцы,

Што ты — падлюга.

РЭГАНА

Млосна, млею, ох!

ГАНЕРЫЛЬЯ

(убок)

Ага, такі атрута разбірае.

ЭДМУНД

Прымаю выклік.

(Кідае на зямлю пальчатку.)

Хто б ні быў той злоснік.

Што смее ганьбіць гонар мой і вернасць,

Я рот заткну яму і заганю

Хлусню у печань — Гэй, трубач, трубі! —

Выходзьце, хто жадае. Пагаворым

На паядынку моваю мяча:

З любым і кожным буду біцца так,

Што ад удараў неба задрыжыць.

АЛЬБАНИ

Герольд, сюды!

ЭДМУНД

Герольда! Гэй, герольда!

АЛЬБАНИ

Адзін ты, спадзявайся на сябе.

Народ змагаўся ад майго імя,

Пад мой штандар збіраліся брытанцы,

Я склікаў іх, і я іх распушчу.

Ты больш не генерал, а самазванец.

РЭГАНА

Ох, млосна мне! Нядобра мне! Ратуйце!

Уваходзіць герольд.

АЛЬБАНИ

Адвесці хворую ў маю палатку.

Рэгану выводзяць.

Сюды, герольд! Трубі! Чытай уголас,

Каб кожны чуў.

(Дае герольду паперу.)

АФІЦЭР

Трубі!

Трубы.

ГЕРОЛЬД

(чытае)

«Калі хто з рыцараў альбо з дваран нашага войска пажадае даказаць Эдмунду

Глостэру, які называе сябе графам, што ён найвялікшы здраднік, хай з'явіцца пасля трэцяй трубы. Праціўнік у баявой гатоўнасці».

ЭДМУНД

Трубі!

Першая труба.

ГЕРОЛЬД

Яшчэ раз.

Другая труба.

І яшчэ раз.

Трэцяя труба.

За сцяной адгукаецца труба.

Уваходзіць Эдгар, узброены;

наперадзе ідзе трубач.

АЛЬБАНИ

Спытай, хто ён, хто гэты невядомы
Адважны рыцар?
ГЕРОЛЬД

Хто ты, смелы рыцар,
Як зваць цябе, чаму рашыўся выйсці
На трубны кліч?
ЭДГАР

Імя сваё я страціў,
Яго загрызла, праглынула здрада,
Але я роду знатнага, такога ж,
Як вораг мой і ваш.

ГЕРОЛЬД
Хто гэты вораг?

ЭДГАР
Граф Эдмунд Глостэр.
ЭДМУНД
Я — граф Эдмунд Глостэр.

Што маеш мне сказаць.
ЭДГАР

Вымай свой меч!
І калі я цябе зняваю словам,
Праверым нашы сілы на мячах.
Мой гонар, мой зарок, маё сумленне
Даюць мне права заявіць, што ты,
Нягледзячы на мужнасць маладую,
На тытул твой і першай славы бляск,
Агідная драпежная істота.
Наскрозь фальшывы, з галавы да ног,
Прадаў ты бацьку, брата і багоў,
І герцагу, прызнанаму народам,
Капаў ты яму. Ты па трупах лез
На свой прастол, хацеў арлом падняцца,
Але ўпадзеш, як жаба. Адшчапенец,
Ты не адмовіш страшнай горкай праўды
Таго, што я сказаў. Мая рука,
Мой добры меч, мой гнеў, мая нянавісць
Табе дакажуць гэта. Кроў за кроў!

ЭДМУНД
Хаця па праву рыцарства я мог бы
Ад бойкі з невядомым ухіліцца,
Але ты маеш гордасць двараніна
І выгляд воіна. Хто ты — ўсё роўна.
Я слабасці не праяўляў ніколі
І асцярожным не жадаю быць.
Нахабнік, забірай назад, давіся
Тым, што ты выплюнуў. Твая хлусня
Не апаганіла мяне ніколікі.
З тваіх даспехаў я зраблю труну
І твой паклёп пякельны пахаваю
У нетрах сэрца дзёрзкага — Трубіце.

Трубы. Бойка. Эдмунд падае.

АЛЬБАНИ
Не дабівай!
ГАНЕРЫЛЬЯ

Падстроілі! Падман!
 Ах, Глостэр, і навошта ты згадзіўся
 На гэты паядынак? Ён — чужынец.
 Хто гэта б'ецца з невядомым? Гвалт!
 Не па закону! Гвалт.

АЛЬБАНИ

Маўчы, змяя!
 Заткні свой рот паперай гэтай.

(Эдгару.)

Стойце!

(Эдмунду.)

Чытай любоўны ліст! Чытай, зладзюга!

(Ганерыльы.)

Не рваць! Што, пазнаеш? Тваё пісанне?

(Аддае пісьмо Эдмунду.)

ГАНЕРЫЛЬЯ

А хоць бы й так. Каму мяне судзіць?

Я уладарка, я, не ты — Пусціце!

АЛЬБАНИ

Пазнала сваю подласць, людаедка?

ГАНЕРЫЛЬЯ

Прэч ад мяне! Нічога я не знаю.

(Выходзіць.)

АЛЬБАНИ

(афіцэру)

Пры ёй пабудзь. Яна сябе не помніць

Ад распачы і злосці.

Афіцэр выходзіць.

ЭДМУНД

Вялікая мая віна, і многіх

Пакрыўдзіў я. Ўсё высветліцца з часам.

Ты перамог, і мая песня спета.

Скажы ж мне, хто ты, о шчаслівы рыцар,

Каб мне было лягчэй? Калі мне роўны,

Давай памірымся.

ЭДГАР

За ласку ласка.

Я роду гэтакага ж, як і ты,

А калі вышай, тым цяжэй твой грэх.

Я — Эдгар, брат твой. Богі справядлівы:

Распушчанаць сама знаходзіць кару.

Вачамі расплаціўся бацька твой,

Жыццё ліхому сыну даўшы.

ЭДМУНД

Праўда.

Мой круг закончыўся: я на зямлі.

АЛЬБАНИ

О, я пазнаў цябе. Я прадчуваў.

Героя выдае яго фігура.

Дазволь абняць цябе. Павер, ніколі

Не быў табе я ворагам, і сэрца

Маё з табою.

ЭДГАР

Дарагі мой герцаг!

АЛЬБАНИ

То дзе ж ты прападаў? Як ты дазнаўся
Пра бацькаву бяду?

ЭДГАР

Ён быў пры мне.
Я раскажу вам коратка. Даруйце,
Не вытрываць, сціскае грудзі боль.
Дачуўшыся, што мне рыхтуюць гібель,
Каб уцалець — о слодыч існавання! —
Мы паміраем кожны дзень і час,
Але аддаць сваё жыццё баімся.
Я лахманы вар'ята начапіў
І ў дзікіх пустках стаў блукаць, як прывід.
Сабакі уцякалі ад мяне,
Шарахаліся ўбок, не то што людзі.
І вось аднойчы я убачыў бацьку.
Яго вачэй крывавыя пярсцёнкі
Былі без дыямантаў. Я зрабіўся
Яго павадыром, выпрошваў хлеба,
Карміў яго, абараняў ад ліха,
Але, на жаль, не смеў яму адкрыцца.
І толькі сёння перад паядынкам,
Не ўпэўнены, што буду мець удачу,
Я папрасіў яго благаславення
І расказаў пра ўсё. Удар быў моцны.
Не вынесла узрушанае сэрца
Змагання паміж радасцю і горам,
І ён, прыпаўшы да майго пляча,
Памёр з усмешкай.

ЭДМУНД

Ты мяне расчуліў.
Магчыма, і к дабру. Кажы далей.
Відаць, не ўсё ты выказаў.

АЛЬБАНИ

Не трэба.
Даволі смутку! Плавіцца мой дух,
Як мяккі воск.

ЭДГАР

І гэтага замнога
Для тых, хто гора бачыць не прывык.
Але канец аповесці маёй
Яшчэ больш жаласны. Калі рыдаў я
Над целама бацькі, выйшаў чалавек.
Ён знаў мяне раней, як жабрака,
І мною грэбаваў, але цяпер,
Даведаўшыся, хто я, абшчапіў
Мяне за шыю дужымі рукамі,
І, страшным крыкам скалануўшы неба,
Ў слязах упаў на труп, і расказаў мне
Такое, чаго свет не чуў, пра Ліра
І пра свае нягоды. З кожным словам
Яго туга расла, і струны сэрца
Ў ім абрываліся. У гэты час
Зайгралі трубы. Я яго пакінуў

У непрытомнасці.

АЛЬБАНИ

Хто гэта быў?

ЭДГАР

Кент, сэр, выгнаннік Кент. Змяніўшы выгляд,

Служыў ён Ліру, ворагу свайму;

Як верны раб, з ім падзяляў няшчасце —

Каго любіў, таму аддаў сябе.

Убягае дваранін

з акрываўленым нажом у руках.

ДВАРАНИН

Ратуйце! Памажыце!

ЭДГАР

Што такое?

АЛЬБАНИ

Дзе ўзяў ты нож?

ЭДГАР

Кроў капае з нажа.

ДВАРАНИН

Ён цёплы, з сэрца вырваны. Ратуйце!

О жах! Яна памерла.

АЛЬБАНИ

Хто памёр?

ДВАРАНИН

Сэр, жонка ваша, жонка. Атруціла

Сястру спачатку і, калі канала,

Прызналася ва ўсім.

ЭДМУНД

Прасватаны абедзвюм я, і смерць

Вянчае нас траіх.

ЭДГАР

Граф Кент з'явіўся.

АЛЬБАНИ

Нясіце іх сюды, жывых і мёртвых.

Вяршыцца суд нябесны. Страшна, страшна!

Але ў нас літасці няма.

Дваранін выходзіць.

Уваходзіць Кент.

Граф Кент,

Імпэт падзей не дазваляе нам

Вітаць вас як належыць.

КЕНТ

Прыйшоў я пажадаць уладару

І каралю майму спакойнай ночы —

Ён тут, у вас?

АЛЬБАНИ

Важнейшае забылі:

Кардэлію і Ліра — Дзе яны?

Адказвай, Эдмунд.

Прыносяць трупы Ганерылы і Рэганы.

Кент, ты гэта бачыш?

КЕНТ

Што робіцца?

ЭДМУНД

Яны мяне кахалі.
 Меў сілу Эдмунд, мог прычараваць.
 Сястра сястру згубіла праз мяне,
 Пасля сама сябе нажом.
 АЛЬБАНИ
 Жахліва! —
 Накрыйце іх.
 ЭДМУНД
 Мне болей не падняцца.
 Хоць гэта і не ў звычай маім,
 Але зраблю дабро. — Бяжыце ў крэпасць! —
 Я загадаў Кардэлію і Ліра
 Забіць — Спяшайцеся, ратуйце іх.
 Хутчэй, бо будзе позна!
 АЛЬБАНИ
 Што я чую? —
 Хутчэй у крэпасць.
 ЭДГАР
 Да каго ж мне бегчы?
 (Эдмунду.)
 Каму ты загадаў? Дай знак адмены.
 ЭДМУНД
 Вазьмі мой меч, пакажаш капітану.
 АЛЬБАНИ
 Хутчэй! Хутчэй!

Эдгар выходзіць.

ЭДМУНД
 Яму я даручыў,
 Па просьбе жонкі вашае, павесіць
 Кардэлію ў турме, зрабіўшы так,
 Каб гэта выглядала самагубствам.
 АЛЬБАНИ
 О неба, падымі над ёю шчыт! —
 Забраць яго!

*Эдмунда выносяць.
 Уваходзіць Лір з мёртвай Кардэліяй
 на руках; за ім Эдгар, афіцэры,
 салдаты і народ.*

ЛІР
 Рыдайце, галасіце! — Вы не людзі,
 Вы — камень. Каб я столькі меў вачэй
 І столькі языкоў, ад слёз і энку
 Абрушылася б неба! — Нежывое...
 Дзіцятачка! — О, я магу адрозніць
 Жыццё ад смерці! — Як зямля — Прашу вас
 Прынесці мне люстэрка. Я праверу.
 Калі на шкло туман дыхання ляжа,
 Тады надзея ёсць.
 АЛЬБАНИ
 Ці не збылося
 Напісанае ў кнігах?
 ЭДГАР
 Напамінак!
 АЛЬБАНИ

О жах! О жах! Знішчэнне. Змрок. Канец.
ЛІР

Пяро заварушылася — Жывая! —
О, калі так, то ўсе мае пакуты
Акупяцца хвілінай шчасця...

КЕНТ

Мой любы! Уладар мой!
(Падае на калені.)

ЛІР

Адыдзі!

ЭДГАР

Ды гэта ж Кент, ваш верны друг.

ЛІР

Злачынцы!

Забойцы! Здраднікі! Чума на вас!
Я ж мог не дапусціць. Вам нельга верыць!
Яе няма: сышла ад нас праклятых —
Кардэлія, Кардэлія, дзіцятка,
Пабудзь са мною, пашкадуй мяне! —
Што ты сказала? — А? — Ё яе быў голас,
Як музыка: пяшчотны, мілагучны —
Акраса надзвычайная ў жанчыне —
Таго раба, які цябе павесіў, Забіў я.

АФІЦЭР

Так, забіў сваёй рукой.

ЛІР

Што, мо няпраўда? — Ох бы паскакалі
Яны ў мяне! Быў час, мячом булатным
Крышыў я злыдняў здрава. Цяпер
Стары я стаў, скрозь высмактаны горам
І, шчыра вам кажу, слабы на вочы —
Хто тут? — Я недабачваю — Ты мне
Кагось нагадваеш.

КЕНТ

Было нас двое
Абраннікаў і мучанікаў лёсу.

ЛІР

Тут вельмі цёмна — Ты, па-мойму, Кент,

КЕНТ

Я — Кент. А помніце, такі быў Кай
На службе ў вас. Дзе ён?

ЛІР

Памёр і згніў.

Яго я помню, слаўны быў хлапчына —
Умеў даць здачы гадам.

КЕНТ

Гэта ж я!

ЛІР

Наўрад ці ты. Падумаю.

КЕНТ

За вамі

Ішоў я ўслед цярністым вашым шляхам.

ЛІР.

Прыемна пазнаёміцца.

КЕНТ

Нікога,

Апроч мяне, у вас няма — адны мы.

Навокал смутак, смерць — пустыня душ.

Старэйшых вашых дзве дачкі з адчаю

Пакончылі з сабою.

ЛІР

Мабыць, так.

АЛЬБАНИ

Не ведае, што кажа, і не варта

Яму пра ўсё нагадаць.

ЭДГАР

Марны клопат.

Уваходзіць афіцэр.

АФИЦЭР

Сканаў граф Эдмунд.

АЛЬБАНИ

Нам не да яго —

Увага! Лорды, джэнтльмены, людства!

Жадаем мы апавясціць намер наш.

Усё, што ў нашых сілах, мы учынім,

Каб аблягчыць малую рэшту дзён

Вялікага пакутніка. Мы згодны

Наш трон і абсалютную уладу

Яму здаць пажыццёва.

(Кенту і Эдгару.)

Вам вяртаем

Усё, што вамі страчана дагэтуль,

І больш яшчэ узвысім вас за вашы

Заслугі неацэнныя. Хто друг нам,

Хай спажывае ад пладоў сваіх,

А ліха — нашым ворагам — Што бачым?

ЛІР

Павесілі цябе, маё дзіцятка!

За што жыццё забралі? Як жа так?

Чаму жывуць сабакі, коні, мышы,

А ты мяне пакінула навек?

Навек, навек, навек, навек, навек! —

Прашу вас, калі ласка, адшпіліце

Мне гузікі — мне душна — Дзякуй, сэр —

Глядзіце... бачыце... глядзіце... вусны! —

Мая ты роднёнькая!..

(Памірае.)

ЭДГАР

Абамлеў —

Кароль мой! Уладар мой!

КЕНТ

Рвіся, сэрца!

ЭДГАР

Кароль мой, падыміце галаву!

КЕНТ

Пакінь! Не муч яго! Хай спачывае!

Бо толькі кату радасна глядзець

На чалавечыя пакуты.

ЭДГАР

Мёртвы.

Не дыхае.

КЕНТ

З вышынь на дол зваліўся,

Зламаны бураю, магутны дуб.

АЛЬБАНИ

Нясіце іх адгэтуль — Абвяшчаем

Жалобу ўсенародную на тыдзень.

(Кенту і Эдгару.)

Сябры душы маёй, вы — мне апора.

Няхай цвіце наш край! Даволі гора!

КЕНТ

Прабачце, герцаг. Ньюць мае косці:

Пара і мне да караля у госці.

ЭДГАР

Сваіх пачуццяў стрымліваць не будзем.

Стары ўсё выцерпеў. Нам, новым людзям,

Наўрад ці давядзецца столькі жыць,

І гэтак мучыцца, і так тужыць.

Выходзяць пад гукі жалобнага маршу.